

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών

Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες: μέθοδοι, εργαλεία, πρακτικές

Διπλωματική Εργασία

**Τα Ψηφιακά Κοινά και η Ομότιμη Παραγωγή Γνώσης στις Ψηφιακές
Ανθρωπιστικές Επιστήμες: Το παράδειγμα της Βικιπαίδειας**

Γεώργιος Μπαλατσός (ΑΜ: 529007)

Επιβλέπων καθηγητής: Παναγιώτης Αρβανίτης

Θεσσαλονίκη, Μάρτιος 2026

“Συγκρίνω συχνά τον ανοικτό κώδικα με την επιστήμη. Εκεί όπου η επιστήμη ξεκίνησε όλη αυτή την αντίληψη να αναπτύσσει ανοικτές ιδέες και να βελτιώνει τις ιδέες των άλλων, για να δημιουργήσει αυτό που είναι η επιστήμη σήμερα και την απίστευτη πρόοδο που είχαμε. Και το συγκρίνω με τη μαγεία και την αλχημεία, όπου η ανοικτότητα ήταν κάτι που δεν υπήρχε.”

“Στα πραγματικά ανοιχτά συστήματα, έχεις το δικαίωμα να ελέγξεις το πεπρωμένο σου.”

*“Στα ανοιχτά συστήματα, υποστηρίζουμε σθεναρά ότι για να γίνει κάτι καλά, πρέπει να εμπλακούν πολλοί άνθρωποι.”
Linus Torvalds, Τα λόγια είναι εύκολα. Δείξε μου τον κώδικα.*

*“Ένα από τα σημαντικότερα πράγματα που μαθαίνει κανείς στο Διαδίκτυο είναι ότι, εκεί, δεν υπάρχουν «αυτοί». Απλά υπάρχουν πάρα πολλοί από «εμάς».”
Ντάγκλας Άνταμς, How to Stop Worrying and Learn to Love the Internet*

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή Γεωργίου Μπαλατσού που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, μεταφόρτωση (downloading), ανάρτηση (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Τα Ψηφιακά Κοινά και η Ομότιμη Παραγωγή Γνώσης στις Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες: Το παράδειγμα της Βικιπαίδειας

Γεώργιος Μπαλατσός (ΑΜ: 529007)

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Ξανθίππη Δημητρούλια

Διευθύντρια ΠΜΣ – Καθηγήτρια Ε.Α.Π.

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Διονύσης Γούτσος

Καθηγητής – Μέλος ΣΕΠ

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Θεσσαλονίκη, Μάρτιος 2026

*Αφιερωμένο στη Βικιπαίδεια και τους
ανθρώπους της, ένα από τα τελευταία
ουτοπικά μέρη του διαδικτύου*

The Digital Commons and the Peer Production of Knowledge in the Digital Humanities: The Example of Wikipedia

Abstract

The present thesis aims to highlight the significance of the commons, and specifically the digital commons, regarding openness and the freedom of knowledge on the Internet. More specifically, it analyzes the issues of peer production as an innovative model for collaborative resource creation, open data, open access, crowdsourcing, and other best practices regarding the creation, sharing, and accessibility of resources online.

A key case study examined in this dissertation is the peer production knowledge project of Wikipedia, which is considered the world's largest non-profit online encyclopedia. People from across the globe contribute voluntarily to its development; this results in the sharing of knowledge without censorship, striving for objectivity and neutrality.

Conversely, the challenges facing digital commons and peer production will be addressed, such as copyright, patents, and data commodification, as well as how these restrict information resources from being freely available to the general public. Furthermore, the criticism directed at the significant project of Wikipedia—specifically regarding the validity of information, bias, and neutrality in its articles provided to the public through peer production—will also be analyzed.

Keywords: commons, digital commons, peer production, open data, open access, free software, crowdsourcing, digital humanities, wiki, Wikipedia.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία έχει στόχο να αναδείξει τη σημαντικότητα που έχουν τα κοινά (commons) και ειδικά τα ψηφιακά κοινά (digital commons) ως προς την ανοικτότητα και την ελευθερία της γνώσης στο διαδίκτυο. Πιο συγκεκριμένα, θα αναλυθούν τα ζητήματα της ομότιμης παραγωγής ως ένα καινοτόμο μοντέλο συνεργατικής δημιουργίας πόρων, των ανοικτών δεδομένων και της ανοιχτής πρόσβασης, του πληθοπορισμού και άλλων καλών πρακτικών δημιουργίας, διαμοιρασμού και προσβασιμότητας πόρων στον χώρο του διαδικτύου.

Μια καλή πρακτική με την οποία θα πραγματευτεί αυτή η διπλωματική εργασία είναι το εγχείρημα ομότιμης παραγωγής γνώσης της Βικιπαίδειας η οποία θεωρείται η μεγαλύτερη ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα του κόσμου στην οποία άνθρωποι από όλον τον κόσμο συνεισφέρουν αφιλοκερδώς στην ανάπτυξή της. Αυτό έχει ως συνέπεια τον διαμοιρασμό της γνώσης χωρίς λογοκρισία με προσπάθεια για αντικειμενικό και ουδέτερο χαρακτήρα.

Στον αντίποδα θα τεθούν και τα ζητήματα των ψηφιακών κοινών και της ομότιμης παραγωγής, όπως είναι τα πνευματικά δικαιώματα, οι πατέντες/εφευρεσιτεχνίες, η εμπορευματοποίηση των δεδομένων, και πώς αυτά περιορίζουν τους πληροφοριακούς πόρους από το να είναι ελεύθερα διαθέσιμοι στο ευρύ κοινό, ενώ θα αναλυθεί και η κριτική προς το σημαντικό εγχείρημα της Βικιπαίδειας που είναι η εγκυρότητα των πληροφοριών, η μεροληψία και η ουδετερότητα στα λήμματά της, που παρέχει μέσω της ομότιμης παραγωγής στο ευρύ κοινό.

Λέξεις-κλειδιά: κοινά, ψηφιακά κοινά, ομότιμη παραγωγή, ανοικτά δεδομένα, ανοιχτή πρόσβαση, ελεύθερο λογισμικό, πληθοπορισμός, ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες, wiki, βικιπαίδεια.

Πίνακας περιεχομένων

Abstract	6
Περίληψη.....	7
Κατάλογος εικόνων.....	10
Κατάλογος συντομογραφιών και ακρωνυμίων.....	11
Εισαγωγή.....	12
Ερευνητικά ερωτήματα και μεθοδολογία.....	15
Μέρος πρώτο: Βιβλιογραφική ανασκόπηση	16
1.1 Ορισμός των Κοινών.....	16
1.2 Ψηφιακά κοινά.....	17
1.3 Ομότιμη παραγωγή	18
1.4 Συλλογική νοημοσύνη.....	20
1.5 Πληθοπορισμός.....	22
1.6 Web 2.0.....	23
1.7 Ανοιχτά Δεδομένα και Ανοιχτή Πρόσβαση.....	24
1.8 Λογισμικό ανοικτού κώδικα και Ελεύθερο Λογισμικό	25
1.9 Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες	29
Μέρος δεύτερο: Η Βικιπαίδεια ως Ψηφιακό Κοινό.....	33
2.1 Η Βικιπαίδεια ως σύστημα παραγωγής γνώσης και εργαστήριο ΨΑΕ	33
2.2 Ορισμός του Wiki.....	34
2.3 Ιστορική εξέλιξη της Βικιπαίδειας	35
2.4 Δομικά στοιχεία, Αρχές λειτουργίας, Απλοί κανόνες.....	43
2.5 Τεχνικό πλαίσιο	47
Ιστορία.....	48
2.6 Πνευματικά δικαιώματα και ιδιοκτησία περιεχομένου	48
Μέρος τρίτο: Ανάλυση Μελέτης Περίπτωσης.....	53
3.1 Μεθοδολογία Ανάλυσης.....	53
3.2 Ανάλυση περιεχομένου	54
3.3 Κριτική στο εγχείρημα: Οι πολύπλευρες διαστάσεις του εγχειρήματος	58
3.3.1 Αξιοπιστία και αντικειμενικότητα των πληροφοριών.....	58
3.3.2 Πολιτική ιδεολογία.....	62
3.3.3 Δημογραφικά στοιχεία Βικιπαιδιστών	64
3.3.4 Διορθωπόλεμος λημμάτων.....	66
3.3.5 Ψηφιακός μαοϊσμός και η παντογνωσία της συλλογικής σοφίας.....	67
3.3.6 Υπόθεση DIU.....	68
3.3.7 Η Αυγή της Τεχνητής Νοημοσύνης και η Νέα Εποχή της Βικιπαίδειας.....	70
Μέρος τέταρτο: Ποιοτική Διερεύνηση της εμπειρίας των Βικιπαιδιστών.....	72
4.1 Σκοπός του ερωτηματολογίου.....	72
4.2 Ερευνητικά ερωτήματα ερωτηματολογίου	73
4.3 Δημογραφικά Χαρακτηριστικά	73
4.4 Ανάλυση και Συζήτηση Ευρημάτων	74
4.5 Συμπεράσματα της έρευνας	75
Μέρος πέμπτο: Συζήτηση και συμπεράσματα.....	77
5.1 Η Βικιπαίδεια ως δημόσιο αγαθό και πολιτισμικό οικοσύστημα.....	77
5.2 Προκλήσεις για τη βιωσιμότητα των ψηφιακών κοινών	78
5.3 Εφαρμογές και επιδράσεις στις Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες.....	80
Μέρος έκτο: Συμπεράσματα.....	82
6.1 Είναι τελικά τα ψηφιακά κοινά μια βιώσιμη εναλλακτική;	82
6.2 Πού αποτυγχάνει η Βικιπαίδεια;	83

6.3 Τι σημαίνουν όλα αυτά για τις Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες;	84
6.4 Περιορισμοί και αδυναμίες του έργου	85
6.5 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	85
6.6 Συνολική αποτίμηση και κατακλείδα	86
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	87
Αγγλόφωνη.....	87
Ελληνόφωνη.....	90
Παραρτήματα.....	93
Παράρτημα Α: Η ανακοίνωση του Ιδρύματος Wikimedia για τον DIU.....	93
Παράρτημα Β: Ερωτηματολόγιο έρευνας	96
Παράρτημα Γ: Γραφήματα έρευνας	101
Παράρτημα Δ: Ανοιχτές ερωτήσεις έρευνας.....	105

Κατάλογος εικόνων

i. Εικόνα 1.....	28
ii. Εικόνα 2.....	31
iii. Εικόνα 3.....	36
iv. Εικόνα 4.....	37
v. Εικόνα 5.....	81

Κατάλογος συντομογραφιών και ακρωνυμίων

ΕΑΠ	Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
ΨΑΕ	Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες
ΑΚΕ	Ανθρωπιστικές και Κοινωνικές Επιστήμες
ΕΕΛ/ΛΑΚ	Ελεύθερο Λογισμικό / Λογισμικό Ανοικτού Κώδικα
CC	Creative Commons
LLM	Large language model
GLAM	Galleries, Libraries, Archives, Museums
AI	Artificial Intelligence
P2P	Peer-to-Peer

Εισαγωγή

Στα τέλη του 20ού και στην αυγή του 21ου αιώνα, ο ανθρώπινος πολιτισμός σταδιακά μεταβαίνει στην εποχή της ψηφιακότητας κατά την οποία όλοι οι τομείς της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης και ύπαρξης βρίσκονται σε μια διαδικασία ψηφιοποίησης. Αυτό έχει ως αναπόφευκτο αποτέλεσμα, τομείς όπως οι ανθρωπιστικές επιστήμες και εν γένει η γνώση ως αγαθό να ακολουθούν την ίδια τάση. Αν και αυτό είναι αρκετά σημαντικό για τη διατήρηση, τη βιωσιμότητα και την ευκολότερη διάχυση και εύρεση της πληροφορίας, καθώς και για την πρόσβαση στη γνώση, εν τέλει συχνά περιορίζεται από πνευματικά δικαιώματα και επηρεάζεται από θεσμικά και νομικά πλαίσια, καθώς και από πρακτικές οργανισμών και εταιρειών που δραστηριοποιούνται στον χώρο της παραγωγής και διάθεσης ψηφιακού περιεχομένου, γεγονός που μεταβάλλει τον τρόπο με τον οποίο η γνώση διατίθεται και χρησιμοποιείται.

Ειδικά τόσο η οικονομική κρίση του 2008, η οποία συνοδεύτηκε από σημαντικές αλλαγές στις οικονομικές και ρυθμιστικές πολιτικές σε διεθνές επίπεδο, με την απορύθμιση του κρατικού ελέγχου και την κυριαρχία της ελεύθερης αγοράς, όσο και η πανδημία COVID-19 του 2020 που ήρθε ως καταλυτής με την ψηφιοποίηση σε όλους τους τομείς, επέδρασαν με τρόπο ριζικό στην πρόσβαση της κοινότητας στο εκάστοτε πληροφοριακό αγαθό στον ψηφιακό νέο κόσμο, καθιστώντας πλέον τους χρήστες έρμαιο των αλγορίθμων της εκάστοτε ψηφιακής πλατφόρμας.

Ως αντίδραση σε αυτή την εμπορευματοποίηση, υπήρξαν ήδη από τη γέννηση του ψηφιακού κόσμου, πρωτοβουλίες που αναπτύχθηκαν σε επίπεδο κοινοτήτων χρηστών και συλλογικών εγχειρημάτων με στόχο την ενίσχυση της ανοικτής πρόσβασης στη γνώση και στα δεδομένα. Οι πρωτοβουλίες αυτές, συναντώνται σε αρκετές μορφές: από την εθελοντική ανάπτυξη του λειτουργικού συστήματος Linux, την ομότιμη δημιουργία πληροφοριακού περιεχομένου στην Βικιπαίδεια από τους χρήστες της, μέχρι τον διαμοιρασμό οδηγιών για την κατασκευή χρηστικών μηχανημάτων για τις ανάγκες της κοινότητας μέσω του κοσμοτοπικισμού (Το αλφαβητάρι των κοινών, χ.χ.).

Όλα τα παραπάνω είναι μερικά παραδείγματα και ανήκουν στο κίνημα των Κοινών, μιας εναλλακτικής προσέγγισης που δεν ταυτίζεται αποκλειστικά ούτε με τα μοντέλα της ελεύθερης αγοράς ούτε με εκείνα της κρατικής διαχείρισης των πόρων. Στα Κοινά, αντιθέτως, και δη στα ψηφιακά κοινά με τα οποία θα ασχοληθεί αυτή η εργασία, το πλαίσιο εκμετάλλευσης ενός πόρου ρυθμίζεται μέσω κανόνων και πρακτικών που διαμορφώνονται συλλογικά από τις κοινότητες χρηστών που συμμετέχουν στη δημιουργία και διαχείρισή του.

Παράλληλα, τα τελευταία χρόνια υπήρξε μια σημαντική αλλαγή στον χώρο των Ανθρωπιστικών Επιστημών με τη χρήση των νέων και αναδυόμενων τεχνολογιών οι οποίες μετουσίωσαν σε

ψηφιακούς τους αναλογικούς πόρους. Έτσι, σταδιακά δημιουργήθηκε το διεπιστημονικό πεδίο των Ψηφιακών Ανθρωπιστικών Επιστημών (ΨΑΕ) οι οποίες στόχο έχουν να χρησιμοποιήσουν την ψηφιακότητα ως εργαλείο αναζωογόνησης των κλασικών Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών.

Με βάση αυτό το θεωρητικό υπόβαθρο, το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι το κατά πόσο τα ψηφιακά κοινά και η ομότιμη παραγωγή, που είναι αναπόσπαστα μέρη των Ψηφιακών Ανθρωπιστικών Επιστημών μπορούν να αποτελέσουν μια μετακαπιταλιστική εναλλακτική προοπτική, δηλαδή χωρίς την ανάγκη του οικονομικού κέρδους και της ελεύθερης αγοράς, στη δημιουργία και στον ελεύθερο διαμοιρασμό της γνώσης στον ψηφιακό χώρο και ειδικά στο πλαίσιο αυτών.

Για τη διερεύνηση αυτού του ερωτήματος, επιλέγεται ως κατεξοχήν παράδειγμα (case study) η Βικιπαίδεια, καθώς αποτελεί το μακροβιότερο, μεγαλύτερο και πιο επιδραστικό εγχείρημα ομότιμης παραγωγής γνώσης του διαδικτύου παγκοσμίως. Πιο συγκεκριμένα, μέσα από την ανάλυση της Βικιπαίδειας, η διπλωματική εργασία θα εξετάσει το μοντέλο παραγωγής της Βικιπαίδειας σχετικά με τον πληθοπορισμό, την συλλογική νοημοσύνη και το σύστημα wiki ως καλές πρακτικές συνεργατικής δημιουργίας περιεχομένου. Επιπλέον, θα μελετηθεί το σύστημα διακυβέρνησης και κανόνων λειτουργίας της Βικιπαίδειας, το οποίο επιτρέπει στην ίδια την κοινότητα χρηστών να αυτορρυθμίζεται και θα αναφερθεί και η κριτική που δέχεται το εγχείρημα όσον αφορά την αξιοπιστία των πληροφοριών, την πολιτική μεροληψία, τους διορθωπολέμους, καθώς και τη νέα υπαρξιακή απειλή από την άνοδο της Γενετικής Τεχνητής Νοημοσύνης.

Τέλος, με βάση το παραπάνω ερώτημα της διπλωματικής εργασίας, για να διερευνηθεί και να κατανοηθεί η πρακτική λειτουργία των ψηφιακών κοινών και της ομότιμης παραγωγής γνώσης, χρησιμοποιήθηκαν δύο βασικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις: αφενός αυτή της αυτοεθνογραφίας, μέσω της συμμετοχικής παρατήρησης και της βιοματικής εμπειρίας του ερευνητή ως ενεργού συντάκτη, και αφετέρου αυτή της ποιοτικής διερεύνησης μέσω ερωτηματολογίου, το οποίο απευθύνεται στην ελληνόφωνη κοινότητα των Βικιπαιδιστών για την αποτύπωση των κινήτρων και των αντιλήψεών τους ως προς το εγχείρημα της Βικιπαίδειας.

Ερευνητικά ερωτήματα και μεθοδολογία

Η παρούσα διπλωματική συνδυάζει τη θεωρητική προσέγγιση με την πράξη της πρωτογενούς εμπειρικής έρευνας. Αρχικά μέσω της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, θα τεθεί το θεωρητικό πλαίσιο και θα προσεγγιστεί το θέμα με όσο το δυνατόν πιο ενδελεχή και ολιστικό τρόπο γίνεται το θέμα των ψηφιακών κοινών και της ομότιμης παραγωγής στις ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες.

Πιο συγκεκριμένα, θα δοθούν ορισμοί για τη θεωρία των Κοινών, οι έννοιες του πληθοπορισμού, της συλλογικής νοημοσύνης, του Web 2.0, του ελεύθερου λογισμικού και του λογισμικού ανοικτού κώδικα, της φιλοσοφίας της ανοιχτής πρόσβασης και των ανοιχτών δεδομένων, έννοιες δομικές για την κατανόηση του βασικού ερευνητικού ερωτήματος που είναι η σημαντικότητα των αναδυόμενων κινήματων από τα κάτω των ψηφιακών κοινών και της ομότιμης παραγωγής ως σημαντικά εργαλεία του διεπιστημονικού κλάδου των ΨΑΕ.

Για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω, μετά τους ορισμούς των εννοιών, θα ακολουθήσει η μελέτη περίπτωσης και η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου. Αρχικά, η μελέτη περίπτωσης θα γίνει με ένα λήμμα της ελληνόφωνης Βικιπαίδειας και ό,τι το περιβάλλει. Έπειτα μέσω της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου θα εξεταστεί κριτικά η δομή, η επαληθευσσιμότητα των πληροφοριών και η ουδετερότητα τους σε ένα αμφιλεγόμενο θέμα. Η μεθοδολογική αυτή προσέγγιση ενσωματώνει επίσης τη συμμετοχική παρατήρηση και την αυτοεθνογραφία, καθώς ο ερευνητής της παρούσας διπλωματικής εργασίας αξιοποιεί την προσωπική του εμπειρία ως ενεργός βικιπαιδιστής και δημιουργός του υπό εξέταση λήμματος.

Τέλος, για να κατανοηθεί ο υποκειμενικός, ατομικός παράγοντας της κοινότητας των Βικιπαιδιστών, διενεργήθηκε μια πρωτογενής ποιοτική έρευνα μέσω ενός πολυδιάστατου ερωτηματολογίου στα ενεργά μέλη της ελληνόφωνης κοινότητας. Στόχος της έρευνας ήταν η συλλογή και η ανάλυση δεδομένων που σχετίζονται με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, την αντίληψη σε διάφορα ζητήματα και τα κίνητρα των ελληνόφωνων Βικιπαιδιστών καθώς επίσης τη διαφάνεια και τις σύγχρονες προκλήσεις του εγχειρήματος (π.χ. τοξικότητα, έμφυλο χάσμα κ.α.).

Μέρος πρώτο: Βιβλιογραφική ανασκόπηση

1.1 Ορισμός των Κοινών

Τα Κοινά (Commons) είναι σύμφωνα με τον Κωστάκη (2012, σ. 31) ένα οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό σύστημα το οποίο περιλαμβάνει τους κοινούς πόρους τους οποίους διαχειρίζονται οι κοινότητες με το ρυθμιστικό πλαίσιο που αυτές θα θεσμίσουν.

Συνεπώς, τα κοινά έχουν τρεις διαστάσεις: τον κοινό πόρο καθεαυτό, την κοινότητα που χρησιμοποιεί αυτόν τον πόρο, και τέλος το ρυθμιστικό πλαίσιο που θεσπίζει η κοινότητα για την ορθή εκμετάλλευση του πόρου.

Μερικά παραδείγματα κοινών είναι η γνώση, οι δημόσιοι αστικοί χώροι όπως οι πλατείες, η άυλη πολιτιστική κληρονομιά, τα δάση, τα βοσκοτόπια και οι αγροτικές γαίες, οι σπόροι καλλιέργειας, τα λογισμικά συστήματα και το διαδίκτυο.

Τα Κοινά, επομένως, είναι ένα σύστημα συλλογικής διαχείρισης ενός πόρου και είναι μια διαφορετική προσέγγιση στη διαχείριση πόρων σε σχέση με τα κυρίαρχα οικονομικά μοντέλα ιδιωτικής ιδιοκτησίας, στο πλαίσιο της οικονομικής αξιοποίησης των πόρων αυτών από ιδιωτικούς ή θεσμικούς φορείς.

Με βάση την παραπάνω κατάσταση των κοινών πόρων στον καπιταλισμό, η κατάσταση αυτή ονομάστηκε τραγωδία των κοινών η οποία είναι μια θεωρία που διατύπωσε ο οικολόγος Γκάρετ Χάρντιν, σύμφωνα με την οποία, όταν οι πόροι οι οποίοι δεν ρυθμίζονται από κάποιο κανονιστικό πλαίσιο αλλά αντί αυτού ο καθένας εκμεταλλεύεται τον πόρο κατά το ατομικό του συμφέρον, η πρακτική αυτή οδηγεί τελικά στην αλόγιστη χρήση και εν τέλει στην υποβάθμιση του εκάστοτε κοινού πόρου. Η τραγωδία των κοινών αλλιώς αναφέρεται και ως «τραγωδία των μη ρυθμισμένων πόρων».

Ο Κωστάκης στο Αλφαβητάρι των Κοινών αναφέρει ένα παράδειγμα το οποίο ορίζει την τραγωδία των κοινών: «Φανταστείτε ένα ελεύθερο βοσκοτόπι όπου οι κτηνοτρόφοι πηγαίνουν τις αγελάδες τους να βοσκήσουν. Κίνητρο των κτηνοτρόφων τα ζώα τους να τραφούν όσο περισσότερο γίνεται. Φτάνουμε σύντομα σε ένα σημείο όπου ο διαμοιρασμένος πόρος, το βοσκοτόπι, έχει καταστραφεί από την υπέρμετρη εκμετάλλευσή του.»

Το παραπάνω παράδειγμα του Κωστάκη επιβεβαιώνεται στην πράξη με διάφορα παραδείγματα. Ένα παράδειγμα τραγωδίας των κοινών συνέβη με τους μογγολικούς βοσκότοπους που βρίσκονται στη Μογγολία, τη Ρωσία και την Κίνα όπου το διάστημα 1992-1995 διεξήχθη ένα ερευνητικό πρόγραμμα της Περιβαλλοντικής και Πολιτιστικής Προστασίας στην Εσωτερική Ασία (ECCIA) (Sneath, 1998).

Χρησιμοποιήθηκαν εικόνες από δορυφόρο αυτών των περιοχών για να φανεί η βαθμιαία υποβάθμιση των βοσκότοπων λόγω της υπέρμετρης βόσκησης που έγινε σε αυτές τις περιοχές από ιδιώτες καθώς και από κρατική υποστήριξη. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η ιδιωτική χρήση της γης να υποβαθμιστεί περίπου κατά 33%. Αντίθετα, εξαιτίας της κρατικά σχεδιαζόμενης πολιτικής για βόσκηση, η ποιότητα των βοσκότοπων υποβαθμίστηκε περίπου κατά 75%, ενώ αντιθέτως οι τοπικές κοινότητες που έκαναν συνεργατική χρήση των βοσκότοπων είχαν κατά πολύ μικρότερη υποβάθμιση των πόρων κατά περίπου 9% της συνολικής έκτασης που διαχειρίστηκαν (Ostrom et al., 1999, σσ. 278-282).

1.2 Ψηφιακά κοινά

Τα παραπάνω παραδείγματα επεξηγούν σε γενικές γραμμές τη θεωρία των κοινών στον υλικό κόσμο. Στην παρούσα διπλωματική εργασία θα ασχοληθούμε με τα ψηφιακά κοινά, δηλαδή τα άυλα κοινά, όπως η γνώση και οι λοιποί ψηφιακοί πόροι, που βρίσκονται στον χώρο του διαδικτύου (Κωστάκης, 2008). Με βάση τα παραπάνω γίνεται κατανοητή η θεωρία των κοινών και της τραγωδίας των κοινών πόρων. Στην παρούσα εργασία θα γίνει εκτενής αναφορά στα ψηφιακά κοινά (Digital commons) τα οποία αναφέρονται και ως πληροφοριακά κοινά, δηλαδή τα κοινά που βρίσκονται στον χώρο του διαδικτύου, είναι δηλαδή τα ψηφιακά τεκμήρια και οι πληροφοριακοί πόροι που δημιουργούνται συλλογικά και ανήκουν από κοινού, τροποποιούνται, βελτιώνονται και διανέμονται ελεύθερα από την κοινότητα του διαδικτύου συνήθως χωρίς περιορισμούς στην πρόσβαση τους (Digital commons, χ.χ.).

Τα ψηφιακά κοινά έχουν την ιδιαιτερότητα ότι σε αντίθεση με τα υλικά κοινά (γη, νερό, δάση) είναι ανεξάντλητα και μπορεί να γίνει απεριόριστη χρήση τους από τους χρήστες χωρίς φόβο για εξάντλησή τους, ενώ ιδεολογικά προτάσσουν μια δημοκρατική εναλλακτική απέναντι στους ψηφιακούς πόρους οι οποίοι υπόκεινται σε πνευματική ιδιοκτησία και εμπορική εκμετάλλευση. Αυτός ο περιορισμός είναι γνωστός ως τραγωδία των ψηφιακών κοινών, και λειτουργεί με τον ίδιο τρόπο όπως και με τα υλικά κοινά αγαθά. Ο όρος «τραγωδία των ψηφιακών κοινών» χρησιμοποιείται στη βιβλιογραφία για να περιγράψει περιπτώσεις περιορισμένης πρόσβασης ή ιδιωτικοποίησης ψηφιακών πόρων, σε αναλογία με αντίστοιχες θεωρίες για τα υλικά κοινά.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η χρήση στοιχείων της κλασικής μυθολογίας σε σύγχρονες πολιτισμικές παραγωγές, όπου, παρότι το αρχικό αφηγηματικό υλικό ανήκει στη δημόσια σφαίρα, οι συγκεκριμένες εκδοχές προστατεύονται από πνευματικά δικαιώματα. Είναι ενδιαφέρον το παράδειγμα με την ταινία Ηρακλής: Πέρα από το μύθο, του 1997 της Disney, στην οποία η εταιρεία χρησιμοποίησε την ιστορία του ήρωα Ηρακλή της ελληνικής μυθολογίας, έναν μύθο που θεωρείται κοινό αγαθό. Ωστόσο αν γίνει χρήση της ταινίας ακόμα και για μη κερδοσκοπικούς σκοπούς από

κάποιον χωρίς την άδεια της Disney, τότε θα υποστεί κυρώσεις για παραβίαση πνευματικών δικαιωμάτων. Στο σημείο αυτό αξίζει να τονιστεί ότι δεν είναι τραγωδία των ψηφιακών κοινών η οικονομική εκμετάλλευση των παραγόμενων αγαθών των ψηφιακών κοινών μέσω της ομότιμης παραγωγής, καθώς αυτό καθιστά τα εγχειρήματα δημιουργίας κοινών πόρων, βιώσιμα στο υπάρχον καπιταλιστικό μοντέλο. Η διαφορά, ωστόσο, είναι όπως αναφέρει και ο Κωστάκης «Άλλο όμως δημιουργία κέρδους και άλλο η μεγιστοποίηση αυτού. Η δεύτερη γεννάει συμπεριφορές ασυδοσίας.» (Κωστάκης, 2012, σσ. 31-34)

Στην παρούσα διπλωματική εργασία θα γίνει σύνδεση των ψηφιακών κοινών και της ομότιμης παραγωγής με τις ΨΑΕ, και θα γίνει κατανοητό γιατί τα ψηφιακά κοινά είναι μια καλή πρακτική η οποία προωθεί τις «ψηφιακές» κοινότητες στη δημιουργία νέων πληροφοριακών πόρων.

1.3 Ομότιμη παραγωγή

Η ομότιμη παραγωγή (Peer2peer, P2P) επίσης, γνωστή και ως βασισμένη στα κοινά ομότιμη παραγωγή είναι ένα μοντέλο δημιουργίας κοινών πόρων μέσα από αυτοοργανωμένες κοινότητες ανθρώπων που με στόχο την επίτευξη ενός κοινού στόχου συνεργάζονται συλλογικά (Κωστάκης, 2012, σσ. 15-16). Σε αντίθεση με το καπιταλιστικό μοντέλο παραγωγής αγαθών και πόρων που βασίζεται στη δημιουργία αγαθών με κίνητρο το κέρδος και έχει συνήθως έναν παραγωγό, έναν μεσάζοντα/διανομέα και τέλος έναν τελικό χρήστη/καταναλωτή, ή την κρατικά σχεδιαζόμενη παραγωγή αγαθών που βασίζεται σε γραφειοκρατικές από τα πάνω διαδικασίες, η ομότιμη παραγωγή δημιουργεί μια διαφορετική σχεσιακή δυναμική μέσα στα δρώντα υποκείμενα καθιστώντας τα άτομα δημιουργούς, διανομείς και καταναλωτές ταυτόχρονα.

Πιο συγκεκριμένα, η ομοτιμία των διαπροσωπικών σχέσεων στη δημιουργία, διαχείριση και συντήρηση ενός κοινού πόρου υπήρχε ανέκαθεν μέσα στην ανθρώπινη ιστορία με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα τις κοινωνίες των τροφοσυλλεκτών των οποίων η επιβίωση εξασφαλιζόταν μέσα από δίκτυα αλληλεξάρτησης, ισοτιμίας και διαμοιρασμού, χωρίς την ανάγκη για κεντρική διοίκηση ή αγοραία ανταλλάγματα με τη σύγχρονη έννοια του καπιταλισμού.

Ως όρος εισήχθη από τον ακαδημαϊκό Γιοτσάι Μπένκλερ το 2002 ο οποίος όριζε ότι η ομότιμη παραγωγή δεν διαθέτει τα παραδοσιακά οικονομικά κίνητρα του ιδιωτικού τομέα καθώς σχεδόν όλα τα βασικά τεχνολογικά πρότυπα δεν ανήκουν σε κάποιο άτομο ή οργανισμό, και η συντριπτική πλειονότητα των συντελεστών σε έργα ανοικτού κώδικα δεν λαμβάνουν άμεση αμοιβή για την εργασία τους (Johnson, 2012).

Οι σχέσεις ομότιμης παραγωγής κάποιου κοινού πόρου/αγαθού επανήλθαν εκ νέου δυναμικά στην ανθρωπότητα πολύ πρόσφατα με την διάδοση του διαδικτύου και των προσιτών προσωπικών υπολογιστών σε κάθε άνθρωπο. Η σύγχρονη ομότιμη παραγωγή συναντάται στις ψηφιακές κοινότητες που συνδημιουργεί το κάθε άτομο μαζί με άλλους, ώστε να διαχειρίζονται τα ψηφιακά κοινά στο πλαίσιο της κοινοκτημοσύνης (Benkler, 2002).

Παράδειγμα των παραπάνω είναι η δημιουργία του ανοικτού κώδικα λογισμικού Linux το οποίο δημιουργήθηκε τη δεκαετία του 1990 από τον τότε φοιτητή Λίνους Τόρβαλντς και το οποίο δεν έγινε αγαθό προς εμπορική εκμετάλλευση, αλλά αντιθέτως ως ψηφιακό κοινό διατέθηκε ελεύθερα ο κώδικας του λογισμικού στο ευρύ κοινό ώστε να εμπλουτιστεί από άλλους χρήστες του Linux και να βελτιωθεί. Σήμερα το Linux χρησιμοποιείται και από τους 500 υπερυπολογιστές (Supercomputers) του κόσμου και είναι η βάση του πιο διαδεδομένου λειτουργικού συστήματος του κόσμου, του Android. Άλλα σημαντικά παραδείγματα που ακολουθούν την ίδια λογική είναι ο φυλλομετρητής Firefox της Mozilla ο οποίος για αρκετά χρόνια ήταν σταθερά ο πιο διαδεδομένος φυλλομετρητής της αγοράς, επίσης και ο εξυπηρετητής Apache HTTP που είναι ο μεσάζοντας μεταξύ ενός ιστότοπου και του server, θεωρείται ο πιο διαδεδομένος εξυπηρετητής και είναι και αυτός ανοικτού κώδικα. Επίσης, το πιο διαδεδομένο παράδειγμα ομότιμης συνεργατικής παραγωγής γνώσης το οποίο θα απασχολήσει αυτή την διπλωματική, είναι το εγχείρημα της ψηφιακής εγκυκλοπαίδειας Βικιπαίδειας το οποίο ξεκίνησε το 2001 και σε λίγα χρόνια ξεπέρασε την Encarta της Microsoft.

Παρότι η ομότιμη παραγωγή παρέχει το τεχνολογικό και οργανωτικό πλαίσιο για τη δημιουργία των ψηφιακών κοινών, η επιτυχία έγκειται στον ανθρώπινο παράγοντα και όχι μόνο στους αλγορίθμους ή τον ανοικτό κώδικα. Δηλαδή η βιωσιμότητα των εγχειρημάτων ομότιμης παραγωγής εξαρτάται άμεσα από την ποιότητα συμμετοχής και την εμπειρία των κοινοτήτων που τα πλαισιώνουν. Συνεπώς η διαχείριση, ενός ψηφιακού κοινού αγαθού, όπως το εγχείρημα της Βικιπαίδειας, χρειάζεται ένα σύστημα κανόνων διακυβέρνησης το οποίο διαμορφώνεται και αυτό μέσω ομότιμης παραγωγής από τα κάτω ώστε να ρυθμίζονται οι σχέσεις των χρηστών της κοινότητας και να υπάρχει μια εύρυθμη λειτουργία μέσα στο εγχείρημα.

Για τους παραπάνω λόγους, για μια πιο ολιστική κατανόηση των ψηφιακών κοινών και της ομότιμης παραγωγής μέσα από το παράδειγμα της Βικιπαίδειας, η παρούσα διπλωματική εργασία πέρα, από το θεωρητικό πλαίσιο, θα παραθέσει σε επόμενο κεφάλαιο (βλ. Μέρος Πέμπτο) μια ποιοτική διερεύνηση της εμπειρίας της ελληνόφωνης κοινότητας μέσω ερωτηματολογίου. Θα εξεταστούν εμπειρικά, το πώς τα κίνητρα, η κουλτούρα συμμετοχής και η εσωτερική διακυβέρνηση επηρεάζουν το παρόν και το μέλλον του εγχειρήματος.

1.4 Συλλογική νοημοσύνη

Η Συλλογική νοημοσύνη (Collective Intelligence) αποτελεί τον θεωρητικό και πρακτικό πυρήνα των συμμετοχικών ψηφιακών εγχειρημάτων και συνοπτικά είναι μια μορφή νοημοσύνης που αποτελείται από την συνεργασία πολλών ατόμων για την εξεύρεση μιας λύσης και την δημιουργία γνώσης.

Σε θεωρητικό επίπεδο, ο Γάλλος φιλόσοφος Πιερ Λεβί θεωρούσε ήδη από την δεκαετία του 1990 ότι η συλλογική νοημοσύνη είναι καθοριστική στην μετάβαση της ανθρωπότητας στην "εποχή της γνώσης". Συμφωνά με τον Λεβί, η συλλογική νοημοσύνη ορίζεται ως: "Όσο περισσότερο είμαστε σε θέση να σχηματίζουμε ευφυείς κοινότητες, ως ανοιχτόμυαλα, γνωστικά υποκείμενα ικανά για πρωτοβουλία, φαντασία και ταχεία ανταπόκριση, τόσο περισσότερο θα είμαστε σε θέση να διασφαλίσουμε την επιτυχία μας σε ένα άκρως ανταγωνιστικό περιβάλλον.". Επομένως κατά τον Λεβί, η ανθρώπινη ιστορία βασιζόταν ανέκαθεν στους «ανθρωπολογικούς χώρους» του υλικού κόσμου (γη, εμπορεύματα) ενώ πλέον λόγω της τεχνολογίας, αναδύεται ένας νέος: ο χώρος της γνώσης. Με αυτό ως βάση, τα ψηφιακά δίκτυα δεν αποτελούν απλά εργαλεία μεταφοράς δεδομένων αλλά είναι η υποδομή για την δημιουργία ενός «συλλογικού εγκεφάλου» των ζωντανών κοινοτήτων. Περνώντας στο πιο πρακτικό επίπεδο του διαδικτύου και του Web 2.0, η συλλογική νοημοσύνη, κατά τους Αρβανίτη και Παναγιωτίδη (2009) προκύπτει όταν τα δεδομένα που δημιουργούνται στο διαδίκτυο μέσω της αλληλεπίδρασης των χρηστών μεταξύ τους, είναι ένα προϊόν συλλογικής νοημοσύνης, δηλαδή το παραγόμενο περιεχόμενο που δημιουργείται από την κρίσιμη μάζα των χρηστών, φιλτράρεται ταυτόχρονα από αυτήν την μάζα χρηστών και αποκτάει αξία ή όχι ανάλογα με την χρησιμότητά της για το κοινό.

Αυτή η «σοφία του πλήθους» ως ένα σύστημα παραγωγής αξιόπιστων πληροφοριών σε αντιπαράθεση με την εξειδίκευση και κατάρτιση ενός επιστήμονα ή ειδικού, αποδεικνύεται και εμπειρικά από τα ευρήματα μιας έρευνας του Portland State University που έγινε με σκοπό να επιβεβαιωθεί το εν λόγω φαινόμενο, δηλαδή αν μια ομάδα ανθρώπων που δεν είναι επιστήμονες, αλλά χρησιμοποιούν έναν φυσικό κοινό πόρο όπως είναι οι ψαράδες στην αλιεία, μπορεί να κατανοήσει ορθά την πολυπλοκότητα του οικοσυστήματος όπως ακριβώς και οι εξειδικευμένοι επιστήμονες σε αυτό το αντικείμενο.

Η έρευνα είχε ως εξής, στην αρχή οι ερευνητές πήραν μια ομάδα ψαράδων και ανθρώπους που ασχολούνταν και είχαν τριβή με το τοπικό οικοσύστημα, έπειτα ζήτησαν από τον καθένα ξεχωριστά να σχεδιάσουν έναν «νοητικό χάρτη» (mental model) στο οποίο το ερευνητικό ερώτημα ήταν το πώς πίστευαν οι συμμετέχοντες ότι δουλεύει το οικοσύστημα, δηλαδή ποιοι παράγοντες επηρεάζουν τον πληθυσμό των ψαριών, την ρύπανση, τα θηράματα, την αλιευτική πίεση κ.α. Έπειτα, οι ερευνητές χρησιμοποίησαν μαθηματικούς αλγορίθμους, ώστε να συνδυάσουν τα δεδομένα όλων αυτών των νοητών χαρτών σε έναν συλλογικό χάρτη. Τα αποτελέσματα ήταν ενδιαφέροντα, καθώς τα ευρήματα

έδειξαν ότι η ακρίβεια του συλλογικού μοντέλου των συμμετεχόντων ήταν σχεδόν εφάμιλλη με τα μοντέλα που δημιούργησαν οι εξειδικευμένοι επιστήμονες της αλιείας. Επιπρόσθετα η έρευνα έδειξε τη σημασία της ποικιλομορφίας, καθώς δεν έχει σημασία μόνο ο αριθμός των συμμετεχόντων παράδων αλλά το γεγονός ότι ο κάθε συμμετέχων είχε μια διαφορετική εμπειρία και απόψεις επί του θέματος.

Τέλος, η Antonie Jetter, η οποία υπήρξε υπεύθυνη ερευνήτρια της έρευνας ανέφερε: «100 χρόνια μετά την πρώτη αναφορά στο φαινόμενο της σοφίας του πλήθους από τον Φράνσις Γκάλτον, εμείς επεκτείνουμε τη θεωρία αυτή και δείξαμε εμπειρικά ότι η μέση κρίση από μια μεγάλη ομάδα ήταν επίσης αρκετά ακριβής και αποτελεσματική σε γνωστικά πιο απαιτητικές εργασίες. Ίσως αυτή η διαπίστωση μας βοηθήσει να κάνουμε τις πόλεις μας εξυπνότερες μια μέρα με τη συμμετοχή όλων» (Aminpour et al., 2020).

1.5 Πληθοπορισμός

Ο Πληθοπορισμός (Crowdsourcing) σύμφωνα με τον ορισμό των Estellés-Arolas και González Ladrón de Guevara (2012, σ. 11) «Ο πληθοπορισμός είναι μία μορφή συλλογικής διαδικτυακής δραστηριότητας στην οποία ένα άτομο, ένα ίδρυμα, ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός ή μία εταιρεία προτείνει σε μία ομάδα ατόμων με ποικίλες γνώσεις, ετερογένεια και αριθμό, μέσω μίας ανοιχτής πρόσκλησης, να αναλάβουν εθελοντικά μια εργασία. Η ανάληψη της εργασίας, η οποία ποικίλλει σε πολυπλοκότητα και στο βαθμό στον οποίο είναι χωρισμένη και στην οποία το πλήθος πρέπει να συμμετάσχει με προσωπική εργασία, χρήματα, γνώση, εμπειρία, περιλαμβάνει πάντοτε αμοιβαίο όφελος και για τις δύο πλευρές. Οι χρήστες λαμβάνουν την ικανοποίηση κάποιας ανάγκης τους, είτε αυτή είναι οικονομική, είτε κοινωνική αναγνώριση, προσωπική ικανοποίηση, ανάπτυξη ατομικών ικανοτήτων σε κάποιο τομέα, ενώ ο εκκινητής της πρωτοβουλίας (πληθοποριστής) αποκτά και χρησιμοποιεί προς όφελός του, αυτά που έχει συνεισφέρει ο χρήστης στο εγχείρημα, τα οποία εξαρτώνται από τη δραστηριότητα που έχει αναλάβει ο χρήστης.» Ως εκ τούτου, μπορούμε να πούμε ότι ο πληθοπορισμός είναι μια διαδικασία κατά την οποία ένα εγχείρημα η πρότζεκτ μπορεί να υλοποιηθεί όχι με ένα κλασικό ιεραρχικό μοντέλο από τα πάνω με κατανομή της εργασίας σε ειδήμονες, αλλά με έναν συνεργατικό σχεδιασμό που μπορεί μεν να ξεκινάει με πρωτοβουλία κάποιου οργανισμού ή ατόμου, ωστόσο, εμπλέκει διάφορους χρήστες με ενδιαφέρον για το εγχείρημα, και δη ειδικά μέσω του διαδικτύου όπου μπορούν να συνεισφέρουν συλλογικά στην επίτευξη ενός στόχου.

Ετυμολογικά στα αγγλικά ο όρος crowdsourcing έχει δυο συστατικές λέξεις, το crowd που σημαίνει πλήθος, και το outsourcing που είναι η εξωτερική ανάθεση εργασιών. Ως όρος

πρωτοχρησιμοποιήθηκε το 2006. Ο πληθοπορισμός είναι μια καλή πρακτική και σε πολλές περιπτώσεις συνδέεται άμεσα με την ομότιμη παραγωγή, η ειδοποιός διαφορά, ωστόσο, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, είναι ότι ο πληθοπορισμός ξεκινάει με πρωτοβουλία από κάποιον οργανισμό για την λύση ενός προβλήματος, ενώ στην ομότιμη παραγωγή τόσο η παραγωγή ενός αγαθού όσο και η λύση ενός προβλήματος είναι διαδικασίες οριζόντιες και όχι τόσο ιεραρχικές. Σε αυτό το πλαίσιο οι εθελοντικές ομάδες πληθοποριστών μπορούν για παράδειγμα σε ένα έργο ΨΑΕ να μεταγράψουν, επιμεληθούν, ψηφιοποιήσουν, εμπλουτίσουν με μεταδεδομένα, ταξινομήσουν και τέλος να συν-επιμεληθούν έναν ψηφιακό πόρο (Δημητρούλια κ.ά., 2023, σσ. 48-50).

Τέλος, ένα χρήσιμο παράδειγμα του πληθοπορισμού μέσω διαδικτύου, έγινε τον Ιανουάριο του 2010 μετά τον φονικό σεισμό στην Αϊτή κατά τον οποίο οι ομάδες άμεσης δράσης και αντιμετώπισης καταστροφών δεν μπορούσαν να κάνουν απρόσκοπτα την δουλειά τους καθώς οι υποδομές της Αϊτής ήταν υποανάπτυκτες και κατεστραμμένες από τον σεισμό. Για να αντιμετωπιστεί αυτό το πρόβλημα, εθελοντές από όλο τον κόσμο μέσω του OpenStreetMap ενός ψηφιακού παγκοσμίου χάρτη με ελεύθερη άδεια, πρόσθεταν στοιχεία ώστε να βοηθήσουν τα ΕΚΑΒ να συνδράμουν στις διασώσεις των πληγέντων (Turner, 2010).

1.6 Web 2.0

Το Web 2.0 κατά τους Αρβανίτη και Παναγιωτίδη (2009, σσ. 46-49), αποτελεί την εξέλιξη του παγκοσμίου διαδικτύου, η δεύτερη έκδοση δεν παραπέμπει σε μια πραγματική τεχνική αναβάθμιση του διαδικτύου αλλά σε μια πιο θεωρητική προσέγγιση, ένα ορόσημο, δηλαδή, που αναφέρθηκε στις αρχές του 2000 για να σηματοδοτήσει την αλλαγή του τρόπου που οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν το διαδίκτυο.

Ως όρος εισήχθη το 2004 από τον O'Reilly Media για να περιγράψει αυτήν την νέα εποχή του διαδικτύου σε μια πιο συνεργατική και δυναμική βάση που έκανε τους χρήστες ενεργούς δημιουργούς περιεχομένου, σε αντίθεση από το πρώιμο ίντερνετ που ονομάστηκε ως Web 1.0 και που ήταν πιο στατικό και παθητικό για τους τελικούς χρήστες που το έκανε να θυμίζει μια βιβλιοθήκη πληροφοριών.

Το διαδίκτυο τη δεκαετία του 1990 ήταν ακόμα σε πρώιμο και πειραματικό στάδιο, ως εκ τούτου οι χρήστες του ήταν κατά κύριο λόγο παθητικοί δέκτες του περιεχομένου που υπήρχε στο παγκόσμιο ιστό χωρίς δυνατότητα να αλληλεπιδράσουν με το περιεχόμενο, αυτό το δικαίωμα το είχαν μόνο οι διαχειριστές της ιστοσελίδας οι οποίοι τροποποιούσαν όπως οι ίδιοι επιθυμούσαν ή κατά βούληση την ιστοσελίδα.

Αυτό άλλαξε στις αρχές του 2000 με την εμφάνιση νέων τεχνολογιών και μορφών αλληλεπίδρασης στο διαδίκτυο. Παραδείγματα αυτής της αλλαγής είναι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media), τα ιστολόγια (blogs) το σύστημα wiki, τα οποία επιτρέπουν στους χρήστες να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους με διάφορους τρόπους, όπως το να τροποποιήσουν το περιεχόμενο της ιστοσελίδας, να προσθέσουν ή να αφαιρέσουν περιεχόμενο και γενικά να παρέχουν οι ιστοσελίδες κάθε διαθέσιμο τρόπο αλληλεπίδρασης μεταξύ των χρηστών και του περιεχομένου, γεγονός το οποίο εξελίσσεται με την τεχνολογική εξέλιξη.

Παραδείγματα των παραπάνω είναι το YouTube, η Βικιπαίδεια, το WordPress, τα Facebook, Instagram, TikTok που αν και το καθένα έχει διαφορετική ιδεολογία και πολιτική λειτουργίας στη χρήση των δεδομένων και επίσης διαφορετικό σκοπό λειτουργίας, είναι ωστόσο τυπικά παραδείγματα της εποχής του Web 2.0.

Ως ιδέα τόσο ο κοσμοτοπικισμός που αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, όσο και το Web 2.0, είναι οι τεχνολογικές και ιδεολογικές βάσεις που αλληλοσυμπληρώνουν την ομότιμη παραγωγή ως τρόπου παραγωγής πόρων, και τα ψηφιακά κοινά που είναι η χωρίς περιορισμούς παραγόμενοι ψηφιακοί πόροι.

1.7 Ανοιχτά Δεδομένα και Ανοιχτή Πρόσβαση

Τα Ανοιχτά δεδομένα (Open data) είναι σύμφωνα με τους Κυριάκη-Μάνεση και Κουλούρης (2015, σ. 210) το ψηφιακό υλικό και τα τεκμήρια τα οποία είναι ελεύθερα προσβάσιμα για οποιαδήποτε χρήση, ακόμα και εμπορική, χωρίς τους περιορισμούς πνευματικών δικαιωμάτων. Η επίσημη ιστοσελίδα των ανοιχτών δεδομένων και ανοιχτής πρόσβασης στην Ελλάδα αναφέρει στον ορισμό των ανοιχτών δεδομένων ότι η «Ανοιχτή Πρόσβαση είναι η ελεύθερη, άμεση, διαρκής και απαλλαγμένη από τέλη και τους περισσότερους περιορισμούς πνευματικών δικαιωμάτων διαδικτυακή πρόσβαση σε ψηφιακό ακαδημαϊκό και επιστημονικό περιεχόμενο. Οι αναγνώστες μπορούν να χρησιμοποιούν ελεύθερα το διαθέσιμο υλικό για ερευνητικούς, εκπαιδευτικούς και άλλους σκοπούς. Η Ανοιχτή Πρόσβαση βελτιώνει την ποιότητα της έρευνας, επιταχύνει την επιστημονική πρόοδο και ενισχύει την καινοτομία» (Open Access, χ.χ.). Παρόλη την ελευθερία και πρόσβαση που παρέχουν τα ανοιχτά δεδομένα, πρέπει να τονιστεί ότι τα δεδομένα αυτά υπόκεινται σε άδειες οι οποίες τα προστατεύουν και οριοθετούν την δυνατότητα εκμετάλλευσής τους από τους χρήστες του διαδικτύου. Οι πιο συνηθισμένες άδειες για τον σκοπό αυτό είναι τα Creative Commons τα οποία θα αναλυθούν σε μεταγενέστερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας.

Θεσμικά η Ευρωπαϊκή Ένωση με την έκθεση της *Open innovation, open science, open to the world A vision for Europe*, (2016) αλλά και διάφορα άλλα κράτη και οργανισμοί ανά τον κόσμο, έχουν

αρχίσει να εντάσσουν στις στρατηγικές τους για την ψηφιακή πολιτική, τα ανοιχτά δεδομένα και την ανοιχτή πρόσβαση ως καλές πρακτικές. Μάλιστα, ο Carlos Moedas, πρώην Ευρωπαίος Επίτροπος για την Έρευνα, την Επιστήμη και την Καινοτομία είχε δηλώσει: «Μία επανάσταση συντελείται στον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η επιστήμη. Κάθε τμήμα της επιστημονικής μεθόδου γίνεται στις μέρες μας πιο ανοικτό, πιο συνεργατικό και πιο συμμετοχικό».

Ως εκ τούτου, τα ανοιχτά και προσβάσιμα δεδομένα σε όλες τις ψηφιακές εκφάνσεις τους, αποτελούν μια ελπιδοφόρα προοπτική για ένα πιο βιώσιμο τρόπο αλληλεπίδρασης των χρηστών του διαδικτύου με τους ψηφιακούς πόρους, οι οποίοι μπορούν να χαρακτηριστούν σε πολλές περιπτώσεις και ως ψηφιακά κοινά.

1.8 Λογισμικό ανοικτού κώδικα και Ελεύθερο Λογισμικό

Το ελεύθερο λογισμικό και το λογισμικό ανοικτού κώδικα είναι δυο σημαντικά μοντέλα αλληλεπίδρασης των ψηφιακών λογισμικών, με τους χρήστες στον χώρο της πληροφορικής και όχι μόνο. Ο ορισμός που δίνει το Ίδρυμα Open Source Initiative's (OSI) στην ιστοσελίδα του σε μετάφραση στα ελληνικά αναφέρει για το λογισμικό ανοικτού κώδικα τα εξής:

Ο «ανοικτός κώδικας» δεν σημαίνει απλώς πρόσβαση στον πηγαίο κώδικα. Οι όροι διανομής του λογισμικού ανοικτού κώδικα πρέπει να συμμορφώνονται με τα ακόλουθα κριτήρια:

1. Ελεύθερη Αναδιανομή Η άδεια χρήσης δεν πρέπει να περιορίζει κανένα μέρος από την πώληση ή τη δωρεάν παραχώρηση του λογισμικού ως συστατικό μιας συγκεντρωτικής διανομής λογισμικού που περιέχει προγράμματα από διάφορες διαφορετικές πηγές. Η άδεια δεν πρέπει να απαιτεί δικαιώματα εκμετάλλευσης (royalties) ή άλλη αμοιβή για τέτοια πώληση.

2. Πηγαίος Κώδικας Το πρόγραμμα πρέπει να περιλαμβάνει τον πηγαίο κώδικα και πρέπει να επιτρέπει τη διανομή σε μορφή πηγαίου κώδικα καθώς και σε μεταγλωττισμένη μορφή. Όταν κάποια μορφή του προϊόντος δεν διανέμεται μαζί με τον πηγαίο κώδικα, πρέπει να υπάρχει ένας ευρέως γνωστοποιημένος τρόπος λήψης του πηγαίου κώδικα με κόστος όχι μεγαλύτερο από το εύλογο κόστος αναπαραγωγής, κατά προτίμηση μέσω λήψης από το Διαδίκτυο χωρίς χρέωση. Ο πηγαίος κώδικας πρέπει να είναι η προτιμώμενη μορφή την οποία θα χρησιμοποιούσε ένας προγραμματιστής για να τροποποιήσει το πρόγραμμα. Ο σκόπιμα συγκαλυμμένος (obfuscated) πηγαίος κώδικας δεν επιτρέπεται. Ενδιάμεσες μορφές, όπως η έξοδος ενός προεπεξεργαστή ή μεταφραστή, δεν επιτρέπονται.

3. Παράγωγα Έργα Η άδεια πρέπει να επιτρέπει τροποποιήσεις και παράγωγα έργα και πρέπει να επιτρέπει τη διανομή τους υπό τους ίδιους όρους με την άδεια του αρχικού λογισμικού.

4. Ακεραιότητα του Πηγαίου Κώδικα του Δημιουργού Η άδεια μπορεί να περιορίζει τη διανομή του πηγαίου κώδικα σε τροποποιημένη μορφή μόνο εάν η άδεια επιτρέπει τη διανομή «αρχείων διορθώσεων» (patch files) μαζί με τον πηγαίο κώδικα, με σκοπό την τροποποίηση του προγράμματος κατά τον χρόνο κατασκευής (build time). Η άδεια πρέπει να επιτρέπει ρητά τη διανομή λογισμικού που έχει κατασκευαστεί από τροποποιημένο πηγαίο κώδικα. Η άδεια μπορεί να απαιτεί τα παράγωγα έργα να φέρουν διαφορετικό όνομα ή αριθμό έκδοσης από το αρχικό λογισμικό.

5. Καμία Διάκριση Εναντίον Προσώπων ή Ομάδων Η άδεια δεν πρέπει να κάνει διακρίσεις εναντίον οποιουδήποτε προσώπου ή ομάδας προσώπων.

6. Καμία Διάκριση Εναντίον Πεδίων Δραστηριότητας Η άδεια δεν πρέπει να περιορίζει κανέναν από τη χρήση του προγράμματος σε ένα συγκεκριμένο πεδίο δραστηριότητας. Για παράδειγμα, δεν μπορεί να περιορίσει τη χρήση του προγράμματος σε μια επιχείρηση ή τη χρήση του για γενετική έρευνα.

7. Διανομή της Άδειας Τα δικαιώματα που συνδέονται με το πρόγραμμα πρέπει να ισχύουν για όλους στους οποίους αναδιανέμεται το πρόγραμμα, χωρίς την ανάγκη σύναψης πρόσθετης άδειας από τα μέρη αυτά.

8. Η Άδεια Δεν Πρέπει να Είναι Ειδική για Ένα Προϊόν Τα δικαιώματα που συνδέονται με το πρόγραμμα δεν πρέπει να εξαρτώνται από το αν το πρόγραμμα αποτελεί μέρος μιας συγκεκριμένης διανομής λογισμικού. Εάν το πρόγραμμα εξαχθεί από αυτή τη διανομή και χρησιμοποιηθεί ή διανεμηθεί εντός των όρων της άδειας του προγράμματος, όλα τα μέρη στα οποία αναδιανέμεται το πρόγραμμα θα πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα με αυτά που παρέχονται σε συνδυασμό με την αρχική διανομή λογισμικού.

9. Η Άδεια Δεν Πρέπει να Περιορίζει Άλλο Λογισμικό Η άδεια δεν πρέπει να θέτει περιορισμούς σε άλλο λογισμικό που διανέμεται μαζί με το αδειοδοτημένο λογισμικό. Για παράδειγμα, η άδεια δεν πρέπει να απαιτεί ότι όλα τα άλλα προγράμματα που διανέμονται στο ίδιο μέσο πρέπει να είναι λογισμικό ανοικτού κώδικα.

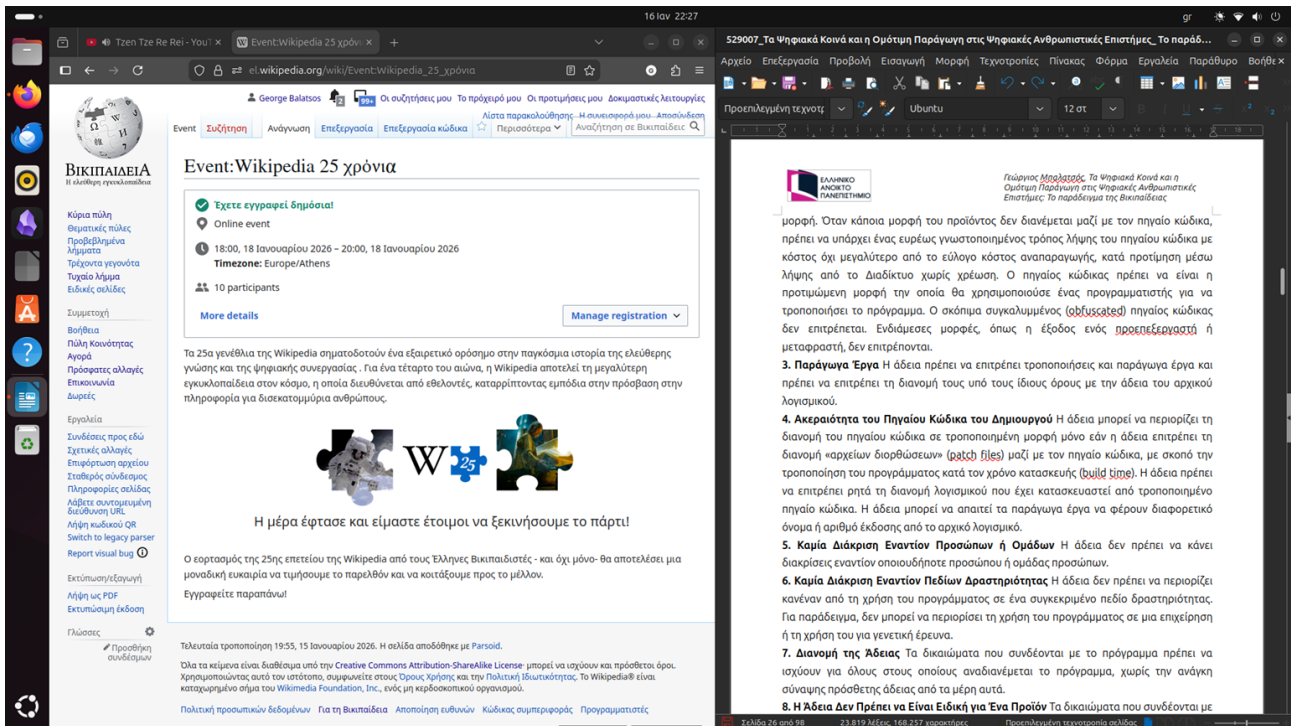
10. Η Άδεια Πρέπει να Είναι Τεχνολογικά Ουδέτερη Καμία διάταξη της άδειας δεν επιτρέπεται να βασίζεται σε οποιαδήποτε μεμονωμένη τεχνολογία ή στυλ διεπαφής.

Κατά συνέπεια, και με βάση τον παραπάνω ορισμό γίνεται κατανοητό ότι το λογισμικό ανοικτού κώδικα (Open Source Software) είναι κάθε λογισμικό του οποίου ο πηγαίος κώδικας είναι ελεύθερος προς το κοινό για να τον δει, σε αντίθεση με τα λογισμικά κλειστού κώδικα τα οποία είναι σφραγισμένα και οι χρήστες και το κοινό δεν έχει πρόσβαση στον πηγαίο κώδικα τους. Παράδειγμα για λογισμικό ανοικτού κώδικα είναι το λειτουργικό σύστημα του Linux (βλ. Εικόνα 1) του οποίου ο πηγαίος κώδικας του το linux kernel, είναι ελεύθερο προς εξέταση και ανάπτυξη από την κοινότητα με αποτέλεσμα η κάθε έκδοση του kernel να είναι συνήθως προϊόν συνεργατικής δουλειάς (ομότιμης παραγωγής) από τους ίδιους τους χρήστες (Open Source Initiative, χ.χ.).

Το ελεύθερο λογισμικό (Free Software) από την άλλη, είναι ένα λογισμικό στο οποίο οι χρήστες έχουν τη δυνατότητα να το χρησιμοποιήσουν όπως θέλουν χωρίς κάποιον περιορισμό, να το επεξεργαστούν, να το διανείμουν και να το τροποποιήσουν όπως επιθυμούν (Free Software Foundation, χ.χ.).

Συνεπώς το ελεύθερο λογισμικό για να θεωρηθεί ελεύθερο πρέπει να έχει ανοικτό πηγαίο κώδικα και να μην περιορίζεται από άδειες και πνευματικά δικαιώματα κατά τη χρήση του από τους τελικούς χρήστες. Ως ιδέα το ελεύθερο λογισμικό ξεκίνησε από την απαρχή του λογισμικού των υπολογιστικών συστημάτων κατά τις πρώτες δεκαετίες των υπολογιστών, δηλαδή του 1950-1970. Τα τότε υπάρχοντα λογισμικά ήταν ελεύθερα για τροποποίηση και διαμοιρασμό από τους χρήστες, ωστόσο αργότερα αυτό άλλαξε όταν για πρακτικούς λόγους κόστους, αναδύθηκαν οι βιομηχανίες λογισμικού με αποτέλεσμα να γίνουν εμπορικά προϊόντα με πνευματικά δικαιώματα στη χρήση τους. Αυτή η κατάσταση οδήγησε τον ακτιβιστή προγραμματιστή Ρίτσαρντ Στόλλμαν, τον ιδρυτή του Ιδρύματος Ελεύθερου Λογισμικού (Free Software Foundation, FSF) και του εγχειρήματος GNU, να προωθήσει εκ νέου την ιδέα του ελεύθερου λογισμικού. Το ελεύθερο λογισμικό δεν σημαίνει απαραίτητα ότι είναι δωρεάν από θέμα οικονομικού κόστους, αν και τα περισσότερα ελεύθερα λογισμικά δεν έχουν κόστος, άλλα ορίζει το ελεύθερο ως ηθική αξία. Ο ίδιος ο Στόλλμαν είχε πει: «free as in freedom, not as in free beer.».

Αν και σε πρώτη ανάγνωση, το Λογισμικό ανοικτού κώδικα και το Ελεύθερο Λογισμικό έχουν πολλές ομοιότητες, ωστόσο η ειδοποιός διαφορά τους είναι ότι το λογισμικό ανοικτού κώδικα δίνει έμφαση στην ποιότητα του κώδικα ενός λογισμικού με την συμβολή και την συνεργασία της κοινότητας που χρησιμοποιεί αυτό το λογισμικό, ενώ το ελεύθερο λογισμικό από την άλλη, έχει μια πιο ηθική προέκταση καθώς προάγει την ελευθερία του χρήστη επί του λογισμικού να το χρησιμοποιήσει όπως θέλει.

Εικόνα 1: Στιγμιότυπο οθόνης που δείχνει υπολογιστή με Linux Ubuntu, το οποίο τρέχει Mozilla Firefox και LibreOffice. Όλα ανήκουν στο ελεύθερο λογισμικό.

1.9 Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες

Οι Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες είναι ένα νέο διεπιστημονικό πεδίο πρακτικής εφαρμογής των νέων τεχνολογιών με τις ανθρωπιστικές, κοινωνικές επιστήμες και τις καλές τέχνες. Οι ΨΑΕ ως ένα αναδυόμενο αντικείμενο δράσης, σκοπεύει με τη χρήση των τεχνολογιών να ψηφιοποιήσει τον τεράστιο αναλογικό πληροφοριακό όγκο κειμένων, εικόνων και ήχου που έχουν αυτές οι επιστήμες, ενώ παράλληλα δημιουργεί και νέο πρωτογενές ψηφιακό υλικό (born digital) πέρα από το ήδη υφιστάμενο αναλογικό (Δημητρούλια, 2012, σ. 22).

Οι ΨΑΕ ιστορικά ξεκίνησαν από τον τομέα της Υπολογιστικών Ανθρωπιστικών Επιστημών από τον Ιησουίτη μελετητή Ρομπέρτο Μπούζα, ο οποίος θέλησε σε συνεργασία με την IBM, να δημιουργήσει ένα συμφραστικό πίνακα με τις λέξεις θεολογικού ενδιαφέροντος του έργου του Θωμά Ακινάτη. Γεγονός το οποίο έγινε με τη δημιουργία του Index Thomisticus το 1946, ένα έργο που χρειάστηκε αρκετά χρόνια για να ολοκληρωθεί, και το οποίο αποτελούνταν από σχεδόν 11 εκατομμύρια λέξεις, κάνοντας αυτό το έργο την απαρχή των Ψηφιακών Ανθρωπιστικών Επιστημών (The Economist, χ.χ.). Οι ΨΑΕ έχουν μια ιδιαιτερότητα ότι δεν έχουν έναν κοινά αποδεκτό παγκόσμιο ορισμό ούτε και μια κοινή ιστορία. Κανένας δεν γνωρίζει ούτε μπορεί να ελέγξει τι είναι ακριβώς οι ΨΑΕ. Ο ελληνικός όρος ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες είναι μετάφραση του αγγλικού όρου digital humanities που αυτός με τη σειρά του προέρχεται από τον όρο human computing, ο οποίος αναφέρεται σε ένα

επιστημονικό πεδίο όπου οι άνθρωποι και οι υπολογιστές συνεργάζονται για την επίλυση προβλημάτων.

Μια διχογνωμία που υπάρχει μέσα στους ερευνητές των ΨΑΕ, είναι το κατά πόσο αυτές είναι ένα ανεξάρτητο ερευνητικό πεδίο ή μια επικουρική επιστήμη προς τις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες (ΑΚΕ) και τις καλές τέχνες.

Οι οπαδοί της πρώτης θεωρίας θεωρούν ότι οι ΨΑΕ είναι ένα διεπιστημονικό πεδίο με την δική του θεωρία, επιστημολογία, δεοντολογία και ηθική και θεωρούν επίσης ότι οι ΨΑΕ είναι μια μελέτη ψηφιακότητας από μια ανθρωπιστική σκοπιά.

Αντίθετα οι οπαδοί της δεύτερης θεωρίας θεωρούν ότι οι ΨΑΕ είναι μια επικουρική επιστήμη με αντικείμενο της τις ερευνητικές μεθοδολογίες, και επομένως θεωρείται ένα πεδίο πρακτικής εφαρμογής.

Με βάση τα παραπάνω προκύπτει το ερώτημα σχετικά με το μέλλον της ύπαρξης των ΨΑΕ όταν η ψηφιακότητα καταστεί σταδιακά η κυρίαρχη πολιτισμική συνθήκη και η δήλωση των ΨΑΕ θα είναι περιττή. Αυτό το ερώτημα θα απαντηθεί από την ίδια την επιστημονική κοινότητα στο μέλλον, στο παρόν ωστόσο οι ΨΑΕ εστιάζουν στη χρήση των ψηφιακών εργαλείων στην έρευνα, αλλά και στην ίδια τη λογική των εργαλείων και της ψηφιακότητας (βλ. Εικόνα 2). Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, οι ΨΑΕ είναι δύσκολο να οριστούν λόγω της φύσης τους, για αυτό θα παρατεθούν μερικοί ορισμοί που δοθήκαν στις ΨΑΕ από επιφανείς ψηφιακούς ανθρωπιστικούς επιστήμονες:

- ΨΑΕ σημαίνει κατασκευή (Ramsay και Rockwell)
- ΨΑΕ σημαίνει διαμοιρασμός (Sample)
- ΨΑΕ σημαίνει θεωρία (Pozner)
- ΨΑΕ δεν σημαίνει θεωρία, διότι η θεωρία θα εγκαθιδρύσει σχέσεις εξουσίας (Underwood)
- ΨΑΕ σημαίνει και θεωρία (Drucker)

Η θεωρία της Drucker θεωρείται η επικρατέστερη, καθώς κατά την ίδια, οι ΨΑΕ συνδυάζουν θεωρία και πράξη και σχολιάζει την συνάντηση των ΑΚΕ με την ψηφιακότητα ως εξής: «Το περιεχόμενο των Ανθρωπιστικών Επιστημών συναντήθηκε με τις ψηφιακές μεθόδους και δημιούργησε έργα στα οποία οι όροι παραγωγής οριοθετούνταν αναγκαστικά από τους τεχνολογικούς περιορισμούς» (Δημητρούλια, 2012, σσ. 22-24).

Εικόνα 2:

Παράδειγμα ανάλυσης δικτύων ως αρχαιακού εργαλείου στην Κοινωνία των Εθνών.

Κατά συνέπεια οι ΨΑΕ όπως ορίστηκαν παραπάνω, αποτελούν ένα αναδυόμενο πεδίο δράσης στον χώρο των ψηφιακών πόρων, είναι δηλαδή ένας χώρος ο οποίος προσπαθεί να εισάγει τις παραδοσιακές ΑΚΕ κατά κύριο λόγο στον ψηφιακό χώρο του διαδικτύου και να ψηφιοποιήσει τον τεράστιο αναλογικό όγκο των ανθρωπιστικών τεκμηρίων και με τη χρήση της τεχνολογίας να τον καταστήσει πέρα από ψηφιακά προσβάσιμο, πιο αλληλεπιδραστικό στους χρήστες από ότι με τα παραδοσιακά αναλογικά τεκμήρια.

Με βάση τον παραπάνω ορισμό των ΨΑΕ, γίνεται κατανοητό γιατί οι καλές πρακτικές που αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια όπως τα ψηφιακά κοινά, το μοντέλο της ομότιμης παραγωγής, τα ανοιχτά δεδομένα και ο πληθοπορισμός αποτελούν πολύτιμα μεθοδολογικά εργαλεία αυτού του αναδυόμενου διεπιστημονικού κλάδου.

Σε αυτό το σημείο αναδεικνύεται η επιστημονική αξία της Βικιπαίδειας, καθώς για τις ΨΑΕ, η Βικιπαίδεια δεν είναι απλώς μια ψηφιακή εγκυκλοπαίδεια, άλλα ένα ζωντανό εργαστήριο πρακτικής εφαρμογής των προαναφερθέντων καλών πρακτικών.

Η Βικιπαίδεια μας ενδιαφέρει επιστημονικά, διότι αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα αποθετήρια ανοιχτών δεδομένων ανθρωπιστικού και ιστορικού ενδιαφέροντος στον κόσμο. Παράλληλα εφαρμόζει πρακτικά και επιτυχώς το θεωρητικό μοντέλο της συλλογικής νοημοσύνης και της

ομότιμης παραγωγής, όπου εθελοντές (citizen scientists) συν-δημιουργούν και συν-επιμελούνται τη γνώση, παρέχοντας ελεύθερα το πληροφοριακό αυτό περιεχόμενο ως "ψηφιακό κοινό αγαθό", αξιοποιώντας άδειες Creative Commons (Coryleft) και τεχνολογίες ανοικτού κώδικα (MediaWiki). Συμπερασματικά, ολοκληρώνοντας το πρώτο βιβλιογραφικό μέρος της διπλωματικής εργασίας, αποδεικνύεται η σημαντικότητα της Βικιπαίδειας και όλων των αδερφών εγχειρημάτων του Ιδρύματος Wikimedia ως πρακτικές εφαρμογές των παραπάνω καλών πρακτικών που θα μας απασχολήσουν. Καθώς η ψηφιακότητα καθίσταται η κυρίαρχη πολιτισμική συνθήκη, είναι σημαντικό να ερευνηθεί το παράδειγμα της ψηφιακής κοινότητας των βικιπαιδιστών η οποία αποτελείται από απλούς χρήστες, και το πώς αυτοί οικοδομούν μια εγκυκλοπαίδεια με επιστημονικό λόγο, μια διαδικασία αρκετά σημαντική για τις ΨΑΕ.

Για τον λόγο αυτό, στο επόμενο μέρος της παρούσας διπλωματικής, θα γίνει η ανάλυση του υποκείμενου μελέτης περίπτωσης που είναι το εγχείρημα της Βικιπαίδειας, προκειμένου να εξεταστεί πώς οι παραπάνω θεωρίες των ψηφιακών κοινών μετουσιώνονται σε πράξη, αλλά και να αναδειχθούν οι προκλήσεις και τα όρια αυτού του μοντέλου παραγωγής.

Μέρος δεύτερο: Η Βικιπαίδεια ως Ψηφιακό Κοινό

2.1 Η Βικιπαίδεια ως σύστημα παραγωγής γνώσης και εργαστήριο ΨΑΕ

Η Βικιπαίδεια ως το κεντρικό υποκείμενο μελέτης σε αυτήν την διπλωματική εργασία, είναι πέρα από όλα τα άλλα και η μεγαλύτερη ψηφιακή εγκυκλοπαίδεια του κόσμου, ως εκ τούτου θα πρέπει να οριστεί εδώ, το τι είναι μια εγκυκλοπαίδεια και ποιος είναι ο σκοπός της ως εργαλείο διάδοσης της γνώσης.

Ετυμολογικά η εγκυκλοπαίδεια σύμφωνα με τον ορισμό που μας δίνει το Λεξικό Τριανταφυλλίδη: «εγκυκλοπαίδεια η [engiklorédia] O27 : το έργο που συγκεντρώνει, καταγράφει και παρουσιάζει με τρόπο συστηματικό, συνήθ. μέσα από μια αλφαβητική σειρά άρθρων, το σύνολο ή ένα σύνολο γνώσεων» (Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, χ.χ.).

Συνεπώς, η έννοια της εγκυκλοπαίδειας από την εποχή της βυζαντινής φιλομαθούς Ανικίας Ιουλιανής μέχρι και των εγκυκλοπαιδιστών του Διαφωτισμού με προεξέχοντα εκπρόσωπο τον Ντιντερό, ήταν η συσσώρευση της γνώσης και η διατήρηση της συλλογικής μνήμης.

Η κατάσταση αυτή άλλαξε στην σύγχρονη ψηφιακή εποχή, καθώς σε αντίθεση με τις κλασικές εγκυκλοπαίδειες (που γράφονταν από ειδήμονες και που κυριάρχησαν στο μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας), παραγκωνίστηκαν τελικά από τα αναδυόμενα δυναμικά ψηφιακά εγχειρήματα με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτό της Βικιπαίδειας, το οποίο εξελίχθηκε όπως θα φανεί και παρακάτω, στην σημαντικότερη εγκυκλοπαίδεια στην ιστορία της ανθρωπότητας, αξιοποιώντας την τεχνολογία για να καταστήσει τη γνώση όχι μόνο προσβάσιμη, αλλά και ελεύθερα επεξεργάσιμη από τους απλούς αναγνώστες σε ενεργούς συνδημιουργούς και επιμελητές, επιτρέποντας στο ευρύ κοινό να διαμορφώνει το περιεχόμενό της συλλογικά.

Υπό το παραπάνω πρίσμα, για το διεπιστημονικό πεδίο των ΨΑΕ, το εγχείρημα της Βικιπαίδειας ξεπερνά τα όρια ενός απλού πληροφοριακού αποθετηρίου, αλλά είναι ένα δυναμικό πεδίο έρευνας (Wikipedia Studies) και αυτό το πεδίο αποτελεί υποκατηγορία των ΨΑΕ, λόγω του συμμετοχικού της χαρακτήρα και του τρόπου με τον οποίο παράγεται το "ψηφιακό κείμενο" υπό συνεχή ζύμωση εντός της κοινότητας των Βικιπαιδιστών (Maristella Gatto, 2024). Επίσης λειτουργεί ως ένα ζωντανό εργαστήριο των ΨΑΕ, μέσα στο οποίο δοκιμάζονται οι θεωρίες της συλλογικής νοημοσύνης, του πληθοπορισμού και της διαχείρισης ανοιχτών δεδομένων. Στον ψηφιακό χώρο της Βικιπαίδειας, συναντώνται η ψηφιακότητα με την ανθρωπιστική έρευνα των ΑΚΕ, επιτρέποντας τη συνεργατική τεκμηρίωση, τον διαμοιρασμό και τη συμμετοχική διαφύλαξη της παγκόσμιας πολιτισμικής μνήμης χωρίς τους περιορισμούς της εμπορευματοποίησης.

Τέλος, οι ΨΑΕ πρέπει να γίνει κατανοητό ότι δεν μελετούν μόνο τα ψηφιοποιημένα αρχεία ούτε απλά έχουν τον ρόλο του ψηφιοποιητή των υλικών πόρων, αλλά ταυτόχρονα ερευνούν πλατφόρμες όπου γεννιέται ψηφιακός πολιτισμός (born-digital cultural heritage), όπως οι wiki σελίδες που θα οριστούν παρακάτω.

2.2 Ορισμός του Wiki

Για να γίνει κατανοητός ο τρόπος λειτουργίας της Βικιπαίδειας θα πρέπει πρώτα να γίνει μια ιστορική ανάδρομη στο πρότυπο που λειτουργεί η Βικιπαίδεια και που είναι το wiki (προφέρεται ως γουίκι, βίκι ή ουίκι). Το wiki που στα χαβανέζικα σημαίνει «γρήγορα», είναι ένας τύπος ιστοσελίδας, η οποία επιτρέπει στους χρήστες να επεξεργάζονται να προσθέτουν και να αφαιρούν περιεχόμενο από αυτήν με συνεργατικό και ομότιμο τρόπο. Ένα wiki χρησιμοποιεί την γλώσσα σήμανσης wiki η οποία είναι μια απλή γλώσσα σήμανσης με σκοπό την επεξεργασία και τον εμπλουτισμό του κειμένου. Η ιδιαιτερότητα του wiki είναι ότι το κείμενο που δημιουργείται μέσα σε μια ιστοσελίδα αναδημιουργείται από διάφορους χρήστες χωρίς κάποιος να έχει το προνόμιο του δημιουργού (Britannica, χ.χ.).

Το wiki ξεκίνησε πειραματικά από τον δημιουργό του, τον προγραμματιστή Γουόρντ Κάνινγκχαμ το 1994 και αναρτήθηκε στον παγκόσμιο ιστό στις 25 Μαρτίου του 1995 στην ιστοσελίδα (<http://c2.com/cgi/wiki?WelcomeVisitors>). Όπως ανέφερε και ο Κάνινγκχαμ, η πηγή έμπνευσης για το σύστημα wiki ήταν το προγενέστερο HyperCard που ήταν ένα καινοτόμο πρόγραμμα που ανέπτυξε η Apple το 1987. Το HyperCard είχε σκοπό οι χρήστες να δημιουργούν ψηφιακές κάρτες (stacks) με δυνατότητα ενσωμάτωσης πολυμεσικού περιεχομένου με τη χρήση της απλής γλώσσας σήμανσης HyperTalk, επιτρέποντας στους χρήστες να αλληλεπιδρούν με τα πολυμέσα τους. Το λογισμικό αυτό θεωρείται ο πρόδρομος πέρα από το wiki και του ίδιου του Παγκόσμιου Ιστού.

Έπειτα το σύστημα του wiki έγινε ευρέως διαδεδομένο στις αρχές του 2000 καθώς πολλοί οργανισμοί σε όλο τον κόσμο το ενσωμάτωσαν ως εργαλείο για επικοινωνία και σημειώσεις εντός των οργανισμών. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα ιστοσελίδας wiki είναι η Βικιπαίδεια, ένα ψηφιακό έργο το οποίο λειτουργεί με την ομότιμη παραγωγή για τη δημιουργία πληροφοριών από διάφορους χρήστες, σε μεγάλο μέρος ανώνυμους. (https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF:Ward_Cunningham,_Inventor_of_the_Wiki.webm)

2.3 Ιστορική εξέλιξη της Βικιπαίδειας

Πριν την έλευση της Βικιπαίδειας το 2001, υπήρξε για σύντομο χρονικό διάστημα ο προκάτοχος της, η Nupedia, (βλ. Εικόνα 3) η οποία ήταν μια αγγλόφωνη διαδικτυακή εγκυκλοπαίδεια. Η Nupedia λειτουργούσε σε μια γραφειοκρατική βάση τη δημιουργία των λημμάτων της, καθώς μεν η δημιουργία λημμάτων γινόταν από εξειδικευμένους εθελοντές στο κάθε αντικείμενο με το οποίο καταπιάνονταν, ωστόσο η έγκριση για τη δημοσίευση του κάθε λήμματος γινόταν κατόπιν ελέγχου από ειδήμονες συντάκτες πριν γίνει η δημοσίευση στο ευρύ κοινό. Αναφέρεται εδώ ότι το περιεχόμενο όπως έγινε αργότερα με την Βικιπαίδεια, ήταν ελεύθερο χωρίς περιορισμούς πρόσβασης από τους χρήστες, ωστόσο η Nupedia δεν χρησιμοποίησε το σύστημα του wiki καθώς ο πρωταρχικός σκοπός της ήταν να καταστεί μια ψηφιακή εγκυκλοπαίδεια εφάμιλλη σε ποιοτικό περιεχόμενο με τις άλλες γνωστές τότε εγκυκλοπαίδειες που κυκλοφορούσαν σε ψηφιακή και έντυπη μορφή, όπως η Encarta της Microsoft ή η Encyclopædia Britannica. Αυτό οδήγησε σε μια πολύ αργή ανάπτυξη της Nupedia από την αρχή της, καθώς τον πρώτο χρόνο λειτουργίας της είχε μόλις 21 λήμματα στην βάση δεδομένων της, όταν για παράδειγμα ο διάδοχος της η Βικιπαίδεια είχε γύρω στα 18.000 λήμματα τον πρώτο μήνα λειτουργίας της. Η Nupedia επομένως λόγω αυτής της χρονοβόρας διαδικασίας δημιουργίας λημμάτων μέσω της ομότιμης αναθεώρησης (peer review) από ειδήμονες επιστήμονες, οδηγήθηκε γρήγορα να καταστεί μη βιώσιμη, καθώς κατά την διάρκεια λειτουργίας της από τον Οκτώβριο του 1999 έως τον Σεπτέμβριο του 2003 είχαν δημιουργηθεί μόλις 24 ολοκληρωμένα λήμματα, ενώ περίπου άλλα 150 βρίσκονταν σε στάδιο ανάπτυξης και αξιολόγησης από ομότιμους κριτές. Αυτή η αργή πρόοδος στην εξέλιξη του εγχειρήματος της Nupedia τελικά οδήγησε τους δυο συνιδρυτές της, τον επιχειρηματία Τζίμι Ντόναλ «Τζίμπο» Γουέλς και τον αρχισυντάκτη Λάρι Σάνγκερ να την εγκαταλείψουν ώστε να πειραματιστούν σε ένα νέο μοντέλο (RRCHNM, χ.χ.).

[Search Nupedia](#)

[Read Nupedia](#)
[Newest Articles](#)
[By Subject](#)
[Alphabetically](#)

[Our Articles in Progress...](#)
[read and comment!](#)

Receive an encyclopedia article in your mailbox every morning!
 Just enter your e-mail address.

[More info on this](#)

[Wikipedia](#)
 A complementary encyclopedia project

Welcome to Nupedia!

We are building the world's largest international, peer-reviewed [encyclopedia](#). It is [free](#). The project is largely "on hold" but poised to get moving again with renewed vigor when funding is found.

It's not hard to get involved, and we really do need [your involvement!](#) Basically, we need

- [writers](#)
- [editors and peer reviewers](#),
- [copyeditors](#),
- [programmers](#),
- [translators](#), and even
- [casual participants](#).

[Just sign up \(it's a very short form\) and we'll get you started.](#) Or perhaps you need to be [convinced?](#)

Nupedia's policy guidelines have been recently updated! Please have a look. We have added a [FAQ](#) that answers many of the most frequently-asked questions about Nupedia policy and procedure.

Nupedia is becoming multilingual. To discuss issues related to this, please join [Interpret-I](#). You will be able to unsubscribe yourself from the same page. We also have groups devoted to translation into (and, later, from) [French](#), [German](#), [Italian](#), [Portuguese](#), and [Spanish](#).

You might notice that we have changed our logo/banner slightly. Thanks go to [Sally Milo](#) of [Milo Design](#) for the update. The old subtitle for Nupedia, "The Open Content Encyclopedia," is now "The Free Encyclopedia." This is more inviting to people who do not know what "Open Content" means. It is also more inviting to people associated with Richard Stallman's Free Software Foundation (FSF). They prefer "free" (that term) to "open content" and "open source." "Free," as Stallman points out, here means not "free of charge" but instead "unconstrained by (most) legal restrictions on use." We thought it would be nice to please these people who can help Nupedia so much. This change does not represent any sort of change in policy, goals, or outlook. So you can go on referring to Nupedia as "The Open Content Encyclopedia," if you prefer, or as "The Free Encyclopedia"--it's both.

[Join us!](#)

[Join the Effort!](#)
[How to...](#)
[Write an Article](#)
[Edit and Review](#)
[Contribute](#)
[Code](#)
[Translate](#)
[Be Casual](#)

[Our Editors and Peer Reviewers](#)

[Our Writers](#)

[Member Area](#)
[Become a Member](#)
[Production](#)
[Sign Up to Write an Article](#)

[About Nupedia](#)
[Editorial Policy](#)
[Policy FAQ](#)
[Nupedia News](#)
[Press Mentions](#)
[Discussion Groups](#)

[License: Use Our Articles for Free](#)

[Links](#)

[Contact Nupedia](#)

[Download](#)

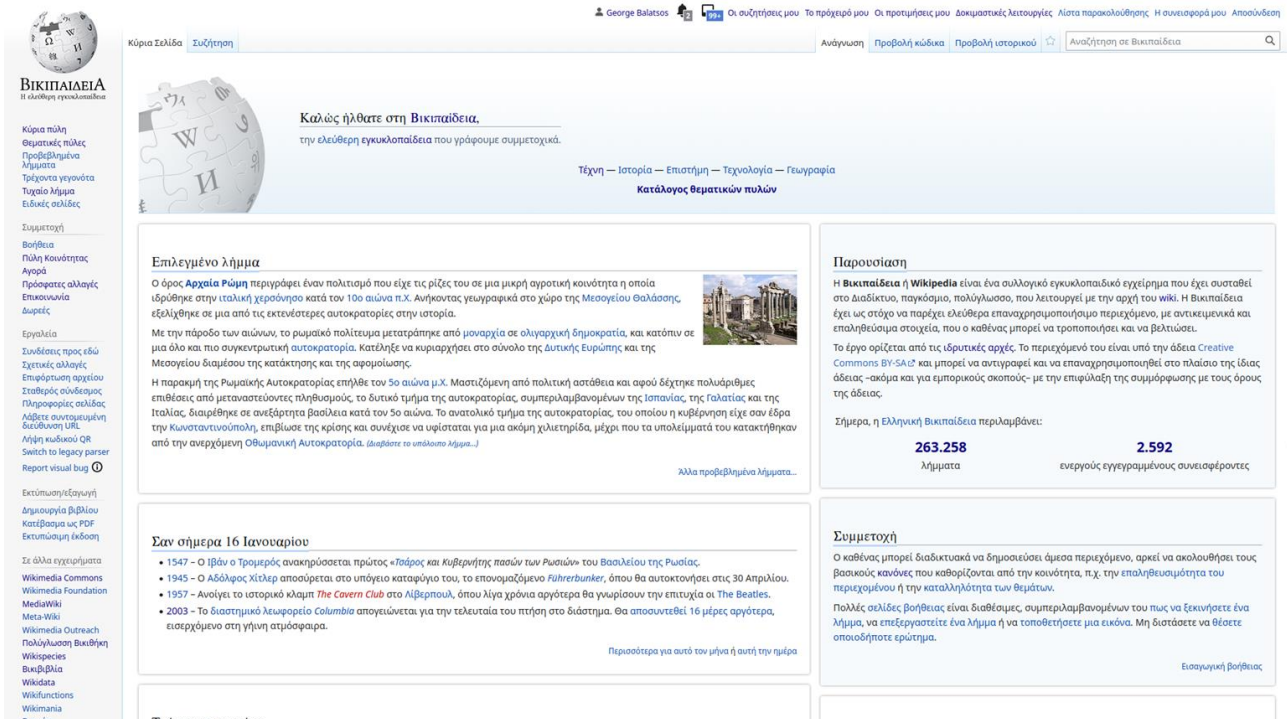
Other Languages [Deutsche Version](#)
[Version Española](#)
[Version Française](#)
[Versione Italiana](#)

[Home](#)

Εικόνα 3: Στιγμιότυπο οθόνης από την αρχική σελίδα της Nupedia.

Ο Σάνγκερ τελικά πρότεινε τη χρήση ενός μοντέλου ομότιμης παραγωγής στο σύστημα του wiki, γεγονός το οποίο έγινε με την ίδρυση της Βικιπαίδειας στις 15 Ιανουαρίου του 2001. Η Βικιπαίδεια (αγγλ.: Wikipedia) όπως αυτοπαρουσιάζεται και στο αντίστοιχο ελληνόγλωσσο λήμμα της: «Η Βικιπαίδεια είναι διεθνής, παγκόσμια, ψηφιακή, διαδικτυακή, ελεύθερου περιεχομένου, εγκυκλοπαίδεια, που βασίζεται σε ένα μοντέλο ανοικτό στη σύνταξη του περιεχομένου της (βλ. Εικόνα 4).

Γράφεται και αναπτύσσεται συνεργατικά από εθελοντές με το λογισμικό wiki, κάτι που σημαίνει ότι λήμματα μπορεί να προστεθούν ή να αλλάξουν από τον καθένα. Το έργο ξεκίνησε στις 15 Ιανουαρίου 2001 ως συμπλήρωμα στη γραμμένη από ειδήμονες Nupedia, με ιδρυτή τον Τζίμι Γουέλς και λειτουργεί τώρα από το μη κερδοσκοπικό Ίδρυμα Wikimedia (Wikimedia Foundation). Η Αγγλική Βικιπαίδεια περιλαμβάνει πάνω από 6.565.000 λήμματα και η Ελληνική πάνω από 214.000 λήμματα» (Βικιπαίδεια, χ.χ.).

Εικόνα 4: Στιγμιότυπο οθόνης από την αρχική σελίδα της Βικιπαίδειας.

Όπως φαίνεται και στην παραπάνω συνοπτική περιγραφή που ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα στις 13 Ιανουαρίου 2026, η Βικιπαίδεια είναι ένα ζωντανό ψηφιακό εγχείρημα το οποίο βασίζει τη βιωσιμότητα και την ανάπτυξη του, στις συνεισφορές των χρηστών. Οι χρήστες αυτοί, επώνυμοι (εγγεγραμμένοι χρήστες) και ανώνυμοι, μέσω της συλλογικής νοημοσύνης, και στα επιτρεπτά τεχνολογικά πλαίσια του web 2.0, καθιστούν το περιεχόμενο της Βικιπαίδειας συνεχώς ενημερωμένο σε αντίθεση με μια παραδοσιακή ψηφιακή εγκυκλοπαίδεια που λειτουργεί συνήθως με την αξιολόγηση από κριτές, ένα λήμμα της Βικιπαίδειας ακριβώς επειδή είναι ελεύθερα προσβάσιμο παγκοσμίως, χωρίς αποκλεισμούς, μπορεί να δεχθεί την επεξεργασία από ανθρώπους από τελείως διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα και ιδεολογικά υπόβαθρα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα περισσότερα λήμματα που φιλοξενεί η Βικιπαίδεια να έχουν ενσωματώσει διάφορες οπτικές γωνίες στο ίδιο λήμμα με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την αξιοπιστία της πληροφορίας.

Όσον αφορά την νομική της μορφή, η Βικιπαίδεια βρίσκεται κάτω από την ομπρέλα του Ιδρύματος Wikimedia γνωστό στα αγγλικά ως Wikimedia Foundation Inc., ο οποίος είναι ένας οργανισμός μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα με έδρα το Σαν Φρανσίσκο της Καλιφόρνιας των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής και ο οποίος ιδρύθηκε από τον Τζίμι Γουέλς, στις 20 Ιουνίου του 2003. Το ίδρυμα αυτό πέρα από την Βικιπαίδεια έχει και άλλα αδερφά εγχειρήματα τα οποία λειτουργούν και αυτά με τις αρχές των ψηφιακών κοινών και της ομότιμης παραγωγής στα πληροφοριακά τους τεκμήρια. Συνοπτικά αναφέρονται το καθένα τους μαζί με τον σκοπό ύπαρξής τους με πληροφορίες που πάρθηκαν από τις ιστοσελίδες τους:

Wikimedia Commons: Ένα από τα πιο σημαντικά εγχειρήματα του Ιδρύματος Wikimedia είναι τα Wikimedia Commons, το οποίο αποτελεί το κύριο αποθετήριο πολυμεσικών δεδομένων (εικόνες, βίντεο, ήχοι και λοιπά πολυμέσα) της Wikimedia. Τα Wikimedia Commons, τα οποία αναφέρονται αλλιώς και ως Wikicommons, λειτουργούν με το σύστημα των wiki και μέχρι σήμερα έχουν στην βάση δεδομένων πάνω από 130.000.000 αρχεία τα οποία είναι ελεύθερα προς χρήση, ενώ επίσης δίνεται η δυνατότητα για αποθήκευση των αρχείων αυτών από τους χρήστες χωρίς κάποιον περιορισμό πρόσβασης. Το εγχείρημα αυτό ξεκίνησε ως ιδέα τον Μάρτιο του 2004, από τον δημοσιογράφο και αναπληρωτή διευθυντή του Ιδρύματος Wikimedia, Έρικ Μέλερ και τελικά υλοποιήθηκε στις 7 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους. Ως εγχείρημα έχει λάβει μεγάλη αναγνώριση καθώς πολλοί οργανισμοί χρησιμοποιούν τα Wikicommons για να μεταφορτώσουν τα πολυμεσικά τους δεδομένα όπως έγινε στις Η.Π.Α. με το National Archives and Records Administration (NARA) ο οποίος οργανισμός μεταφόρτωσε πάνω από 100.000 ψηφιοποιημένες εικόνες, και το Digital Public Library of America έκανε το ίδιο μεταφορτώνοντας πάνω από 2.000.000 πολυμεσικά αρχεία. Στη σελίδα καλωσορίσματος του Wikicommons σε ένα σημείο της ενότητας Τι είναι τα Wikimedia Commons; αναφέρονται τα παρακάτω:

«Σε αντίθεση με τα παραδοσιακά αποθετήρια πολυμέσων, το Wikimedia Commons είναι ελεύθερο. Ο καθένας επιτρέπεται να αντιγράψει, να χρησιμοποιεί και να τροποποιεί ελεύθερα οποιαδήποτε αρχεία εδώ, εφόσον ακολουθεί τους όρους που καθορίζονται από τον δημιουργό. Αυτό συχνά σημαίνει την κατάλληλη αναφορά στην πηγή και τον/τους δημιουργό/ους και την κυκλοφορία αντιγράφων/βελτιώσεων υπό την ίδια ελευθερία σε άλλους. Οι όροι άδειας χρήσης κάθε μεμονωμένου αρχείου πολυμέσων βρίσκονται στη σελίδα περιγραφής του. Η ίδια η βάση δεδομένων Wikimedia Commons και τα κείμενα σε αυτήν διατίθενται με την άδεια Creative Commons Attribution/Share-Alike» (Wikimedia Commons, χ.χ.).

Βικιλεξικό: Το Βικιλεξικό (Wiktionary) είναι ένα ψηφιακό πολύγλωσσο λεξικό το οποίο έχει μια βάση δεδομένων 174 γλωσσών και διαλέκτων από όλο τον κόσμο, ενώ πέρα αυτού, έχει και έκδοση για τεχνητές γλώσσες όπως η Εσπεράντο και η Ίντο. Επιπλέον στο Βικιλεξικό πέρα από ορισμούς λέξεων, υπάρχουν γνωμικά και εκφράσεις του λόγου. Το κάθε λήμμα μιας λέξης έχει συνήθως τον ορισμό, τις κλίσεις, τις προφορές, τα συνώνυμα-αντώνυμα, και την ετυμολογία της λέξης.

Ως εγχείρημα το Βικιλεξικό ξεκίνησε στις 12 Δεκεμβρίου του 2002 για την αγγλική γλώσσα αρχικά, έπειτα έγινε διαθέσιμο και σε άλλες γλώσσες. Στα ελληνικά έγινε διαθέσιμο την 1 Μαΐου του 2004, και σήμερα διαθέτει πάνω από 101.000 νεοελληνικές λέξεις, 26.000 ονόματα και 321.000 επώνυμα. Παράλληλα στην βάση δεδομένων του το Βικιλεξικό έχει μεγάλο αριθμό αρχαίων ελληνικών και μεσαιωνικών ελληνικών λέξεων, ενώ επίσης διαθέτει πάνω από 120.000 ξένες λέξεις.

Βικιφθέγματα: Τα Βικιφθέγματα (Wikiquote) είναι μια βάση δεδομένων στην οποία βρίσκονται διάφορα αποφθέγματα και γνωμικά. Ως ψηφιακό εγχείρημα ξεκίνησε στις 27 Ιουνίου του 2003 και όπως και το Βικιλεξικό ο σκοπός του είναι να συλλέξει τα αποφθέγματα γνωστών προσωπικοτήτων της ιστορίας, καθώς και λαϊκές παροιμίες. Η λογική δημιουργίας είναι η ίδια με κάθε άλλο εγχείρημα, καθώς και εδώ οι χρήστες μέσω της ομότιμης παραγωγής, δημιουργούν εθελοντικά τα λήμματα. Το αντίστοιχο ελληνόγλωσσο τμήμα στα Βικιφθέγματα δημιουργήθηκε τον Ιούλιο του 2004 και από τότε έχουν δημιουργηθεί γύρω στα 1900 λήμματα ρήσεων και αποφθεγμάτων.

Βικιβιβλία: Τα Βικιβιβλία (Wikibooks) είναι μια ψηφιακή συλλογή ανοικτού περιεχομένου, η οποία ξεκίνησε την λειτουργία της στις 19 Ιουλίου του 2003 από το Ίδρυμα Wikimedia. Ο σκοπός των Βικιβιβλίων είναι να συλλέξει ψηφιακές εκδόσεις και διάφορα κείμενα, ενώ παράλληλα δημιουργεί με την συλλογική εθελοντική δράση των χρηστών, νέο περιεχόμενο το οποίο διατίθεται με ελεύθερη άδεια στο ευρύ κοινό. Ως ιδέα ξεκίνησε από έναν χρήστη, τον Karl Wick, ο οποίος ήθελε έναν ψηφιακό χώρο ώστε να βρίσκει ελεύθερα περιεχόμενο για τις φυσικές επιστήμες. Η ελληνική έκδοση των Βικιβιβλίων έχει περίπου 250 βιβλία, ενώ η αγγλική έκδοση που είναι και η μεγαλύτερη έχει πάνω από 3.300 βιβλία.

Βικιεπιστήμιο: Το Βικιεπιστήμιο (Wikiversity) είναι ένα ψηφιακό έργο το οποίο σε αντίθεση με την Βικιπαίδεια, επικεντρώνεται στην μάθηση των χρηστών και όχι στο περιεχόμενο καθεαυτό. Το Βικιεπιστήμιο ως ψηφιακό εγχείρημα δημιουργήθηκε αρχικά στην αγγλική γλώσσα στις 15 Αυγούστου του 2006 ως βοηθητικό έργο για τα Βικιβιβλία. Αν και στην αρχή δεν τελεσφόρησε το Βικιεπιστήμιο και υπήρχαν σχέδια για κατάργησή του, τελικά αποφασίστηκε να γίνει ένα ακόμα ανεξάρτητο ψηφιακό έργο του Ιδρύματος της Wikimedia με βασικό στόχο την «φιλοξενία μαθησιακών κοινοτήτων, δηλαδή ανθρώπων που προσπαθούν πραγματικά να μάθουν». Τελικά το Βικιεπιστήμιο δημιουργήθηκε μετά την ανακοίνωση του στο Wikimania του 2006 και πλέον το έργο τρέχει σε 18 γλώσσες από όλο τον κόσμο, και στην πλατφόρμα αυτή μεταφορτώνεται εκπαιδευτικό υλικό ελεύθερο προς όλους για μάθηση που περιλαμβάνει μεταξύ άλλων, βοηθήματα διδασκαλίας, προγράμματα σπουδών, εξωτερικούς συνδέσμους προς άλλους ιστοτόπους, σημειώσεις μαθημάτων κ.α.. Οι διακηρυγμένες αρχές που αναφέρει και το Βικιεπιστήμιο στην ιστοσελίδα του είναι:

- A) Να δημιουργήσει και να φιλοξενήσει μια σειρά από δωρεάν, πολύγλωσσα εκπαιδευτικά υλικά/πόρους, για όλες τις ηλικιακές ομάδες σε όλες τις γλώσσες.
- B) Να φιλοξενήσει ακαδημαϊκά/μαθησιακά έργα και κοινότητες που υποστηρίζουν αυτά τα υλικά.

Παράλληλα ένα αρκετά σημαντικό υποέργο που κάνει το Βικιεπιστήμιο είναι το WikiJournals, το οποίο είναι ένα ψηφιακό ακαδημαϊκό περιοδικό μέσα στο οποίο οι ερευνητές μπορούν να υποβάλουν τα άρθρα τους, τα οποία θα αξιολογηθούν από ομότιμους κριτές. Αυτό είναι μια καλή πρακτική καθώς μέσω αυτού, ένας ερευνητής μπορεί να βελτιώσει μέσω της ομότιμης παραγωγής το περιεχόμενο που δημιούργησε, ενώ επίσης το WikiJournals είναι ένα συνεργατικό εργαστήριο βελτίωσης της ποιότητας και αξιοπιστίας του πληροφοριακού περιεχομένου που αναρτάται στην Βικιπαίδεια.

Βικιθήκη: Η Βικιθήκη (Wikisource) είναι ένα εγχείρημα του Ιδρύματος Wikimedia με σκοπό τη δημιουργία μιας ψηφιακής βιβλιοθήκης η οποία θα κατέχει στον ιστότοπο της κείμενα τόσο πρωτογενή όσο και μεταγραφές και μεταφράσεις ήδη υπαρχόντων κειμένων. Τα κειμενικά δεδομένα που περιλαμβάνει η Βικιθήκη επιγραμματικά είναι: πρωτογενή κείμενα, μεταφράσεις, μαθηματικά δεδομένα, στατιστικά στοιχεία, πηγαίο κώδικα για υπολογιστές κ.α. Τα περισσότερα από τα κείμενα είναι με ελεύθερη άδεια, πέρα από κάποιες εξαιρέσεις κειμένων τα οποία έχουν κάποια πνευματικά δικαιώματα. Για την ιστορία, η Βικιθήκη αρχικά ονομαζόταν Project Sourceberg και δημιουργήθηκε στις 24 Νοεμβρίου του 2003. Σήμερα η Βικιθήκη λειτουργεί σε 82 γλώσσες. Για να μην δημιουργηθεί σύγχυση με τα Βικιβιβλία τα οποία περιέχουν εκπαιδευτικό υλικό δημιουργημένο ομότιμα από τους χρήστες, η Βικιθήκη περιέχει κυρίως ψηφιακές εκδόσεις βιβλίων με ελεύθερη πρόσβαση.

Βικιείδη: Τα Βικιείδη (Wikispecies) είναι ένα επιστημονικό κατά κύριο λόγο εγχείρημα που λειτουργεί με το σύστημα wiki και σκοπό έχει να αναπτύξει έναν ελεύθερου περιεχομένου κατάλογο ειδών, ο οποίος θα περιλαμβάνει όλα τα είδη ζώων, φυτών, βακτηρίων, αρχαίων, πρώτιστων και μυκηλίων της Γης. Ως εγχείρημα ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 2004 από τον ζωολόγο Μπενεντίκτ Μαντλ ο οποίος συντόνισε το εγχείρημα με πρόσκληση σε βιολόγους από όλο τον κόσμο να βοηθήσουν, η αρχή έγινε με βάση το πλαίσιο της ταξινόμησης του Λινναίου, και ο κατάλογος στα Βικιείδη λειτουργεί με λήμματα για κάποιο είδος, και αν ο χρήστης θέλει περαιτέρω πληροφόρηση τότε μπορεί να απευθυνθεί στο αντίστοιχο εγκυκλοπαιδικό λήμμα της Βικιπαίδειας πατώντας τον σύνδεσμο που θα τον ανακατευθύνει. Σήμερα τα Βικιείδη φιλοξενούν γύρω στα 1.000.000 λήμματα στην βάση δεδομένων τους.

Βικινέα: Τα Βικινέα (Wikinews) είναι ένα συνεργατικό δημοσιογραφικό εγχείρημα, με σκοπό τη χρήση της ομότιμης παραγωγής με το σύστημα wiki για την κάλυψη της επικαιρότητας σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο. Στα Βικινέα δεν υπάρχουν επαγγελματίες δημοσιογράφοι όπως τα παραδοσιακά μέσα μαζικής ενημέρωσης, αντιθέτως οι χρήστες ενθαρρύνονται να δημιουργούν πρωτότυπη έρευνα

για κάποιο νέο της επικαιρότητας, χωρίς ωστόσο να κάμπτεται η αρχή της ουδετερότητας στην οπτική γωνιά των άρθρων. Τα ρεπορτάζ που συντάσσονται από τους χρήστες μέσω της συνεργατικής δημοσιογραφίας θυμίζουν αρκετά άλλα παρόμοια μορφής εγχειρήματα όπως το Indymedia και τα Wikileaks. Η ιδέα της δημιουργίας των Βικινέων ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2003 από μια ανώνυμη καταχώρηση, και τον Νοέμβριο του 2004 εγκαθιδρύθηκε και επίσημα η ιστοσελίδα. Σήμερα λειτουργεί σε περίπου 30 γλώσσες, και το αντίστοιχο ελληνικό εγχείρημα ξεκίνησε στις 8-10 Απριλίου του 2011. Να αναφερθεί εδώ ότι τα Βικινέα έχουν μια ιδιαιτερότητα από τα αδερφά εγχειρήματα του Ιδρύματος της Wikimedia που είναι το διαφορετικό ύφος στην γραφή τους σε αντίθεση με το εγκυκλοπαιδικό των άλλων εγχειρημάτων. Μάλιστα ο ιδρυτής της Βικιπαίδειας Τζίμι Γουέλς, έχει δηλώσει: «στα Βικινέα κάθε άρθρο πρέπει να γραφτεί ως δημοσιογραφικό άρθρο διαφορετικό από ένα εγκυκλοπαιδικό άρθρο». Λόγω της ιδιαίτερης φύσης τους τα Βικινέα ως ένα συνεργατικό εγχείρημα δημοσιογραφίας έχει δεχθεί κριτική για την αξιοπιστία και την ουδετερότητα των άρθρων του. Αυτό θα μας απασχολήσει αναλυτικά σε επόμενο κεφάλαιο με την γενικότερη κριτική προς τα εγχειρήματα της Wikimedia.

Βικιδεδομένα: Τα Βικιδεδομένα (Wikidata) είναι μια γνωσιακή βάση δεδομένων με σκοπό να υπάρχει ένας κόμβος αναφοράς μεταξύ όλων των εγχειρημάτων της Wikimedia σε κάθε γλώσσα που λειτουργεί από ένα κεντρικό σημείο. Σημαντικό στοιχείο στα Βικιδεδομένα είναι ότι τα δεδομένα που έχει στην βάση της, παρέχονται με άδεια Creative Commons που σημαίνει ότι κάθε δεδομένο ανήκει στο Κοινό Κτήμα. Το εγχείρημα των Wikidata πρωτοπαρουσιάστηκε στο Semantic Tech & Business Conference το 2012, και εγκαινιάστηκε επίσημα στις 29 Οκτωβρίου του 2012.

Βικιταξίδια: Τα Βικιταξίδια (Wikivoyage) είναι ένας ψηφιακός ταξιδιωτικός οδηγός ο οποίος δημιουργείται μέσω ομότιμης παραγωγής από εθελοντές χρήστες. Το ψηφιακό αυτό έργο πρωτοδημιουργήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2006 από ιταλούς και γερμανούς χρήστες του ιστοτόπου Wikitravel οι οποίοι αποφάσισαν να μεταφέρουν το περιεχόμενο που δημιούργησαν σε έναν ιστότοπο που ονομάστηκε Wikivoyage το οποίο δεν άνηκε τότε στο Ίδρυμα της Wikimedia αλλά στην γερμανική εταιρεία Wikivoyage e.V., η οποία παρείχε το περιεχόμενο του Wikivoyage με άδεια Creative Commons Attribution-ShareAlike. Αργότερα οι χρήστες θέλησαν να μεταφέρουν το περιεχόμενο τους κάτω από την ομπρέλα του Ιδρύματος της Wikimedia, γεγονός το οποίο έγινε το 2012.

Σήμερα, τα Βικιταξίδια λειτουργούν σε 27 γλώσσες από όλο τον κόσμο και οι χρήστες γνωστοί και ως βικιταξιδιώτες (Wikivoyagers) μέσω του συστήματος wiki δημιουργούν συνεχώς νέα λήμματα τα οποία επικεντρώνονται σε τοποθεσίες του κόσμου, πιθανά ταξιδιωτικά αξιοθέατα, οδηγούς γλωσσικών φράσεων για ταξιδιώτες για την επικοινωνία με τους ντόπιους, καθώς επίσης και πιο

πρακτικά πράγματα όπως δρομολόγια μετακινήσεων, εστιατόρια και ταβέρνες, και καταστήματα ειδικού ενδιαφέροντος.

2.4 Δομικά στοιχεία, Αρχές λειτουργίας, Απλοί κανόνες

Όπως διαπιστώθηκε και παραπάνω το Ίδρυμα της Wikimedia έχει πολλά εγχειρήματα τα οποία λειτουργούν κάτω από τη δικαιοδοσία του. Τα εγχειρήματα αυτά εφαρμόζουν τις αρχές της ομότιμης παραγωγής μέσω του συστήματος wiki για τη δημιουργία του ελεύθερου και ανοιχτά προσβάσιμου περιεχομένου της.

Ωστόσο έχουν θεσπιστεί κάποιες πολιτικές και αρχές για την εύρυθμη λειτουργία των εγχειρημάτων αυτών και ειδικά στην Βικιπαίδεια που είναι η κορωνίδα του ιδρύματος λόγω του μεγέθους της.

Παρακάτω αναφέρονται τα δομικά στοιχεία που απαρτίζουν την Βικιπαίδεια καθώς επίσης και οι βασικές αρχές που αποτελούν το κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας της.

Δομικά στοιχεία:

- **Βικιπαιδιστές (Wikipedians):** Είναι όλα εκείνα τα άτομα τα οποία συμμετέχουν εθελοντικά στη δημιουργία, επέκταση και διόρθωση των λημμάτων της Βικιπαίδειας.
- **Πολιτικές και Κατευθυντήριες Γραμμές:** Είναι όλοι οι κανόνες που δημιουργούνται από την κοινότητα με σκοπό την διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας μεταξύ των χρηστών καθώς επίσης και της ποιότητας του περιεχομένου που δημιουργείται στην εγκυκλοπαίδεια ώστε να είναι έγκυρη και ουδέτερη.
- **Διαχειριστές (Administrators):** Οι κατευθυντήριες αρχές και οι πολιτικές της Βικιπαίδειας εφαρμόζονται από τους Διαχειριστές, οι οποίοι είναι και αυτοί εθελοντές χρήστες οι οποίοι έχουν κάποια παραπάνω διαχειριστικά δικαιώματα και οι οποίοι αναδεικνύονται με ψηφοφορία από άλλους διαχειριστές. Ο σκοπός ύπαρξης τους είναι να διαχειρίζονται τις πιθανές συγκρούσεις μεταξύ χρηστών που θα προκύψουν, να λύσουν τυχόν τεχνικά ζητήματα, και γενικά να συμβάλλουν στην σωστή λειτουργία της κοινότητας.
- **Σύστημα Wiki:** Το σύστημα ομότιμης παραγωγής του wiki είναι στην ουσία ο πυρήνας λειτουργίας της Βικιπαίδειας καθώς με αυτό το σύστημα, ο καθένας είναι ελεύθερος, χωρίς να χρειάζεται προηγουμένως να δημιουργήσει λογαριασμό, να συνεισφέρει στην επεξεργασία δεδομένων με έναν δυναμικό διαδραστικό τρόπο μαζί με άλλους ομότιμους χρήστες.
- **Κοινότητα:** Η Βικιπαίδεια όπως και τα άλλα συνεργατικά εγχειρήματα του Ίδρυματος της Wikimedia, είναι ζωντανές ψηφιακές κοινότητες, στις οποίες οι χρήστες μπορούν να

αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους μέσα στα φόρουμ συζητήσεων σε κάθε λήμμα. Υπάρχει επίσης και η Αγορά που είναι το κεντρικό φόρουμ συζητήσεων, στην οποία οι χρήστες ανταλλάσσουν ελεύθερα απόψεις επί παντός επιστητού.

Αρχές λειτουργίας:

Η Βικιπαίδεια έχει τρεις αρχές λειτουργίας οι οποίες διασφαλίζουν ότι το περιεχόμενο είναι αμερόληπτο, βασίζεται σε δημοσιευμένες πληροφορίες και είναι επαληθεύσιμο από οποιονδήποτε αναγνώστη (Βικιπαίδεια: Συχνές ερωτήσεις, χ.χ.):

- **Ουδετερότητα:** Η αρχή της ουδετερότητας - Neutral Point of View (NPOV) είναι βασική ώστε να εξασφαλιστεί η ποιότητα και η αξιοπιστία των λημμάτων της Βικιπαίδειας στην κοινή γνώμη.
- **Όχι πρωτότυπη έρευνα:** Τα λήμματα της Βικιπαίδειας δεν πρέπει να περιέχουν πρωτότυπη έρευνα, και με αυτήν την αρχή δηλώνεται ότι κάθε γραμμή στα λήμματα πρέπει να είναι αποτέλεσμα βιβλιογραφικής ανασκόπησης από αξιόπιστες πηγές (βιβλιογραφία, δημοσιογραφική αρθρογραφία, ιστολόγια κ.α.).
- **Επαληθευσιμότητα:** Η αρχή αυτή σημαίνει ότι όλα τα λήμματα πρέπει να έχουν περιεχόμενο από μια αξιόπιστη πηγή η οποία να μπορεί να επαληθευτεί.

Απλοί κανόνες:

Βασικό μέρος της εύρυθμης λειτουργίας της Βικιπαίδειας είναι οι κανόνες της, με τους οποίους οι χρήστες της, μπορούν να λειτουργήσουν απρόσκοπτα μέσα στην ψηφιακή κοινότητα.

Παρακάτω αναφέρονται οι 15 απλοί κανόνες της Βικιπαίδειας όπως αναφέρονται από την ιστοσελίδα (Βικιπαίδεια: Απλοί κανόνες, χ.χ.):

1. Μη διστάζετε να επεξεργάζεστε σελίδες. Ενθαρρύνετε τους άλλους, ακόμη και αυτούς που διαφωνούν μαζί σας, να είναι επίσης τολμηροί!
2. Να φέρεστε πολιτισμένα προς τους άλλους χρήστες.
3. Αγνοήστε τους κανόνες, αν αυτό είναι χρήσιμο σύμφωνα με την κοινή λογική, ώστε να προστεθούν χρήσιμες πληροφορίες σε ένα λήμμα. Από την άλλη, αν υπάρχει συγκεκριμένος κανόνας για να γίνει κάτι, ακολουθήστε τον.
4. Ουδέτερη οπτική γωνία (NPOV). Προσπαθήστε να γράφετε από ουδέτερη οπτική γωνία. Αυτή είναι θεμελιώδης αρχή της Βικιπαίδειας, που επιτρέπει τη δίκαιη αποτύπωση του κόσμου γύρω μας.
5. (Αλλά) όταν αμφιβάλλετε, μεταφέρετέ το στη σελίδα συζήτησης. Έχουμε όλο τον χρόνο δικό μας. Ο αμοιβαίος σεβασμός είναι κύρια αρχή συμπεριφοράς στη Βικιπαίδεια και, παρ' όλο

- που όλοι ξέρουν ότι αυτά που γράφουν μπορούν να τροποποιηθούν δραστικά, είναι ευκολότερο να αποδεχθούν τις αλλαγές αν καταλάβουν τους λόγους για τους οποίους γίνονται. Αν συζητήσετε τις αλλαγές στη σελίδα συζήτησης του λήμματος, θα φτάσετε στη συναίνεση γρηγορότερα και με καλύτερη διάθεση.
6. Σεβαστείτε τα πνευματικά δικαιώματα. Η Βικιπαίδεια χρησιμοποιεί την άδεια Creative Commons BY-SA 3.0. Οποιοδήποτε κείμενο συνεισφέρετε πρέπει να είναι συμβατό με αυτή την άδεια. Ειδικότερα, μη χρησιμοποιείτε κείμενα και φωτογραφίες από άλλες ιστοσελίδες ή έντυπα. Τα υλικά αυτά καλύπτονται από τα πνευματικά δικαιώματα των δημιουργών τους, όποιοι και αν είναι αυτοί, και δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη Βικιπαίδεια αν δεν υπάρχει άδεια από αυτούς.
 7. Οι αξιοπρεπείς συνόψεις επεξεργασίας και οι ξεκάθαρες εξηγήσεις εκτιμώνται από όλους. Οι άλλοι χρήστες χρειάζεται να κατανοούν τη διαδικασία, ενώ και εσείς οι ίδιοι μπορείτε να θυμηθείτε και να αντιληφθείτε τι κάνατε μετά από μακριά απουσία και επάνοδο στο λήμμα.
 8. Υποθέστε καλή πρόθεση, με λίγα λόγια προσπαθήστε να θεωρήσετε ότι αυτός με τον οποίο γίνεται η συζήτηση είναι σκεπτόμενος άνθρωπος που προσπαθεί να συνεισφέρει θετικά στη Βικιπαίδεια· εκτός (και μόνο εκτός) αν έχετε στερεή βάση και αντικειμενικές αποδείξεις για το αντίθετο. Το γεγονός ότι διαφωνεί μαζί σας δεν αποτελεί τέτοια απόδειξη.
 9. Ειδικότερα, μην επαναφέρετε αλλαγές που έγιναν με καλή πρόθεση. Η επαναφορά είναι πολύ ισχυρό εργαλείο ορισμένες φορές. Μην υποκύψετε στον πειρασμό, εκτός αν επαναφέρετε ξεκάθαρο βανδαλισμό (όπως "λαλαλαλ\$\$!^!\$@#^NΑu!" ή όταν κάποιος αλλάζει το "6+5*2=16" σε "6+5*2=17"). Αν δεν μπορείτε να ανεχτείτε κάτι, επαναφέρετέ το μία φορά, γράφοντας στη σύνοψη "(rv) διαφωνώ, εξηγώ στη σελίδα συζήτησης" και αμέσως εξηγήστε το στη σελίδα συζήτησης.
 10. Όχι προσωπικές επιθέσεις. Μη γράφετε σε κανέναν χρήστη ότι είναι ηλίθιος ή μην τον προσβάλλετε (ακόμη και αν είναι ηλίθιος). Αντίθετα εξηγήστε του τι κάνει λάθος, γιατί είναι λάθος και πώς να το διορθώσει. Αν είναι δυνατόν, διορθώστε το ο ίδιος (αλλά μην ξεχνάτε τα παραπάνω).
 11. Να είστε ευγενικοί: Φιλελεύθεροι σε αυτά που δέχεστε, συντηρητικοί σε αυτά που κάνετε. Προσπαθήστε να συμβιβάζεστε με τις παραξενιές των άλλων, αλλά όσο γίνεται προσπαθήστε οι ίδιοι να είστε ευγενικοί, σταθεροί και ειλικρινείς.
 12. Όχι πρωτότυπη έρευνα. Δείτε τι δεν είναι η Βικιπαίδεια.
 13. Υπογράφετε στις σελίδες συζήτησης (χρησιμοποιώντας ~~~~, το οποίο αντικαθίσταται με το όνομα χρήστη σας), αλλά μην υπογράφετε στις σελίδες λημμάτων.

14. Θεμελιώδεις αρχές: Υπάρχουν κάποιες αρχές που θεωρούνται πρωταρχικές στη Βικιπαίδεια. Αυτές συνοψίζονται στα πέντε θεμέλια και τις ιδρυτικές αρχές σε επίπεδο διασύνδεσης (interwiki). Επίσης η Βικιπαίδεια υπόκειται στην πολιτική του Ιδρύματος Wikimedia που παραχωρεί τους διακομιστές. Αν διαφωνείτε σοβαρά με κάποιες από αυτές τις αρχές, πιθανότατα πρέπει να αποφασίσετε ότι η Βικιπαίδεια δεν είναι το σωστό μέρος για εσάς έτσι κι αλλιώς. Παρ' όλο που θεωρητικά οτιδήποτε μπορεί να αλλάξει σε ένα wiki, η κοινότητα μέχρι αυτού του σημείου έχει οικοδομηθεί πάνω σε αυτές τις αρχές και είναι πολύ αμφίβολο να απομακρυνθεί από αυτές στο μέλλον. Πολλή σκέψη έχει ενσωματωθεί σε αυτές και έχουν εξυπηρετήσει πολύ μέχρι τώρα· δώστε τους μια ευκαιρία πριν επιχειρήσετε να τις αλλάξετε ή εγκαταλείψετε το εγχείρημα.
15. Να έχετε υπ' οψιν σας ότι οποιαδήποτε αλλαγή κάνετε συνοδεύεται από την καταγραφή της IP σας.

2.5 Τεχνικό πλαίσιο

Το τεχνικό πλαίσιο στο οποίο λειτουργεί η Βικιπαίδεια είναι το MediaWiki το οποίο είναι ένα ελεύθερο και ανοικτού κώδικα σύστημα διαχείρισης περιεχομένου (Content Management System - CMS) το οποίο έχει σχεδιαστεί για συνεργατικά συστήματα τύπου wiki. Η Βικιπαίδεια στο αντίστοιχο λήμμα αναφέρει για το MediaWiki τα εξής: «Το λογισμικό MediaWiki χρησιμοποιείται από δεκάδες χιλιάδες ιστοσελίδες και χιλιάδες εταιρείες και οργανισμούς. Τροφοδοτεί τη Βικιπαίδεια και αυτόν τον ιστότοπο. Το MediaWiki σας βοηθά να συλλέγετε και να οργανώνετε τη γνώση και να την διαθέτετε στον κόσμο. Είναι ισχυρό, πολύγλωσσο, ελεύθερο και ανοικτό, επεκτάσιμο, προσαρμόσιμο, αξιόπιστο και δωρεάν» (MediaWiki, χ.χ.).

Το MediaWiki ξεκίνησε την λειτουργία του τον Ιανουάριο του 2002 με πρωτεργάτη τον βιοπληροφορικό Μάγκνους Μάνσκε καθώς ο προκάτοχος του MediaWiki, το UseModWiki είχε ζητήματα επεκτασιμότητας καθώς το εγχείρημα αναπτυσσόταν. Το MediaWiki είναι γραμμένο σε γλώσσα προγραμματισμού PHP και έχει πολλές δυνατότητες όπως η δυνατότητα απρόσκοπτης αλληλεπίδρασης μέσα σε μια ιστοσελίδα η οποία λειτουργεί σε παραπάνω από 400 γλώσσες, ενώ επίσης παρέχει παραπάνω από 1000 επεκτάσεις λειτουργιών.

Χρησιμοποιεί μια σχετικά εύκολη γλώσσα σήμανσης για την ετικετοποίηση του κειμένου μέσα σε ένα λήμμα. Παρατίθενται τα κάτωθι παραδείγματα:

== Ιστορία ==

Η "Βικιπαίδεια" δημιουργήθηκε το [[2001]] από τον [[Τζίμι Γουέλς]] και τον [[Λάρι Σάνγκερ]].

==== Χαρακτηριστικά ====

- * Ελεύθερη πρόσβαση
- * Συνεργατική επεξεργασία
- * Περιεχόμενο με άδεια [[Creative Commons]]

[[Αρχική σελίδα|Επιστροφή στην αρχική σελίδα]]

Ετικέτα / Σύμβολο	Λειτουργία	Παράδειγμα αποτελέσματος
== Κείμενο ==	Δημιουργεί επικεφαλίδα επιπέδου 2	Ιστορία
"Κείμενο"	Κάνει το κείμενο έντονο (bold)	Βικιπαίδεια
[[Σύνδεσμος]]	Δημιουργεί εσωτερικό σύνδεσμο σε άλλο λήμμα	σύνδεση σε άρθρο
*	Δημιουργεί λίστα με κουκκίδες	• στοιχείο
`[[Τίτλος	Εναλλακτικό κείμενο]]`	Σύνδεσμος με εμφανιζόμενο κείμενο διαφορετικό από τον τίτλο σελίδας

2.6 Πνευματικά δικαιώματα και ιδιοκτησία περιεχομένου

Τα πνευματικά δικαιώματα αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι λειτουργίας και εκμετάλλευσης σχεδόν κάθε ανθρωπίνου δημιουργήματος υλικού και ψηφιακού στον σύγχρονο κόσμο. Δεδομένου του καπιταλιστικού τρόπου λειτουργίας της οικονομίας, είναι λογικό ότι κάθε ανθρώπινος πόρος, όπως για παράδειγμα η πληροφορία, για να προστατευθεί ο ιδιοκτήτης της καθώς επίσης και να ρυθμιστεί μέσα από ένα θεσμικό πλαίσιο ο τρόπος εκμετάλλευσης αυτού του πόρου, έφερε στο προσκήνιο την ανάγκη για την καθιέρωση ενός νομικού πλαισίου προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων. Τα πνευματικά δικαιώματα (copyright) δεν αποτελούν απλώς ένα νομικό εργαλείο κατοχύρωσης της πατρότητας ενός έργου, αλλά αποτελούν και ένα εργαλείο το οποίο εξισορροπεί τα συμφέροντα του δημιουργού με την πρόσβαση του κοινού στο εκάστοτε πνευματικό δημιούργημα.

Ωστόσο η έλευση του διαδικτύου καθώς επίσης και η αναδυόμενη κουλτούρα της "ανοιχτής πρόσβασης", έφεραν στο προσκήνιο την ανάγκη αναθεώρησης του νομικού πλαισίου που χρησιμοποιείται για τη χρήση των ανθρωπίνων πόρων και πνευματικών δημιουργημάτων.

Για να γίνει κατανοητό το αυτό πλαίσιο που υπάγεται η προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων θα γίνει μια παράθεση της ελληνικής νομοθεσίας περί των πνευματικών δικαιωμάτων (Άρθρα 29- 31 του Ν.2121/1993) η οποία ακολουθεί την σχετική Κοινοτική Οδηγία της 29/10/1993 που βρίσκεται

σε ισχύ από το 1993 με τελευταία αναθεώρηση το 2013, αναφέρονται μερικά αποσπάσματα του νόμου:

Άρθρο 1: Πνευματική ιδιοκτησία

1. Οι πνευματικοί δημιουργοί, με τη δημιουργία του έργου, αποκτούν πάνω σ' αυτό πνευματική ιδιοκτησία, που περιλαμβάνει ως αποκλειστικά και απόλυτα δικαιώματα, το δικαίωμα της εκμετάλλευσης του έργου (περιουσιακό δικαίωμα) και το δικαίωμα της προστασίας του προσωπικού τους δεσμού προς αυτό (ηθικό δικαίωμα).

Άρθρο 2: Αντικείμενο του δικαιώματος

1. Ως έργο νοείται κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης ή επιστήμης, που εκφράζεται με οποιαδήποτε μορφή, ιδίως τα γραπτά ή προφορικά κείμενα, οι μουσικές συνθέσεις, με κείμενο ή χωρίς, τα θεατρικά έργα, με μουσική ή χωρίς, οι χορογραφίες και οι παντομίμες, τα οπτικοακουστικά έργα, τα έργα των εικαστικών τεχνών, στα οποία περιλαμβάνονται τα σχέδια, τα έργα ζωγραφικής και γλυπτικής, τα χαρακτηριστικά έργα και οι λιθογραφίες, τα αρχιτεκτονικά έργα, οι φωτογραφίες, τα έργα των εφαρμοσμένων τεχνών, οι εικονογραφήσεις, οι χάρτες, τα τρισδιάστατα έργα που αναφέρονται στη γεωγραφία, την τοπογραφία, την αρχιτεκτονική ή την επιστήμη.

Άρθρο 4: Το ηθικό δικαίωμα

1. Το ηθικό δικαίωμα δίνει στο δημιουργό ιδίως τις εξουσίες: α) της απόφασης για το χρόνο, τον τόπο και τον τρόπο κατά τους οποίους το έργο θα γίνει προσιτό στο κοινό (δημοσίευση), β) της αναγνώρισης της πατρότητάς του πάνω στο έργο και ειδικότερα την εξουσία να απαιτεί, στο μέτρο του δυνατού, τη μνεία του ονόματός του στα αντίτυπα του έργου του και σε κάθε δημόσια χρήση του έργου ή, αντίθετα, να κρατάει την ανωνυμία του ή να χρησιμοποιεί ψευδώνυμο, γ) της απαγόρευσης κάθε παραμόρφωσης, περικοπής ή άλλης τροποποίησης του έργου του, καθώς και κάθε προσβολής του δημιουργού οφειλόμενης στις συνθήκες παρουσίασης του έργου στο κοινό, δ) της προσπέλασης στο έργο του, έστω και αν το περιουσιακό δικαίωμα στο έργο ή η κυριότητα στον υλικό φορέα του έργου ανήκει σε άλλον, οπότε η προσπέλαση πρέπει να πραγματοποιείται κατά τρόπο που προκαλεί τη μικρότερη δυνατή ενόχληση στο δικαιούχο, ε) προκειμένου περί έργων λόγου ή επιστήμης, της υπαναχώρησης από συμβάσεις μεταβίβασης του περιουσιακού δικαιώματος ή εκμετάλλευσής του ή άδειας εκμετάλλευσης του εφόσον αυτό είναι αναγκαίο για την προστασία της προσωπικότητάς του εξαιτίας μεταβολής στις πεποιθήσεις του ή στις περιστάσεις και με καταβολή αποζημίωσης στον αντισυμβαλλόμενο για τη θετική του ζημία.

Άρθρο 29: Η διάρκεια γενικώς

1. Η πνευματική ιδιοκτησία διαρκεί όσο η ζωή του δημιουργού και εβδομήντα (70) χρόνια μετά το θάνατό του, που υπολογίζονται από την 1η Ιανουαρίου του έτους το οποίο έπεται του θανάτου του δημιουργού (Lawspot, χ.χ.).

Με βάση την παραπάνω ελληνική νομοθεσία η οποία είναι λίγο πολύ παρόμοια με την ευρωπαϊκή και τη διεθνή νομοθεσία προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων γίνεται σαφής αυτή η ισορροπία που προσπαθεί να φέρει ο νομοθέτης και για τις δυο πλευρές, του δημιουργού και του κοινού.

Επομένως, η Βικιπαίδεια όπως θα αναλυθεί και παρακάτω δεν λειτουργεί σε ένα νομικό κενό άλλα αντιθέτως χρησιμοποιεί ένα καινοτόμο και αυστηρό σύστημα προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας με τα Creative Commons (CC BY-SA) και της Γενικής Άδειας Δημόσιας Χρήσης (GFDL), αυτό το μοντέλο, γνωστό και ως Copyleft, επιτρέπει τη νόμιμη επαναχρησιμοποίηση, τροποποίηση και διανομή του υλικού της, υπό τον όρο ότι θα διατηρηθεί η ίδια ελευθερία και για τους επόμενους χρήστες.

Η Βικιπαίδεια όπως και τα άλλα αδερφά εγχειρήματα του Ιδρύματος Wikimedia, ως αναδυόμενα ψηφιακά εγχειρήματα ομότιμης παραγωγής γνώσης και συλλογικής νοημοσύνης, έχουν με τον καιρό συσσωρεύσει ένα τεράστιο όγκο κειμενικών και πολυμεσικών δεδομένων στην πλατφόρμα τους από τις συνεισφορές των χρηστών τους. Αυτά τα πληροφοριακά δεδομένα είτε είναι εξαρχής ψηφιακά (born-digital), είτε ψηφιοποιημένα (digitized), έχουν μια ετερογενή αρχή δημιουργίας, δηλαδή προήλθαν από διαφορετικό υπόβαθρο και σκοπό από τους χρήστες, και μεταφορτώθηκαν στην βάση δεδομένων του Ιδρύματος Wikimedia. Η πολιτική της Βικιπαίδειας απαγορεύει την μεταφόρτωση υλικού που προστατεύεται από copyright χωρίς άδεια, προστατεύοντας με αυτό τον τρόπο το ίδρυμα από νομικές κυρώσεις. Από τα κείμενα μέχρι τα πολυμέσα που ανεβαίνουν στο Wikimedia Commons, κάθε ψηφιακό τεκμήριο πρέπει να συνοδεύεται από σαφή σήμανση καθεστώτος πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ως εκ τούτου, για να λυθεί το ζήτημα με τα πνευματικά δικαιώματα στα δεδομένα που μεταφορτώνονται στα εγχειρήματα της Wikimedia, ρυθμίζονται από τις άδειες των Creative Commons (CC). Τα Creative Commons είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός που σκοπό έχει την προώθηση των ανοικτών δεδομένων στο διαδίκτυο. Το σλόγκαν του οργανισμού σύμφωνα με το όραμα του, είναι: «Το Creative Commons αναπτύσσει, υποστηρίζει και διαχειρίζεται νομική και τεχνική υποδομή που μεγιστοποιεί την ψηφιακή δημιουργικότητα, την κοινή χρήση και την καινοτομία.» Οι άδειες που παρέχουν στους δημιουργούς τα Creative Commons, τους δίνουν την δυνατότητα να προφυλάξουν τα δικαιώματά τους επί των έργων τους με διάφορους τρόπους, καθώς υπάρχουν ποικίλες άδειες που εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς. Παρακάτω παρατίθενται περιληπτικά οι έξι διαφορετικοί τύποι αδειών χρήσης CC, οι οποίοι παρατίθενται από την πιο επιτρεπτική έως τη λιγότερο επιτρεπτική εδώ:

1. CC BY Αυτή η άδεια επιτρέπει στους επαναχρήστες να διανέμουν, να αναμειγνύουν, να προσαρμόζουν και να βασίζονται στο υλικό σε οποιοδήποτε μέσο ή μορφή, εφόσον αναφέρεται ο δημιουργός. Η άδεια επιτρέπει την εμπορική χρήση.

2. CC BY-SA Αυτή η άδεια επιτρέπει στους επαναχρήστες να διανέμουν, να αναμειγνύουν, να προσαρμόζουν και να βασίζονται στο υλικό σε οποιοδήποτε μέσο ή μορφή, εφόσον αναφέρεται ο δημιουργός. Η άδεια επιτρέπει την εμπορική χρήση. Εάν αναμειγνύετε, προσαρμόζετε ή δημιουργείτε το υλικό, πρέπει να χορηγείτε άδεια χρήσης για το τροποποιημένο υλικό με τους ίδιους όρους.

3. CC BY-NC Αυτή η άδεια επιτρέπει στους επαναχρήστες να διανέμουν, να αναμειγνύουν, να προσαρμόζουν και να βασίζονται στο υλικό σε οποιοδήποτε μέσο ή μορφή μόνο για μη εμπορικούς σκοπούς και μόνο εφόσον αναφέρεται ο δημιουργός.

4. CC BY-NC-SA Αυτή η άδεια επιτρέπει στους επαναχρήστες να διανέμουν, να αναμειγνύουν, να προσαρμόζουν και να βασίζονται στο υλικό σε οποιοδήποτε μέσο ή μορφή μόνο για μη εμπορικούς σκοπούς και μόνο εφόσον αναφέρεται ο δημιουργός. Εάν αναμειγνύετε, προσαρμόζετε ή δημιουργείτε πάνω στο υλικό, πρέπει να χορηγείτε άδεια χρήσης του τροποποιημένου υλικού υπό τους ίδιους όρους.

5. CC BY-ND Αυτή η άδεια επιτρέπει στους επαναχρήστες να αντιγράφουν και να διανέμουν το υλικό σε οποιοδήποτε μέσο ή μορφή μόνο σε μη προσαρμοσμένη μορφή και μόνο εφόσον αναφέρεται ο δημιουργός. Η άδεια επιτρέπει την εμπορική χρήση.

6. CC BY-NC-ND Αυτή η άδεια επιτρέπει στους επαναχρήστες να αντιγράφουν και να διανέμουν το υλικό σε οποιοδήποτε μέσο ή μορφή σε μη προσαρμοσμένη μορφή μόνο, μόνο για μη εμπορικούς σκοπούς και μόνο εφόσον αναφέρεται ο δημιουργός.

7. Η Αφιέρωση CC0 σε Κοινό κτήμα Το CC0 (γνωστό και ως CC Zero) επιτρέπει στους επαναχρήστες να διανέμουν, να αναμειγνύουν, να προσαρμόζουν και να βασίζονται στο υλικό σε οποιοδήποτε μέσο ή μορφή, χωρίς όρους.

Συνεπώς με βάση τις παραπάνω άδειες, τα δεδομένα που μεταφορτώνονται στα εγχειρήματα της Wikimedia και ειδικά στην Βικιπαίδεια, υπόκεινται σε πνευματικά δικαιώματα (copyright) για την νομική προστασία των δημιουργών των δεδομένων άλλα και του ίδιου του Ιδρύματος Wikimedia από τυχόν νομικές κυρώσεις εναντίον του.

Τέλος η χρήση των Creative Commons / Copyleft δεν σημαίνει την κατάργηση των copyright, αλλά την "έξυπνη" χρήση τους ώστε να είναι ελεύθερα προσβάσιμο στο κοινό.

Είναι ζήτημα άξιο αναφοράς σχετικά με τις άδειες CC, ότι ο δημιουργός ενός πόρου, δεν χάνει τα πνευματικά δικαιώματα του επί του δημιουργήματος του, αλλά καθορίζει ο ίδιος το πώς επιθυμεί να χρησιμοποιηθεί ο πόρος του από τρίτους. Παράλληλα διασφαλίζεται η αναφορά του δημιουργού του

εκάστοτε πόρου, έτσι εξαφανίζονται οι κίνδυνοι κάποιος τρίτος να ιδιοποιηθεί έναν πόρο ως δικό του.

Τέλος αν ένα έργο έχει διατεθεί με μια συγκεκριμένη άδεια διαχείρισης ενός πόρου, τότε καθίσταται αδύνατη από τον δημιουργό η ανάκληση της τροποποίησης ενός πόρου από τρίτους κατά το διάστημα που ίσχυε η εκάστοτε άδεια (Creative Commons Ελλάδα, χ.χ.). Δηλαδή υπάρχει μια δέσμευση από τον δημιουργό του πόρου να τηρήσει τα όρια που οριοθετούν οι άδειες που επέλεξε.

Μέρος τρίτο: Ανάλυση Μελέτης Περίπτωσης

3.1 Μεθοδολογία Ανάλυσης

Στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής έγινε επιλογή της μελέτης περίπτωσης (Case Study), και για αυτό επιλέχθηκε ένα συγκεκριμένο ψηφιακό τεκμήριο της ελληνόφωνης έκδοσης της Βικιπαίδειας. Με αυτή την προσέγγιση, είναι δυνατόν η εις βάθος εξέταση των χαρακτηριστικών του λήμματος που θα αναλυθεί, καθώς επίσης και την κατανόηση των μηχανισμών δημιουργίας περιεχομένου ψηφιακών κοινών στην πλατφόρμα της Βικιπαίδειας.

Πιο συγκεκριμένα έχει επιλεγεί η μέθοδος της Ποιοτικής Ανάλυσης Περιεχομένου (Qualitative Content Analysis), σύμφωνα με την οποία μέθοδο το υπό εξέταση λήμμα της Βικιπαίδειας θα ελεγχθεί στα παρακάτω κεφάλαια για την δομή και την μορφοποίηση του λήμματος (εισαγωγή, ενότητες, παράθεση πηγών και παραπομπών), την επαληθευσσιμότητα των πληροφοριών του λήμματος, και τέλος την ουδετερότητα του λήμματος ως προς το ύφος του κειμένου του, κατά τα πρότυπα της Ουδέτερης Οπτικής Γωνίας (NPOV).

Παράλληλα με τα παραπάνω θα γίνει και μια παράθεση πέρα του κεντρικού λήμματος, και η παράθεση της σελίδας συζήτησης του λήμματος καθώς και του ιστορικού αλλαγών, ώστε να αναλυθεί ολιστικά ο τρόπος λειτουργίας και δημιουργίας των λημμάτων στην Βικιπαίδεια.

Μια κομβική διάσταση της μεθοδολογίας είναι η ενσωμάτωση της συμμετοχικής παρατήρησης και της αυτοεθνογραφίας (autoethnography), καθώς ο ερευνητής αυτής της διπλωματικής δημιούργησε επίσης το λήμμα ως βικιπαιδιστής. Αυτό το γεγονός προσφέρει στην έρευνα το πλεονέκτημα της άμεσης γνώσης της διαδικασίας δημιουργίας και των δυσκολιών που προέκυψαν κατά την συγγραφή και τις επιλογές του λήμματος.

Η αυτοεθνογραφία κατά τον Μ. Γ. Σέργη (2018), αποτελεί μια ποιοτική ερευνητική μέθοδο που ενώνει το "προσωπικό" με το "πολιτιστικό", τοποθετώντας τον ερευνητή στο επίκεντρο. Αντί να θεωρείται ένας "επικίνδυνος παρείσακτος" σύμφωνα με τις παραδοσιακές αντιλήψεις, ο ερευνητής μετατρέπεται σε άμεσα εμπλεκόμενο, επιτρέποντας την εκ των έσω εστίαση στο αντικείμενο μελέτης. Αναφέροντας τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα αυτής της μεθοδολογικής προσέγγισης, είναι η ενσωμάτωση της βιωματικής γνώσης του βικιπαιδιστή ως προς το λήμμα, δηλαδή της άμεσης κατανόησης των δυσκολιών συγγραφής, των κανόνων και των διαπραγματεύσεων εντός της κοινότητας. Επιπλέον η μέθοδος της αυτοεθνογραφίας λειτουργεί ως μια μορφή αναστοχασμού (reflexivity), παρέχοντας τον χώρο στον ερευνητή να εξετάσει κριτικά τον εαυτό του, τον ρόλο του, και τον τρόπο που αλληλεπιδρά με το ερευνώμενο ψηφιακό περιβάλλον της Βικιπαίδειας.

Στον αντίποδα, στα μειονεκτήματα της αυτοεθνογραφίας, είναι η έντονη υποκειμενικότητα της μεθόδου από τον ερευνητή. Η μέθοδος αυτή έχει δεχθεί την επίκριση από την επιστημονική κοινότητα λόγω του γεγονότος ότι το μόνο φίλτρο είναι η προσωπική εμπειρία του ερευνητή, σε αντιδιαστολή με την παραδοσιακή ερευνητική αντικειμενικότητα. Ένα ακόμα μειονέκτημα είναι ο κίνδυνος της αποκλειστικής στήριξης στην προσωπική μνήμη, η οποία μπορεί να αλλοιωθεί.

Παρόλα αυτά τα μειονεκτήματα, που αναφερθήκαν παραπάνω, στην παρούσα διπλωματική δεν γίνεται άπλα μια παράθεση των εντυπώσεων και των εμπειριών του ερευνητή. Αντιθέτως, η αυτοεθνογραφική εμπειρία διασταυρώνεται και επιβεβαιώνεται μέσα από την ανάλυση αντικειμενικών δεδομένων όπως το αρχείο του ιστορικού επεξεργασιών και τα καταγεγραμμένα σχόλια της σελίδας συζήτησης του λήμματος της Νέας Ακρόπολης, συνδυάζοντας την υποκειμενική βιοματική γνώση με την αυστηρή Ποιοτική Ανάλυση Περιεχομένου.

3.2 Ανάλυση περιεχομένου

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή παραπάνω, για να γίνει κατανοητή η δομή που έχει ένα λήμμα στην Βικιπαίδεια θα γίνει ανάλυση ενός λήμματος με τίτλο «Νέα Ακρόπολη» που δημιούργησε ο ερευνητής αυτής της διπλωματικής εργασίας, στις 26 Μαρτίου του 2020 και το οποίο ανακτήθηκε για τους σκοπούς της παρούσας διπλωματικής εργασίας στις 28 Νοεμβρίου του 2025 (Νέα Ακρόπολη, χ.χ.).

Η επιλογή του συγκεκριμένου λήμματος δεν είναι τυχαία, γιατί αποτελεί ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα διαχείρισης αμφιλεγόμενου θέματος, καθώς η Νέα Ακρόπολη, αν και αυτοπαρουσιάζεται ως: «Η Νέα Ακρόπολη είναι μια Φιλοσοφική Σχολή που προωθεί τον πολιτισμό και εφαρμόζει εθελοντισμό» (Νέα Ακρόπολη, χ.χ.). Είναι μια διεθνής οργάνωση, η οποία χαρακτηρίζεται από πολλούς αναλυτές ως ιεραρχική αίρεση με φασιστικά στοιχεία (Γαραντζώτης, 1991).

Το λήμμα, που μελετάται είναι μεσαίου μεγέθους για τα δεδομένα της Βικιπαίδειας και ακολουθεί μια τυπική δομή διάρθρωσης του κειμένου. Στην αρχή ξεκινά με μια εισαγωγική ενότητα στην οποία αναφέρεται περιληπτικά η πληροφορία του θέματος που θα αναπτυχθεί περαιτέρω στις επόμενες ενότητες του λήμματος. Στη συνέχεια γίνεται η ανάλυση του λήμματος στις εξής διακριτές θεματικές ενότητες:

Στόχοι: Παρουσίαση των διακηρυγμένων αρχών της οργάνωσης.

Δομή: Περιγραφή της ιεραρχικής οργάνωσης (εσωτερικοί/εξωτερικοί κύκλοι).

Διδασκαλία: Ανάλυση του φιλοσοφικού/εσωτεριστικού υπόβαθρου.

Υποδοχή και Κριτική: Αναφορές στη δημόσια δράση και τις συνεργασίες.

Κατάσταση Αίρεσης: Παράθεση στοιχείων σχετικά με τον χαρακτηρισμό της οργάνωσης ως αίρεσης σε χώρες όπως η Γαλλία και το Βέλγιο.

Παράλληλα, αυτό το λήμμα έχει καλή τεκμηρίωση από πηγές και παραπομπές, καθότι κατά την ημερομηνία που ανακτήθηκε, το κείμενο του λήμματος είχε 18 παραπομπές (footnotes), οι οποίες ήταν κατανοητές ομοιόμορφα σε όλη την έκταση του κειμένου. Τέλος, αναφέρεται ότι υπάρχει και μια ενότητα με την βιβλιογραφία του λήμματος, στην οποία βρίσκονται τρεις ακαδημαϊκές πηγές (Introvigne, Gallego, Holland), οι οποίες προσφέρουν στον χρήστη τη δυνατότητα να ερευνήσει περαιτέρω το θέμα.

Όσον αφορά την συμμετοχική παρατήρηση που αναφέρθηκε και παραπάνω, ο συντάκτης της διπλωματικής και του λήμματος, προσπάθησε να αναδείξει στο λήμμα την Ουδέτερη Οπτική Γωνία (NPOV) μέσω της αυτοεθνογραφίας. Η μέθοδος αυτή επιτρέπει στον ερευνητή να αξιοποιήσει την προσωπική του εμπειρία ως ενεργό μέλος της ελληνόφωνης κοινότητας της Βικιπαίδειας, αναλύοντας παράλληλα τα δεδομένα με αντικειμενικά κριτήρια. Το έναυσμα για τη δημιουργία του λήμματος προήλθε από την ανάγκη κάλυψης ενός πληροφοριακού κενού στο ελληνικό διαδίκτυο. Πριν τη δημιουργία του λήμματος, τα αποτελέσματα της μηχανής αναζήτησης της Google στο διαδίκτυο, κυριαρχούνταν είτε από την επίσημη ιστοσελίδα της οργάνωσης είτε από έντονα επικριτικές ιστοσελίδες, απουσίαζε, δηλαδή, μια ενδιάμεση, ουδέτερη πηγή πληροφόρησης. Στόχος του συντάκτη ήταν η εφαρμογή της πολιτικής της Ουδέτερης Οπτικής Γωνίας (NPOV), παρουσιάζοντας το θέμα πολύπλευρα. Ωστόσο, η αμφιλεγόμενη φύση του οργανισμού οδήγησε, ειδικά κατά την αρχική περίοδο, σε φαινόμενα «διορθωπολέμων» (edit wars) και βανδαλισμών μεταξύ υποστηρικτών και επικριτών της οργάνωσης, όπως φαίνεται και από το ιστορικό αλλαγών (Νέα Ακρόπολη, χ.χ.).

Παράλληλα, οι σελίδες συζήτησης είναι αρκετά σημαντικές για την αλληλεπίδραση των δημιουργών περιεχομένου της Βικιπαίδειας, καθώς μέσα στις σελίδες συζήτησης του κάθε λήμματος, συζητούν οι χρήστες για διάφορα ζητήματα που μπορεί να προκύψουν στο περιεχόμενο του εκάστοτε λήμματος (π.χ. περιεχόμενο με πνευματικά δικαιώματα, μεροληψία και μη ουδέτερη στάση σε ένα θέμα, ανάγκη για συγχώνευση ή διαγραφή περιεχομένου ή ολοκλήρου του λήμματος κ.α.).

Στη σελίδα συζήτησης του παρόντος λήμματος (Νέα Ακρόπολη, χ.χ.), υπάρχουν δύο σχόλια που έγιναν από έναν διαχειριστή και έναν απλό χρήστη της Βικιπαίδειας: στο ένα αναφέρονται τα ποσοστά λογοκλοπής από διάφορες ιστοσελίδες, των κειμένων που βρίσκονται στο λήμμα για την Νέα Ακρόπολη, και στο άλλο ο χρήστης επισημαίνει την ανάγκη να κλειδωθεί το λήμμα για την προστασία του περιεχομένου από μελλοντικούς βανδαλισμούς.

Τέλος, θα αναφερθεί και το ιστορικό ενός λήμματος, που είναι εξίσου ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο για τους δημιουργούς βικιπαιδιστές και τους αναγνώστες της εγκυκλοπαίδειας, καθώς μέσω αυτού μπορεί ο καθένας να δει την διαδικασία δημιουργίας του λήμματος. Επίσης, μπορεί ο εκάστοτε

χρήστης να ανατρέξει μέσω του ιστορικού σε προηγούμενες εκδόσεις του λήμματος και να κάνει, αν χρειαστεί την σύγκριση των πληροφοριών του λήμματος ή ακόμα και την αναστροφή επεξεργασίας σε προηγούμενη έκδοση σε περίπτωση βανδαλισμού του λήμματος. Εδώ, αναφέρεται ότι η κάθε επεξεργασία που κάνει οποιοσδήποτε χρήστης σε ένα λήμμα δημιουργεί αυτόματα μια έκδοση του λήμματος.

Επιπρόσθετα, στο ιστορικό του λήμματος είναι δυνατό να βρει κανείς την λειτουργία, «Στατιστικά επισκέψεων» μέσω της οποίας ο χρήστης μπορεί να δει αυτό ακριβώς το πράγμα, δηλαδή τα στατιστικά των επισκέψεων που έχει το λήμμα ανά ημέρα ή μήνα.

Για το λήμμα της Νέας Ακρόπολης, για παράδειγμα, από τη δημιουργία του στις 26 Μαρτίου του 2020 μέχρι και τις 3 Δεκεμβρίου του 2025 είχε συνολικά 19.282 επισκέψεις (Νέα Ακρόπολη, χ.χ.). Ο αριθμός αυτός υποδηλώνει το ενδιαφέρον του ελληνόφωνου κοινού για αυτή την οργάνωση, καθιστώντας την αντικειμενικότητα του λήμματος, ακόμη, πιο επιτακτική.

Ως παράδειγμα θα παρατεθεί ένα απόσπασμα από το λήμμα της Νέας Ακρόπολης που εξετάζεται, καθώς μέσα στην ιστορική εξέλιξη του λήμματος υπήρξαν αρκετές προσπάθειες βανδαλισμού του λήμματος από υποστηρικτές και επικριτές του οργανισμού. Το ιστορικό του λήμματος, το οποίο αριθμεί συνολικά 227 επεξεργασίες, αποκαλύπτει την αμφιλεγόμενη φύση του θέματος, καθώς η υψηλή συχνότητα επεξεργασιών δεν οφείλεται αποκλειστικά στον εμπλουτισμό του περιεχομένου, αλλά σε μεγάλο βαθμό σε φαινόμενα «διορθωπολέμου» (edit warring) μεταξύ αντιτιθέμενων πλευρών. Στο συγκεκριμένο ιστορικό του λήμματος, από τις 227 επεξεργασίες, οι περισσότερες έγιναν το 2021, στην περίοδο εκείνη υπήρξαν αρκετές αντιπαραθέσεις στις επεξεργασίες, καθώς υπήρχαν ανώνυμοι χρήστες με ανώνυμες διευθύνσεις IP, οι οποίοι έκαναν μαζικές διαγραφές, ή προσθήκες περιεχομένου στο λήμμα. Μάλιστα, υπήρχαν επιθετικές προσθήκες από ανώνυμο χρήστη ο οποίος εισήγαγε περιεχόμενο με μη ουδέτερους χαρακτηρισμούς για την οργάνωση την οποία συνέδεε με πολιτική ιδεολογία (π.χ. αναφορές σε ναζιστικά πρότυπα).

Όλα τα παραπάνω περιστατικά με τους απανωτούς και συχνούς βανδαλισμούς οδήγησαν τον διαχειριστή με το όνομα Kalogeropoulos να κλειδώσει για ένα μήνα το λήμμα από το να το επεξεργαστούν ανώνυμοι χρήστες τον Απρίλιο του 2021 για να το προστατέψει από την συνέχιση των βανδαλισμών, και έκτοτε μόνο περιστασιακά παρατηρήθηκαν νέοι βανδαλισμοί.

Συνοψίζοντας, σε αυτό το κεφάλαιο φαίνεται με την μελέτη περίπτωσης του λήμματος «Νέα Ακρόπολη», ότι η δημιουργία ενός λήμματος, και δη ένα αμφιλεγόμενο θέμα, το οποίο αγγίζει πολιτικά, κοινωνικά και θρησκευτικά-φιλοσοφικά ζητήματα μπορεί να μην είναι μια εύκολη υπόθεση. Παρόλο που ο διακηρυγμένος στόχος της Βικιπαίδειας είναι η δημιουργία εγκυκλοπαιδικού περιεχομένου μέσω της συνεργασίας και του πλουραλισμού στα πλαίσια της ομότιμης παραγωγής,

αυτό δεν καθίσταται πάντα εφικτό λόγω της σύγκρουσης συνείδησης και συμφερόντων των εμπλεκόμενων μελών, ανωνύμων και εγγεγραμμένων χρηστών.

Εν κατακλείδι, μπορεί κανείς να καταλάβει ότι το εγχείρημα της ομότιμης παραγωγής στα ψηφιακά κοινά είναι ένα «κοινωνικό εργαστήριο», το οποίο δημιουργείται και αναιρείται μέσα στις αντιθέσεις και τις συνθέσεις της κοινότητας και των ατόμων που την απαρτίζουν.

3.3 Κριτική στο εγχείρημα: Οι πολύπλευρες διαστάσεις του εγχειρήματος

Το συνεργατικό εγχείρημα της Βικιπαίδειας μετράει πλέον δυο δεκαετίες ήδη από την αυγή του Web 2.0 και συνεχίζει να αναπτύσσεται ακάθεκτο σε όλες τις γλώσσες του κόσμου. Αυτό έχει οδηγήσει, όπως είναι λογικό, όσο το εγχείρημα άρχισε να μεγαλώνει με τα χρόνια και να γίνεται γνωστό παγκοσμίως, να έρχεται αντιμέτωπο με μια πολυδιάστατη κριτική από διάφορες πηγές και διαφορετικούς μεταξύ τους λόγους (ακαδημαϊκή, κοινωνιολογική, ιδεολογική κ.α.).

Παρακάτω θα αναφερθούν μερικά ζητήματα και υποθέσεις τα οποία επηρέασαν την Βικιπαίδεια και την κοινότητα τόσο εντός των κόλπων της, όσο και τη στάση της κοινής γνώμης απέναντί της.

3.3.1 Αξιοπιστία και αντικειμενικότητα των πληροφοριών

Η πιο συνηθισμένη κριτική που δέχεται η Βικιπαίδεια είναι η αξιοπιστία της, καθώς η αντικειμενικότητα και η εγκυρότητα των πληροφοριών τίθενται υπό αμφισβήτηση λόγω της φιλοσοφίας του συστήματος wiki μέσω του οποίου ο καθένας δύναται να συγγράψει περιεχόμενο χωρίς προληπτικό έλεγχο και χωρίς την υποχρέωση απόδειξης ακαδημαϊκής κατάρτισης επί του εκάστοτε θέματος.

Παράλληλα, λείπει μια κεντρική συντακτική ομάδα η οποία θα ελέγχει το περιεχόμενο που μεταφορτώνεται στα λήμματα, με αποτέλεσμα τον ρόλο αυτό να τον επωμίζονται εν μέρει οι διαχειριστές της Βικιπαίδειας χωρίς απαραίτητα να είναι επιστημονικά καταρτισμένοι επί των θεμάτων. Εξάλλου όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η Βικιπαίδεια λειτουργεί μέσω του συστήματος του πληθοπορισμού και της ομότιμης παραγωγής, επομένως, είναι επιτακτική ανάγκη για τη βιωσιμότητα του εγχειρήματος να συμμετάσχουν σε αυτό άνθρωποι από διαφορετικό υπόβαθρο με εθελοντικό ενδιαφέρον να συνδράμουν.

Το 2005 το περιοδικό Nature, δημοσίευσε μια έρευνα με τίτλο Internet encyclopaedias go head to head (2005) στην οποία συνοψίζοντας αναφέρει ότι η ποιότητα και η αξιοπιστία των λημμάτων της Βικιπαίδειας αγγίζουν αυτά της Encyclopædia Britannica, και όπως αναφέρει και ένα απόσπασμα της μελέτης: «Στη μελέτη, επιλέχθηκαν λήμματα από τους ιστότοπους της Wikipedia και της

Encyclopædia Britannica σε ένα ευρύ φάσμα επιστημονικών κλάδων και στάλθηκαν σε έναν σχετικό ειδικό για ομότιμη κρίση. Κάθε κριτής εξέτασε το λήμμα για ένα μόνο θέμα από τις δύο εγκυκλοπαίδειες· δεν τους είπαν ποιο άρθρο προερχόταν από ποια εγκυκλοπαίδεια. Συνολικά επιστράφηκαν 42 αξιοποιήσιμες κριτικές από τις 50 που στάλθηκαν, και στη συνέχεια εξετάστηκαν από τη συντακτική ομάδα ειδήσεων του Nature.

Μόνο οκτώ σοβαρά λάθη, όπως παρερμηνείες σημαντικών εννοιών, εντοπίστηκαν στα ζεύγη άρθρων που εξετάστηκαν, τέσσερα από κάθε εγκυκλοπαίδεια. Αλλά οι κριτές βρήκαν επίσης πολλά πραγματολογικά λάθη, παραλείψεις ή παραπλανητικές δηλώσεις: 162 και 123 στη Wikipedia και την Britannica, αντίστοιχα.»

Η σύγκριση αυτή οδήγησε την Encyclopædia Britannica το επόμενο έτος να δημοσιεύσει την μελέτη-απάντηση με τίτλο *Fatally Flawed* (2006) στην οποία η Britannica σε ένα μεγάλο βαθμό προσπαθεί με δεδομένα να αποδομήσει την μελέτη του Nature, θεωρώντας την δυσφημιστική, και το ενδιαφέρον σε αυτή την μελέτη είναι ότι τονίζει ως βασικό επιχείρημα το: «Ενώ ο τίτλος διακήρυττε ότι η Wikipedia «πλησιάζει» την Britannica, οι αριθμοί μέσα στο κείμενο έλεγαν το αντίθετο: Η Wikipedia είχε στην πραγματικότητα κατά ένα τρίτο (33%) περισσότερες ανακρίβειες από την Britannica.»

Με βάση τις παραπάνω δυο μελέτες γίνεται σαφές ότι από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της, η Βικιπαίδεια έχει δεχθεί κριτική για έλλειψη αξιοπιστίας και εγκυρότητας των δεδομένων που φιλοξενούνται στην πλατφόρμα της. Το γεγονός ότι ο τρόπος λειτουργίας της ομότιμης παραγωγής και του συστήματος wiki προσφέρει αυτή την ελευθερία σε όλους να επεξεργαστούν το περιεχόμενο έχει οδηγήσει τα παραδοσιακά ΜΜΕ και επιστημονικά περιοδικά τα οποία λειτουργούν με συγκεκριμένες δομές έλεγχου στη δημιουργία πληροφοριών, να αμφισβητούν συχνά την αξιοπιστία της Βικιπαίδειας.

Λόγω αυτής της ελευθερίας που έχει, στο να επεξεργαστεί το περιεχόμενο της ο καθένας, η Βικιπαίδεια ανέπτυξε κάποιες δικλίδες οι οποίες πιστοποιούν την ποιότητα ενός λήμματος της. Ένας βασικός τρόπος για να καταλάβει κανείς την αξιοπιστία ενός λήμματος είναι η σήμανση ποιότητας, η οποία διακρίνει τα καλά και τα προβεβλημένα λήμματα, οι κατηγορίες αυτές πιστοποιούν ότι ένα λήμμα είναι καλογραμμένο, είναι πλούσιο σε τεκμηριωμένες πηγές και έχει πολλές οπτικές γωνίες χωρίς να μεροληπτεί υπέρ μιας θέσης. Αντιθέτως τα λήμματα τα οποία έχουν ζητήματα αξιοπιστίας ή είναι ατεκμηρίωτα έχουν μια αντίστοιχη ένδειξη -προειδοποίηση- στην αρχή του λήμματος και συνήθως υπάρχει μια αιτιολογία για τον λόγο της ένδειξης.

Ένα χρήσιμο εργαλείο για την ποιότητα ενός λήμματος είναι το Wikirank.net (<https://wikirank.net/el>) το οποίο χρησιμοποιεί έναν σύνθετο αλγόριθμο για να βαθμολογήσει την ποιότητα των λημμάτων σε κλίμακα 0-100. Η βαθμολογία αυτή προκύπτει από ποσοτικά δεδομένα, όπως το μήκος του κειμένου, την πυκνότητα των παραπομπών, τον αριθμό των εικόνων και τη δομή των ενοτήτων.

Επιπλέον, το Wikirank επιτρέπει τη συγκριτική ανάλυση του ίδιου λήμματος σε διαφορετικές γλωσσικές εκδόσεις (π.χ. Ελληνικά vs Αγγλικά vs Ισπανικά), αναδεικνύοντας τις διαφορές στην ποιότητα και την πληρότητα της πληροφορίας μεταξύ των διαφορετικών γλωσσικών κοινοτήτων (ΕΕΛ/ΛΑΚ, 2018).

Αναφορά θα γίνει στις θεμελιώδεις αρχές της Βικιπαίδειας, οι οποίες θεωρούνται οι βασικές αρχές όλων των εγχειρημάτων ομότιμης παραγωγής του Ιδρύματος Wikimedia και συνοψίζονται σε πέντε πυλώνες, αναφέρονται παρακάτω και έχουν παρθεί από την αντίστοιχη σελίδα της Βικιπαίδειας (Βικιπαίδεια: Πέντε πυλώνες, χ.χ.). Οι θεμελιώδεις αρχές της Βικιπαίδειας είναι σημαντικές καθώς σε αυτές αποτυπώνεται η προσπάθεια της κοινότητας στην οικοδόμηση της αντικειμενικότητας της γνώσης που ομότιμα δημιουργείται στο εγχείρημα:

- **Η Βικιπαίδεια είναι εγκυκλοπαίδεια**

Συνδυάζει αρκετά χαρακτηριστικά γενικών και ειδικευμένων εγκυκλοπαιδειών, ημερολογιακών καταλόγων και γεωγραφικών λεξικών / καταλόγων. Η Βικιπαίδεια δεν είναι βήθρο, πλατφόρμα διαφήμισης, δημοσίευση ματαιοδοξίας, πειραματισμός αναρχίας ή δημοκρατίας, αδιάκριτη συλλογή πληροφοριών ή διαδικτυακός κατάλογος. Δεν είναι λεξικό, εφημερίδα ή συλλογή πηγαίων κειμένων, αν και κάποια από τα αδελφικά της εγχειρήματα είναι.

- **Η Βικιπαίδεια γράφεται από ουδέτερη οπτική γωνία**

Πασχίζουμε για λήμματα τα οποία δεν συνηγορούν υπέρ μιας και μοναδικής άποψης. Μερικές φορές αυτό απαιτεί να αντιπροσωπεύονται πολλαπλές οπτικές γωνίες για ένα θέμα, να παρουσιάζεται κάθε οπτική γωνία με ακρίβεια, να παρέχεται το γενικό, ευρύτερο πλαίσιο για κάθε άποψη, ώστε οι αναγνώστες να καταλαβαίνουν ποιου την άποψη αντιπροσωπεύει η οπτική γωνία, και να μην παρουσιάζεται καμία οπτική γωνία ως η «αλήθεια» ή «η καλύτερη άποψη». Σημαίνει να παρατίθενται επαληθεύσιμες, αξιόπιστες πηγές, ειδικά σε αμφιλεγόμενα θέματα. Όταν προκύπτει διαμάχη ως προς το ποια έκδοση είναι πιο ουδέτερη, αφήστε χρονικό περιθώριο για νηφαλιότητα και σημάνετε το λήμμα ως αμφισβητούμενο· δημοσιεύστε λεπτομέρειες στη σελίδα συζήτησης και ακολουθήστε τη διαδικασία επίλυσης διαμαχών.

- **Η Βικιπαίδεια είναι ελεύθερο περιεχόμενο που ο καθένας μπορεί να χρησιμοποιεί, να επεξεργάζεται και να διανέμει**

Όλα τα κείμενα υπόκεινται στην άδεια CC-BY-SA-3.0 και μπορούν να χρησιμοποιηθούν αναλόγως. Αναγνωρίστε ότι τα λήμματα μπορούν να αλλαχθούν από τον καθένα και ότι κανένα άτομο δεν ελέγχει κάποιο συγκεκριμένο λήμμα· κατ' αυτόν τον τρόπο, οποιαδήποτε συγγραφική δραστηριότητα με την οποία συνεισφέρετε μπορεί να υποστεί αμείλικτη επεξεργασία και να αναδιανεμηθεί κατά βούληση από την κοινότητα. Μην ανεβάζετε υλικό που παραβιάζει πνευματικά

δικαιώματα ή έργα τα οποία είναι αδειοδοτημένα με όρους ασύμβατους προς το ελεύθερο περιεχόμενο.

- **Οι συντάκτες της Βικιπαίδειας πρέπει να φέρονται ο ένας στον άλλον με σεβασμό και ευγένεια**

Σεβαστείτε τους Βικιπαιδιστές συναδέλφους σας, ακόμα και όταν είναι πιθανό να μη συμφωνείτε μαζί τους. Να φέρεστε πολιτισμένα. Αποφεύγετε να κάνετε προσωπικές επιθέσεις ή σαρωτικές γενικεύσεις. Μείνετε ψύχραιμοι, όταν οι επεξεργασίες «παίρνουν φωτιά»· αποφεύγετε τους γελοίους συντακτικούς πολέμους, ακολουθώντας τον κανόνα των τριών επαναφορών· θυμηθείτε ότι υπάρχουν 263.210 λήμματα στην ελληνική Βικιπαίδεια, για να δουλέψετε πάνω σε αυτά και να συζητήσετε. Ενεργείτε καλή τη πίστει, με το να μη διαταράσσετε τη Βικιπαίδεια για να προβάλετε μια άποψη, και υποθέστε καλή πίστη εκ μέρους των άλλων. Να είστε ανοικτοί, ευπροσήγοροι και περιεκτικοί.

- **Η Βικιπαίδεια δεν έχει αυστηρούς κανόνες**

Η Βικιπαίδεια έχει πολιτική και κανόνες, που όμως δεν έχουν «χαραχτεί σε πέτρα»· το περιεχόμενο και η ερμηνεία τους εξελίσσονται στον χρόνο. Οι αρχές και το πνεύμα είναι σημαντικότερα από τις διατυπώσεις, και κάποιες φορές η βελτίωση της Βικιπαίδειας απαιτεί να γίνονται εξαιρέσεις. Κάντε επεξεργασίες θαρρετά και προσεκτικά, ενημερώνοντας τις σελίδες της, και μην ανησυχείτε μην τυχόν κάνετε σφάλματα· κάθε σελίδα διατηρεί αποθηκευμένες τις προηγούμενες εκδόσεις της και τα λάθη διορθώνονται εύκολα.

3.3.2 Πολιτική ιδεολογία

Πέραν των ζητημάτων αξιοπιστίας, η Βικιπαίδεια έχει δεχθεί έντονη κριτική για πολιτική μεροληψία. Από τον πολιτικό χώρο της ακροδεξιάς και του συντηρητισμού, η Βικιπαίδεια κατηγορείται συχνά ότι αναδεικνύει μια φιλελεύθερη ("woke") ατζέντα, καθώς η ανάδειξη αμφιλεγόμενων θεμάτων (π.χ. λήμματα για την κλιματική αλλαγή, φυλετικά ζητήματα, ή πολιτικές διαμάχες) οδηγεί τον χώρο της πολιτικής δεξιάς να έρχεται σε σύγκρουση μαζί της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο συντηρητικός δισεκατομμυριούχος ολιγάρχης Ίλον Μασκ ο οποίος ανέλαβε κυβερνητικό αξίωμα στην δεύτερη κυβέρνηση του Ντόναλντ Τραμπ τον Ιανουάριο του 2025 και ο οποίος ανέφερε δημόσια ότι πρέπει «να σταματήσουν τη χρηματοδότηση της Wikipedia μέχρι να αποκατασταθεί η ισορροπία» ενώ σε άλλες δηλώσεις του έχει αναφέρει ότι «ελέγχεται από ακροαριστερούς ακτιβιστές» και έχει ενθαρρύνει τους οπαδούς του να «σταματήσουν να κάνουν δωρεές στη «Wokedia». Τα παραπάνω πιθανόν να σχετίζονται και με το γεγονός ότι πολλές πληροφορίες που ο ίδιος ο Μασκ διαψεύδει, όπως το ιστορικό της οικογενείας του κατά την περίοδο του Απαρτχάιντ

στην Νοτιά Αφρική είναι αναρτημένα στην Βικιπαίδεια. Μάλιστα είχε αναφέρει το 2023 ότι θα δώριζε ένα δισεκατομμύριο δολάρια στο εγχείρημα εάν μετονομαζόταν σε «Dickipedia» (Jones, 2023).

Ως αποτέλεσμα των προηγούμενων ο Μασκ δημιούργησε τον Οκτώβριο του 2025 την Grokipedia μια διαδικτυακή εγκυκλοπαίδεια η οποία φιλοξενεί 885,000 λήμματα, τα οποία δημιουργήθηκαν μέσω τεχνητής νοημοσύνης που αναπτύχθηκε από την εταιρεία xAI. Η Grokipedia λειτουργεί με βάση το δημιουργικό chatbot που ονομάζεται Grok το οποίο βασίζεται σε ένα μεγάλο γλωσσικό μοντέλο (LLM) και πολλά άρθρα της Grokipedia δημιουργούνται με υλικό το οποίο λαμβάνεται από την Βικιπαίδεια.

Το εγχείρημα της Grokipedia έχει δεχθεί κριτική καθώς πολλά άρθρα αναπαράγουν και διαδίδουν μεροληπτικά ακροδεξιές προκαταλήψεις και ανυπόστατες θεωρίες συνωμοσίας, ενώ επικρίνεται επίσης και για την προβληματική λειτουργία του Grok με έκδοση 0.1 λόγω των ψευδαισθήσεων της τεχνητής νοημοσύνης που υπάρχουν γενικά, ακόμα, στην τεχνητή νοημοσύνη το 2025 (LiFO, 2025). Πέρα από την εμπλοκή πολιτικών προσωπικοτήτων στο εγχείρημα της Βικιπαίδειας υπάρχει και η ανάπτυξη συγκεκριμένων πολιτικών ομάδων, οι οποίες επιχειρούν να επηρεάσουν την οπτική γωνιά των λημμάτων της Βικιπαίδειας για την προώθηση των δικών τους πολιτικών φαντασιακών. Αυτό έγινε με την κροατική Βικιπαίδεια, η οποία έχει αποδειχτεί ότι υπήρξε εργαλείο ακροδεξιών ομάδων, οι οποίες τελικά απέκτησαν δικαιώματα διαχειριστών και με την εξουσία αυτή, ρύθμιζαν το περιεχόμενο της κροατικής έκδοσης της Βικιπαίδειας, απέκλειαν χρήστες, που δεν εναρμονίζονταν τις δικές τους ιδέες και επιδοθήκαν σε μια διαδικασία ιστορικού αναθεωρητισμού που άπτονταν την κροατική ιστορία και δη την περίοδο του 20ού αιώνα.

Στόχος αυτής της ακροδεξιάς ομάδας ήταν ο ιστορικός αναθεωρητισμός, κυρίως, όσον αφορά την περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και το ναζιστικό κράτος-μαριονέτα των Ουστάσι. Μέσω της αλλοίωσης λημμάτων, επιχειρήθηκε η υποβάθμιση των εγκλημάτων του καθεστώτος. Παράδειγμα ήταν το Στρατόπεδο Εξόντωσης του Γιασένοβατς το οποίο αναφερόταν ως «στρατόπεδο εργασίας», αποφεύγοντας σκόπιμα τον όρο «στρατόπεδο θανάτου» ή «στρατόπεδο εξόντωσης», ενώ ο αριθμός των θυμάτων (Σέρβων, Εβραίων, Ρομά) αμφισβητήθηκε (Milekic, 2018).

Τελικά, αυτή η προβληματική κατάσταση της κροατικής Βικιπαίδειας οδήγησε το Ίδρυμα Wikimedia να ξεκινήσει επίσημη έρευνα με αποτέλεσμα να εκδώσει την μελέτη *The Case of Croatian Wikipedia: Encyclopaedia of Knowledge or Encyclopaedia for the Nation?* (2021) στην οποία αναφέρει τι ακριβώς έγινε στην υπόθεση αυτή και να προχωρήσει σε μια σπάνια κίνηση το ίδρυμα με τον αποκλεισμό των ακροδεξιών Κροατών διαχειριστών. Αφού έγινε ο αποκλεισμός των διαχειριστών που προκαλούσαν πολιτική μεροληψία και λογοκρισία στην κροατική Βικιπαίδεια, το Ίδρυμα Wikimedia για να καλύψει το κενό, διόρισε εξωτερικούς επιτηρητές, ώστε να καθαρίσουν το

μεροληπτικό περιεχόμενο των λημμάτων και να αποκαταστήσουν την ουδετερότητα και την εγκυκλοπαιδικότητα του εγχειρήματος.

Στην αντίθετη μεριά υπάρχουν αρκετοί που θεωρούν ότι η Βικιπαίδεια είναι επηρεασμένη από αριστερή προκατάληψη σε πολλά αμφιλεγόμενα λήμματα.

Μάλιστα, σε μια συνέντευξή του ο συνιδρυτής της Βικιπαίδειας Τζίμι Γουέλς ανέφερε: «Η κοινότητα της Wikipedia είναι πολύ ποικιλόμορφη, καλύπτοντας ένα φάσμα από φιλελεύθερους έως συντηρητικούς, ελευθεριακούς και όχι μόνο. Αν οι μέσοι όροι είχαν σημασία —και λόγω της φύσης του λογισμικού wiki (απουσία ψηφοφορίας) σχεδόν σίγουρα δεν έχουν— θα έλεγα ότι η κοινότητα της Βικιπαίδεια είναι κατά μέσο όρο ελαφρώς πιο φιλελεύθερη από τον πληθυσμό των ΗΠΑ, επειδή έχουμε παγκόσμιο χαρακτήρα και η διεθνής κοινότητα των αγγλόφωνων είναι ελαφρώς πιο φιλελεύθερη από τον πληθυσμό των ΗΠΑ.».

Το ζήτημα αυτό εξετάστηκε επιστημονικά από τους Greenstein & Zhu (2012) οι οποίοι εξέτασαν το κατά πόσο τελικά η Βικιπαίδεια πετυχαίνει τον διακηρυγμένο της στόχο για «Ουδέτερη Οπτική Γωνία» (Neutral Point of View – NPOV) σε διάφορα αμφιλεγόμενα ιστορικά και πολιτικά θέματα των οποίων η υποκειμενικότητα είναι αναπόφευκτη. Αφού διεξήγαγαν μια έρευνα σε 28.000 λήμματα σχετικά με την πολιτική των Η.Π.Α. χρησιμοποιώντας λέξεις-κλειδιά που χρησιμοποιούνται συχνότερα από τους Δημοκρατικούς ή τους Ρεπουμπλικάνους βουλευτές, διαπίστωσαν ότι στα πρώτα χρόνια λειτουργίας του εγχειρήματος, υπήρχε στατιστικά μια συμπάθεια υπέρ του Δημοκρατικού Κόμματος των Η.Π.Α. που θεωρείται ο φιλελεύθερος και αριστερός πόλος της χώρας. Οι ερευνητές, ωστόσο, αναφέρουν ότι με τα χρόνια η κατάσταση της πολιτικής μεροληψίας υπέρ των πιο «αριστερόστροφων» λημμάτων άρχισε να εξισορροπείται με την συμμετοχή περισσότερων χρηστών και την προσθήκη νέων λημμάτων με πιο συντηρητικές απόψεις (Glaser, 2006).

Τέλος, για το θέμα της πολιτικής μεροληψίας πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η Βικιπαίδεια αν και έχει μερικούς διακηρυγμένους κανόνες ουδετερότητας και εγκυκλοπαιδικότητας, αυτό, ωστόσο, δεν είναι αρκετό από μόνο του για να καθορίσει την ποιότητα και το ύφος των λημμάτων της, καθώς το περιεχόμενο δημιουργείται ελεύθερα από συντάκτες με τελείως διαφορετικό υπόβαθρο σκέψης και αντιλήψεων.

3.3.3 Δημογραφικά στοιχεία Βικιπαιδιστών

Η Βικιπαίδεια έχει δεχθεί κριτική σε μια έκθεση της ίδιας με τίτλο 2021 Community Insights Report (2021) στην οποία ερεύνησε διάφορα στατιστικά στοιχεία για τους βικιπαιδιστές με αποτέλεσμα να καταλήξει η έκθεση ότι στην πλειοψηφία της η κοινότητα των Βικιπαιδιστών στατιστικά είναι,

κυρίως, άντρες από την Ευρώπη και την Βόρεια Αμερική (Παγκόσμιος Βορράς) με δυσανάλογα μικρά ποσοστά συμμετεχόντων χρηστών από άλλες κοινωνικές ομάδες, όπως γυναίκες και μη δυτικοί. Η έκθεση αναφέρει χαρακτηριστικά: «Όπως παρατηρήθηκε τα προηγούμενα χρόνια, οι άνθρωποι που ζουν στην Ασία και ειδικά στην Αφρική υποεκπροσωπήθηκαν δραματικά μεταξύ των συνεισφερόντων στο Wikimedia. Αντίθετα, οι συνεισφέροντες στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική αποτελούν μια δυσανάλογη πλειοψηφία των Βικιπαιδιστών... Ομοίως, οι νεοεισερχόμενοι εξακολουθούν να είναι πιο αντιπροσωπευτικοί ορισμένων κοινωνικοοικονομικών δυτικών από τους περισσότερους μόνιμους συντάκτες, αλλά δεν βρήκαμε καμία απόδειξη ότι αυτή η ποικιλομορφία έχει βελτιωθεί κατά το τελευταίο έτος... Ενώ οι γυναίκες εξακολουθούσαν να υποεκπροσωπούνται μεταξύ των συντελεστών, διαπιστώσαμε μια μικρή αλλά σημαντική αύξηση στο ποσοστό των συντελεστών που είναι γυναίκες από το 2019...»

Η ίδια έκθεση παραθέτει τα εξής ευρήματα για τα δημογραφικά στοιχεία των Βικιπαιδιστών:

«Το 89% των συντακτών της Wikipedia στις ΗΠΑ αυτοπροσδιορίζονται ως λευκοί, ενώ μόνο το 55% των συμμετεχόντων στο πρόγραμμά μας το κάνουν (σε σύγκριση με ποσοστό πληθυσμού των ΗΠΑ 72%).

Το 8,8% των συντακτών της Wikipedia στις ΗΠΑ αυτοπροσδιορίζονται ως Ασιάτες ή Ασιάτες Αμερικανοί, ενώ το 18% των συμμετεχόντων στο πρόγραμμά μας το κάνουν (σε σύγκριση με ποσοστό πληθυσμού των ΗΠΑ 5,7%).

Το 5,2% των συντακτών της Wikipedia στις ΗΠΑ αυτοπροσδιορίζονται ως Ισπανόφωνοι ή Λατίνοι/Λατίνοι/A/A, ενώ το 12% των συμμετεχόντων στο πρόγραμμά μας το κάνουν (σε σύγκριση με ποσοστό πληθυσμού των ΗΠΑ 18%).

Το 0,5% των συντακτών της Wikipedia στις ΗΠΑ αυτοπροσδιορίζονται ως Μαύροι ή Αφροαμερικανοί, ενώ το 8% των συμμετεχόντων στο πρόγραμμά μας το κάνουν (σε σύγκριση με ποσοστό πληθυσμού των ΗΠΑ 13%).

Το 0,1% των συντακτών της Wikipedia στις ΗΠΑ αυτοπροσδιορίζονται ως Ιθαγενείς Αμερικανοί, ενώ το 1% των συμμετεχόντων στο πρόγραμμά μας το κάνουν (σε σύγκριση με ποσοστό πληθυσμού των ΗΠΑ 0,9%).

Ένα επιπλέον 6% των συμμετεχόντων στο πρόγραμμά μας δηλώνουν διαφυλετικοί, πολυφυλετικοί ή κάποια άλλη αυτοαναφερόμενη κατηγορία που δεν προσφέραμε ως επιλογή.»

Πέρα από την παραπάνω έκθεση με τα χρήσιμα στατιστικά στοιχεία, θα προστεθούν σε επόμενο κεφάλαιο πρωτότυπα δεδομένα και γραφήματα που πάρθηκαν από ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε για τον σκοπό της παρούσας διπλωματικής και τα οποία σε ένα βαθμό συμφωνούν με τα παραπάνω δημογραφικά στοιχεία. Η διαφορά με την παραπάνω έρευνα έγκειται στο ότι αυτή η έρευνα μέσω ερωτηματολογίου έγινε στην ελληνική κοινότητα της Βικιπαίδειας.

Η σημαντικότητα της δημογραφίας σε αυτή την περίπτωση είναι σημαντική, καθώς η στατιστική πραγματικότητα της Βικιπαίδειας η οποία κυριαρχείται από λευκούς άντρες με δυτική κουλτούρα, έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία θεμάτων που άπτονται των ενδιαφερόντων και της οπτικής αυτής της ομάδας ανθρώπων, αποκλείοντας ετερογενείς ομάδες να εκπροσωπηθούν ισότιμα μέσα στην εγκυκλοπαίδεια (π.χ. γυναίκες, μη δυτικοί, εθνικές μειονότητες).

3.3.4 Διορθωπόλεμος λημμάτων

Σύμφωνα με την επίσημη ορολογία της κοινότητας, ο «διορθωπόλεμος» (edit war) ορίζεται από την ίδια την Βικιπαίδεια: «Διορθωπόλεμος ή πόλεμος επεξεργασιών συμβαίνει, όταν συντάκτες οι οποίοι διαφωνούν σχετικά με το περιεχόμενο μιας σελίδας αναιρούν κατ' επανάληψη ο ένας τις συνεισφορές του άλλου, αντί να προσπαθούν να επιλύσουν τη διαφωνία μέσω της συζήτησης. Ο διορθωπόλεμος είναι αντιδημιουργικός και προκαλεί εχθρότητα μεταξύ των συντακτών, κάτι που καθιστά δυσκολότερη την επίτευξη συναίνεσης» (Βικιπαίδεια: Διορθωπόλεμος, χ.χ.).

Όπως προκύπτει από τον παραπάνω ορισμό, ο διορθωπόλεμος είναι μια διαδικασία, η οποία διαβρώνει τη συνεργατική κουλτούρα μεταξύ των μελών της κοινότητας της Βικιπαίδειας, καθώς σε μια υπόθεση διορθωπολεμού γίνονται συχνές επεξεργασίες σε τμήμα ή σε όλο το εκάστοτε λήμμα με αποτέλεσμα, αν και ένας διορθωπόλεμος συνήθως δεν είναι ορατός στους τελικούς χρήστες και αναγνώστες της Βικιπαίδειας, ωστόσο να προκαλεί διχόνοια και διαφωνίες εντός των εμπλεκόμενων βικιπαιδιστών, καθώς πραγματοποιούνται αλλεπάλληλες αναιρέσεις (reverts). Συνήθως, ένας διορθωπόλεμος γίνεται σε λήμματα τα οποία απασχολούν την τρέχουσα επικαιρότητα η σχετίζονται με ευαίσθητα κοινωνικά και πολιτικά θέματα.

Ως μελέτη περίπτωσης και χαρακτηριστικό παράδειγμα ενός προσφάτου διορθωπολέμου είναι το λήμμα «Σκάνδαλο του ΟΠΕΚΕΠΕ» το οποίο πρόκειται για ένα μείζον ζήτημα της πολιτικής επικαιρότητας που απασχόλησε έντονα την κοινή γνώμη κατά την περίοδο συγγραφής της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Η υπόθεση του ΟΠΕΚΕΠΕ σχετίζεται με την αποκάλυψη για διαφθορά και κακοδιαχείριση του οργανισμού αγροτικών επιδοτήσεων, καθώς και για τη φερόμενη παράτυπη καταβολή κονδυλίων σε μη δικαιούχους με πολιτικές διασυνδέσεις με το κυβερνών κόμμα της Νέας Δημοκρατίας.

Στο λήμμα αυτό, το οποίο είναι αποτέλεσμα ζυμώσεων και συζητήσεων των βικιπαιδιστών, συνέβη ένας διορθωπόλεμος στις επεξεργασίες του λήμματος το οποίο φαίνεται και στην ενότητα «Συζήτηση:Σκάνδαλο του ΟΠΕΚΕΠΕ» στην οποία γίνεται μια πολυεπίπεδη κριτική από διάφορους

χρήστες οι οποίοι κάνουν λόγο για πολιτική μεροληψία και έλλειψη αντικειμενικότητας των πηγών που χρησιμοποιήθηκαν στο λήμμα (Η Καθημερινή, χ.χ.).

Τέλος παρατίθεται αυτούσιος ο διάλογος των βικιπαιδιστών στη σελίδα συζήτησης του λήμματος «Σκάνδαλο του ΟΠΕΚΕΠΕ» (όπως ανακτήθηκε στις 17 Ιανουαρίου 2026) (Βικιπαίδεια: Σκάνδαλο του ΟΠΕΚΕΠΕ, χ.χ.), σχετικά με τον διορθωπόλεμο και το πως αυτό εντέλει οδήγησε σε μια ζύμωση η οποία καταστάλαξε το τελικό αποτέλεσμα του κειμένου του λήμματος.

3.3.5 Ψηφιακός μαοϊσμός και η παντογνωσία της συλλογικής σοφίας

Ο επιστήμονας υπολογιστών και φουτουριστής Τζάρντ Λανιέρ στο επιδραστικό δοκίμιο του με τίτλο "Digital Maoism: The Hazards of the New Online Collectivism", το οποίο δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Edge τον Μάιο του 2006, άσκησε δριμυία κριτική στην παντογνωσία της συλλογικής σοφίας το οποίο περιγράφει ως «Ψηφιακό Μαοϊσμό». Υποστηρίζει δηλαδή ότι η συλλογική γνώση (π.χ. ομότιμη παραγωγή πληροφοριών στη Βικιπαίδεια) συχνά υπερισχύει της εξειδικευμένης γνώσης των ειδικών, οδηγώντας σε μια μορφή ψηφιακού κολεκτιβισμού. Ο Λανιέρ αναφέρει στο δοκίμιο του το εξής: «Όχι, το πρόβλημα βρίσκεται στον τρόπο με τον οποίο η Βικιπαίδεια έχει φτάσει να θεωρείται και να χρησιμοποιείται· το πώς ανήλθε σε τέτοια σπουδαιότητα τόσο γρήγορα. Και αυτό είναι μέρος του ευρύτερου μοτίβου της απήχησης ενός νέου διαδικτυακού κολεκτιβισμού που δεν είναι τίποτα λιγότερο από μια αναζωπύρωση της ιδέας ότι η συλλογικότητα είναι πάνσοφη, ότι είναι επιθυμητό να συγκεντρώνεται η επιρροή σε μία στενωπό που μπορεί να διοχετεύσει τη συλλογικότητα με τη μεγαλύτερη αλήθεια και ισχύ. Αυτό είναι διαφορετικό από την αντιπροσωπευτική δημοκρατία ή την αξιοκρατία. Αυτή η ιδέα είχε τρομερές συνέπειες όταν μας επιβλήθηκε από την ακροδεξιά ή την ακροαριστερά σε διάφορες ιστορικές περιόδους. Το γεγονός ότι επανεισάγεται σήμερα από εξέχοντες τεχνολόγους και μελλοντολόγους, ανθρώπους που σε πολλές περιπτώσεις γνωρίζω και συμπαθώ, δεν την καθιστά λιγότερο επικίνδυνη» (Lanier, 2006).

Εμβαθύνοντας στην κριτική του, ο Λανιέρ υποστηρίζει ότι το σύστημα wiki οδηγεί στην απώλεια της ατομικής φωνής καθώς τα ψηφιακά εγχειρήματα της ομότιμης παραγωγής όπως είναι η Βικιπαίδεια παράγουν «αποστειρωμένο» υλικό χωρίς προσωπικότητα, γεγονός το οποίο ο Λανιέρ αναφέρει ότι γίνεται και με το ύφος της γραφής των λημμάτων της Βικιπαίδειας τα οποία είναι απρόσωπα καθώς δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος συγγραφέας πίσω από το κείμενο, αλλά μια άμορφη μάζα συντακτών.

Ένα δεύτερο κεντρικό ζήτημα είναι η «πλάνη της παντογνωσίας της μάζας», στην οποία ο Λανιέρ επικρίνει την ιδέα ότι η συλλογική σοφία είναι σωστή και ανώτερη, καθώς θεωρεί ότι αυτός ο ψηφιακός μαοϊσμός είναι η εξύμνηση της συλλογικότητας ενάντια στο άτομο. Θεωρεί, δηλαδή, ότι στο τέλος επικρατεί η μετριότητα του μέσου όρου από την συλλογική δημιουργία ενός για

παράδειγμα κειμένου, γεγονός το οποίο εξαλείφει τις λεπτές αποχρώσεις και τις πρωτότυπες σκέψεις που το κάθε άτομο φέρνει για χάρη των κυριάρχων πεποιθήσεων της ομάδας.

Αυτό οδηγεί κατά τον ίδιο στην ανωνυμία των δημιουργών ενός κειμένου και εν τέλει στην ανευθυνότητα. Καθώς η ανωνυμία σημαίνει έλλειψη λογοδοσίας που με τη σειρά της σημαίνει ότι κανείς δεν έχει την πατρότητα του έργου με αποτέλεσμα να μην υπάρχει κάποια ευθύνη σε περίπτωση λάθους, σε αντίθεση με τα παραδοσιακά μέσα ή ακόμα και τα ιστολόγια στα οποία υπάρχει ένας επώνυμος συντάκτης.

Τέλος, ο Λανιέρ προειδοποιεί ότι το περιεχόμενο και η πληροφορία που δημιουργείται με ομότιμη παραγωγή μέσω του συστήματος wiki μπορεί πολύ εύκολα να χειραγωγηθεί από ανώνυμες ομάδες ή και ψηφιακούς «όχλους», οι οποίοι θα αλλοιώσουν το περιεχόμενο συντονισμένα με σκοπό να εξυπηρετήσουν τους δικούς τους σκοπούς τους.

3.3.6 Υπόθεση DIU

Μια κομβική στιγμή για τη νομική υπόσταση της κοινότητας των βικιπαιδιστών στην Ελλάδα συνέβη το 2012 με την δικαστική διαμάχη για περιεχόμενο που ανάρτησε ένας βικιπαιδιστής σε λήμμα της Βικιπαίδειας, με την υπόθεση του χρήστη και διαχειριστή DIU και τον πολιτικό και ακαδημαϊκό Θεόδωρο Κατσανέβα. Η συγκεκριμένη διαμάχη αποτελεί κλασικό παράδειγμα στρατηγικής αγωγής κατά της συμμετοχής του κοινού (SLAPP - Strategic Lawsuit Against Public Participation), όπου νομικά μέσα χρησιμοποιούνται για τον εκφοβισμό και τη φίμωση της κριτικής (Verza, 2018).

Το περιστατικό ξεκίνησε, όταν ο Κατσανέβας απέστειλε εξώδικο προς τον χρήστη DIU καθώς ο τελευταίος πρόσθεσε στο λήμμα του πολιτικού ένα μέρος της διαθήκης του πρώην πρωθυπουργού της Ελλάδας Ανδρέα Παπανδρέου, η οποία χαρακτήριζε τον Κατσανέβα ως «όνειδος» της οικογενείας του. Παρόλο που η πληροφορία ήταν τεκμηριωμένη από αξιόπιστες πηγές (δημοσιευμένη διαθήκη), αυτό οδήγησε τον Κατσανέβα να κινηθεί νομικά εναντίον τόσο του χρήστη DIU όσο και του Οργανισμού Ανοιχτών Τεχνολογιών (ΕΕΛ/ΛΑΚ) τον οποίο θεωρούσε εσφαλμένα ως θεσμικό ως τον θεσμικό φορέα διαχείρισης της Βικιπαίδειας στην Ελλάδα.

Η όλη δικαστική διαμάχη είχε ως αποτέλεσμα να εκδοθεί διαταγή προς τον χρήστη DIU για αφαίρεση του περιεχομένου από το λήμμα του Θεόδωρου Κατσανέβα, ο DIU μετά τη δημοσίευση της δικαστικής διαταγής προχώρησε σε πολλαπλές προσπάθειες για την αφαίρεση του συγκεκριμένου αποσπάσματος από το λήμμα, ωστόσο άλλοι χρήστες επανέφεραν ξανά το επίμαχο περιεχόμενο της διαθήκης στο λήμμα. Οι πολλαπλές προσπάθειες του DIU τον οδήγησαν να παραβεί τον κανόνα των τριών επαναφορών της Βικιπαίδειας που ορίζει ότι ένας χρήστης μπορεί να κάνει μόνο τρεις

επαναφορές περιεχομένου εντός των ορίων των 24 ωρών σε ένα λήμμα, με αποτέλεσμα να επιβληθεί στον χρήστη φραγή τριών ημερών. Ωστόσο παρά τις δικαστικές διαμάχες που κράτησαν μέχρι και το 2018, τελικά το δικαστήριο απέρριψε τα αιτήματα του Θεόδωρου Κατσανέβα και το περιεχόμενο της διαθήκης του Παπανδρέου, παραμένει μέχρι και σήμερα στο λήμμα του Κατσανέβα.

Το Ίδρυμα Wikimedia (WMF) παρενέβη δυναμικά στην υπόθεση, παρέχοντας νομική και οικονομική υποστήριξη στον χρήστη Diu. Σε επίσημη ανακοίνωση που εξέδωσε στις 14 Φεβρουαρίου 2014, η Νομική Σύμβουλος Michelle Paulson καταδίκασε τις ενέργειες του Κατσανέβα, αναφέροντας χαρακτηριστικά:

«Ο κ. Κατσανέβας παραπονείται ότι το άρθρο [...] περιέχει ορισμένες μη κολακευτικές δηλώσεις. Αντί να απευθύνει τους προβληματισμούς του στην κοινότητα [...] μέσω των κατάλληλων διαδικασιών, επέλεξε να καταθέσει μήνυση εναντίον του Diu. [...] Ελπίζουμε ότι ο κ. Κατσανέβας θα επανεξετάσει την επιμονή του στην ασυνείδητη αυτή μήνυση, την οποία θεωρούμε επίθεση εναντίον των χρηστών μας, των εγχειρημάτων μας και της ελευθερία του λόγου» (βλ. Παράρτημα Α) (Paulson, 2014).

3.3.7 Η Αυγή της Τεχνητής Νοημοσύνης και η Νέα Εποχή της Βικιπαίδειας

Η ψηφιακή εγκυκλοπαίδεια της Βικιπαίδειας όπως αναλύθηκε στην παρούσα διπλωματική εργασία στα προηγούμενα κεφάλαια, αποτελεί το κατεξοχήν ψηφιακό έργο της ομότιμης παραγωγής, του πληθοπορισμού και των ψηφιακών κοινών στο διαδίκτυο, τουλάχιστον σε αυτή την έκταση. Αν και αυτό το μοντέλο του συστήματος wiki υπήρξε πρωτοποριακό για τις αρχές του 2000, και έδωσε ώθηση στη δημιουργία και στην διάδοση της γνώσης μέσω του διαδικτύου, η κυρίαρχη αυτή κατάσταση άρχισε να αλλάζει άρδην με την άνοδο της Γενετικής Τεχνητής Νοημοσύνης (Generative AI) και των συστημάτων εικονικών συνομιλητών (chatbot) τεχνητής νοημοσύνης.

Τα συστήματα αυτά, έγιναν ευρέως γνωστά από το 2022 με την κυκλοφορία στο ευρύ κοινό του ChatGPT και μετέπειτα και άλλων μοντέλων τεχνητής νοημοσύνης που βασίζονταν σε μεγάλα γλωσσικά μοντέλα (large language model). Αυτά τα LLM, άλλαξαν ριζικά τον τρόπο με τον οποίο οι χρήστες αναζητούν πληροφορίες, δηλαδή αντί να πλοηγούνται σε ιστοσελίδες και να διαβάζουν λήμματα, οι χρήστες στρέφονται πλέον σε chatbots που παρέχουν άμεσες, συνθετικές απαντήσεις.

Σύμφωνα με αναλύσεις, η Βικιπαίδεια καταγράφει πτώση της τάξεως του 8% στην κίνηση της ιστοσελίδας της, καθώς τα εργαλεία AI και οι μηχανές αναζήτησης που ενσωματώνουν τεχνητή νοημοσύνη (όπως το Google Gemini ή το Bing Copilot) «καταναλώνουν» το περιεχόμενο της Βικιπαίδειας και το παρουσιάζουν έτοιμο στον χρήστη, χωρίς να απαιτείται το «κλικ» στην πηγή. (Miller, 2025) Αυτό το φαινόμενο των μηδενικών κλικ (zero-click), απειλεί τον πυρήνα του εγχειρήματος καθώς λιγότεροι επισκέπτες σημαίνει λιγότεροι πιθανοί συντάκτες χρήστες και εντέλει

λιγότεροι ενδιαφερόμενοι δωρητές, γεγονός το οποίο θέτει σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα της κοινότητας (LiFO, 2024).

Αξίζει να αναφερθεί ότι τα συστήματα της τεχνητής νοημοσύνης, εκμεταλλεύονται στο έπακρο τα δεδομένα της Βικιπαίδειας, καθώς τα LLM, χρειάζονται τεράστιους πόρους δεδομένων για να εκπαιδευτούν και η Βικιπαίδεια αποτελεί μια σημαντική πηγή άντλησης δεδομένων.

Αυτή η νέα πραγματικότητα έκανε το Ίδρυμα της Wikimedia, με αφορμή και τη συμπλήρωση 25 χρόνων λειτουργίας, να συνάψει εμπορικές συμφωνίες με τους τεχνολογικούς κολοσσούς, για την αδειοδότηση των δεδομένων της μέσω της υπηρεσίας Wikimedia Enterprise. Με βάση αυτές τις συμφωνίες, Ίδρυμα της Wikimedia και το εγχείρημα της Βικιπαίδειας, εξασφαλίζουν οικονομικούς πόρους από την μια, και αφετέρου απαιτούν από τους τεχνολογικούς κολοσσούς να αναφέρουν την πηγή των πληροφοριών τους, ώστε να αναδεικνύεται η Βικιπαίδεια σε κάθε περίπτωση χρήσης αυτών των AI chatbots.

Για τους λόγους αυτούς, ο ιδρυτής της Βικιπαίδεια, Τζίμι Γουέλς, σε μια συνέντευξη του σχετικά με την νέα κατάσταση που επικρατεί με την τεχνητή νοημοσύνη ανέφερε «Είμαι πολύ χαρούμενος προσωπικά που τα μοντέλα τεχνητής νοημοσύνης εκπαιδεύονται με βάση τα δεδομένα της Wikipedia επειδή αυτά τα έχουν επιμεληθεί άνθρωποι» (Η Καθημερινή, χ.χ.).

Μέρος τέταρτο: Ποιοτική Διερεύνηση της εμπειρίας των Βικιπαιδιστών

4.1 Σκοπός του ερωτηματολογίου

Στο πλαίσιο της χαρτογράφησης της ελληνικής κοινότητας της Βικιπαίδειας, διενεργήθηκε έρευνα μέσω ερωτηματολογίου κατά το χρονικό διάστημα από τον Δεκέμβριο του 2025 έως τον Ιανουάριο του 2026. Το ερωτηματολόγιο δημοσιεύτηκε στην «Αγορά» της Βικιπαίδειας (το κεντρικό σημείο διαβούλευσης της κοινότητας) και απεστάλη μέσω προσωπικών μηνυμάτων σε ενεργούς βικιπαιδιστές.

Σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση απόψεων και των στάσεων των Βικιπαιδιστών της ελληνικής κοινότητας για διάφορα ζητήματα που σχετίζονται με ένα ευρύ φάσμα ερωτήσεων, από την γνώση της σημαντικότητας των ψηφιακών κοινών και της ομότιμης παραγωγής μέχρι τα κίνητρα και τις προσδοκίες των εμπλεκόμενων συντακτών του εγχειρήματος. Το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε με την βοήθεια του μεγάλου γλωσσικού μοντέλου τεχνητής νοημοσύνης ChatGPT 5.1 και η δημοσίευση των ερωτήσεων και η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω της πλατφόρμας Google Forms, διασφαλίζοντας την πλήρη ανωνυμία των συμμετεχόντων.

Το ερωτηματολόγιο δέχθηκε απαντήσεις κατά την περίοδο 16 Δεκεμβρίου έως και τις 16 Ιανουαρίου, και σε αυτό τον ένα μήνα συγκέντρωσε συνολικά 63 απαντήσεις. Ο αριθμός αυτός κρίνεται ικανοποιητικός για τα δεδομένα της ενεργής ελληνικής κοινότητας των Βικιπαιδιστών, παρέχοντας ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα των τάσεων που επικρατούν. Αξίζει να σημειωθεί εδώ, ότι το διάστημα που έγινε το ερωτηματολόγιο, στην ελληνική Βικιπαίδεια υπήρχαν περίπου 2600 ενεργοί εγγεγραμμένοι βικιπαιδιστές. Ωστόσο παρόλο το μεγάλο αριθμό, η πλειοψηφία ήταν χρήστες που έχουν κάνει κάποια επεξεργασία μέσα σε 30 ημέρες συνήθως σποραδικά και χωρίς συνέχεια.

Ακολουθεί η αναλυτική παρουσίαση και η ανάλυση των ευρημάτων, ξεκινώντας από τα ερευνητικά ερωτήματα, τα δημογραφικά στοιχεία και τέλος την ανάλυση των δεδομένων με τα συναισθήματα των ελληνόφωνων βικιπαιδιστών.

4.2 Ερευνητικά ερωτήματα ερωτηματολογίου

Για τους σκοπούς του ερωτηματολογίου δημιουργήθηκε μια σειρά από θεματικές ενότητες με ερωτήσεις που σκοπό έχουν την κάλυψη μιας γκάμας από ερωτήματα προς του συντάκτες της Βικιπαίδειας. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει ερωτήσεις κλειστού τύπου, κλίμακες διαβάθμισης

(Likert 1-5) για την ποσοτικοποίηση των τάσεων, καθώς και ανοιχτές ερωτήσεις που επιτρέπουν την ποιοτική καταγραφή σχολίων. Η δομή του (βλ. Παράρτημα Β) εστιάζει στους εξής άξονες:

- Δημογραφικά χαρακτηριστικά και προφίλ συμμετοχής.
- Κίνητρα συνεισφοράς και εσωτερική παρακίνηση.
- Αντιλήψεις για τη διοίκηση, τη διαφάνεια και το κλίμα στην κοινότητα.

4.3 Δημογραφικά Χαρακτηριστικά

Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της έρευνας αναδεικνύουν (βλ. Παράρτημα Γ) μια συντριπτική υπεροχή των ανδρών, οι οποίοι αποτελούν το 88.7% του δείγματος, ενώ οι γυναίκες περιορίζονται στο 8.1%. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει το έμφυλο χάσμα (gender gap) που παρατηρείται διεθνώς στα εγχειρήματα της Wikimedia.

Σχετικά με την ηλικία, η έρευνα του ερωτηματολογίου δείχνει ότι η ηλικία των βικιπαιδιστών στην ελληνική Βικιπαίδεια είναι ισότιμα κατανομημένη σε όλες τις ηλικιακές ομάδες.

Σημαντικό εύρημα είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο των συντακτών της Βικιπαίδειας στο οποίο παρατηρείται μια σχεδόν συντριπτική υπεροχή των ατόμων που έχουν τελειώσει ή φοιτούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (προπτυχιακό, μεταπτυχιακό, διδακτορικό) σε ποσοστό 79.3% και επομένως έχουν εξαιρετικά υψηλό επίπεδο μόρφωσης.

Όσον αφορά το προφίλ συμμετοχής των βικιπαιδιστών, τα δεδομένα της έρευνας που εξήχθησαν από το ερωτηματολόγιο αναφέρουν ότι η συντριπτική πλειοψηφία με ποσοστό 90.5% είναι εγγεγραμμένοι χρήστες χωρίς κάποιο γραφειοκρατικό ρόλο, ενώ ένα μικρό ποσοστό 9.5% που απάντησε το ερωτηματολόγιο, είναι διαχειριστές.

Ο χρόνος ενασχόλησης των χρηστών σύμφωνα με την έρευνα είναι εντατικός, καθώς οι περισσότεροι δήλωσαν ότι επεξεργάζονται λήμματα σε εβδομαδιαία ή καθημερινή βάση. Επίσης, η εμπειρία των ενεργών χρηστών, είναι μεγάλη, καθώς το 46% συμμετέχει πάνω από 10 χρόνια στο εγχείρημα.

4.4 Ανάλυση και Συζήτηση Ευρημάτων

Αναφορά πρέπει να γίνει για τα κίνητρα και τις αντιλήψεις στην κοινότητα των ελληνόφωνων βικιπαιδιστών. Στην ανάλυση των δεδομένων από τις ανοιχτές ερωτήσεις, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες βικιπαιδιστές να απαντήσουν σε μια σειρά από ερωτήσεις, (βλ. Παράρτημα Δ) οι οποίες ομαδοποιήθηκαν και θα αναφερθούν περιληπτικά.

Για αρχή, με βάση τα ευρήματα του ερωτηματολογίου σχετικά με τα κίνητρα συμμετοχής, επισημαίνεται ότι, μολονότι υπάρχει καλή πρόθεση των συντακτών βικιπαιδιστών στο εγχείρημα, ένα ποσοστό 68,3% αναφέρει ότι έχει βιώσει αποθαρρυντικές εμπειρίες, με την πλειοψηφία να αναφέρει ότι βίωσαν συγκρούσεις, διαφωνίες και τοξικότητα μέσα στην κοινότητα. Προκύπτει επομένως από τα ευρήματα, ότι η πλειοψηφία των χρηστών, συμμετέχει επειδή θέλει να συμβάλει στο κοινό καλό, να μοιραστεί την γνώση που ενδιαφέρει τον κάθε συντάκτη με το ευρύ κοινό.

Παράλληλα ένα ενδιαφέρον δεδομένο είναι ότι το υψηλό μορφωτικό επίπεδο των βικιπαιδιστών, πιθανόν να εξηγεί την καλή ποιότητα αρκετών λημμάτων αλλά, ίσως, υποδηλώνει και έναν ελιτισμό που αποθαρρύνει λιγότερο εξειδικευμένους χρήστες να συμμετάσχουν στο εγχείρημα.

Στα κίνητρα της συνεισφοράς, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, βασικό κίνητρο των συντακτών ήταν η επιθυμία να προσφέρουν στο κοινό καλό, να διαδώσει τη γνώση και να την καταστήσει προσβάσιμη σε όλους. Σημαντικό σημείο παρακίνησης των χρηστών ήταν η κάλυψη των κενών στα λήμματά της Βικιπαίδειας, καθώς υπήρχε έλλειψη στα λήμματα και πολλά λήμματα ήταν κακογραμμένα. Έτσι πολλοί χρήστες ξεκίνησαν κάνοντας μικρές παρεμβάσεις όπως διόρθωση ορθογραφικών και αυτό εξελίχθηκε σε πιο συστηματική ενασχόληση.

Στη συνέχεια, στην ερώτηση του ερωτηματολογίου για τις προτάσεις βελτίωσης, τα κύρια ζητήματα που τέθηκαν είναι η μείωση της τοξικότητας, ειδικά από παλαιότερους προς νέους χρήστες. Παράλληλα οι συμμετέχοντες ζητούν απλούστευση των κανόνων και των οδηγιών και περιορισμό της δύναμης των διαχειριστών, καθώς και πιο φιλική υποδοχή και καθοδήγηση για τους αρχάριους, αντί για αποθάρρυνση τους.

Έπειτα, στην θεματική για την αντίληψη ψηφιακών κοινών και της ομότιμης παραγωγής γνώσης, οι συμμετέχοντες στην προσπάθεια τους να ορίσουν αυτές τις δυο έννοιες με βάση την γνώση τους και τις εμπειρίες τους, εκφράζουν απόψεις πολύ κοντά με τους επίσημους ακαδημαϊκούς ορισμούς των όρων αυτών.

Η πλειοψηφία των συντακτών αντιλαμβάνεται τα ψηφιακά κοινά ως αγαθά που ανήκουν σε όλους και τα οποία είναι προσβάσιμα ελεύθερα και χωρίς αποκλεισμούς. Επίσης, η ομότιμη παραγωγή περιγράφεται ως μια συνεργατική διαδικασία χωρίς ιεραρχίες από ειδήμονες επιστήμονες, όπου η αξία παράγεται συλλογικά από την ίδια την κοινότητα.

Στην τελευταία ενότητα που αφορά τα γενικά σχόλια και τους προβληματισμούς των συντακτών, είναι ενδιαφέρουσες οι τρεις ομαδοποιημένες απαντήσεις που δοθήκαν.

Το πρώτο ζήτημα είναι ότι υπάρχει από τους συμμετέχοντες βικιπαιδιστές το παράπονο ότι έχουν δημιουργηθεί κλειστές κλίκες των παλαιών χρηστών που αποθαρρύνουν τους νέους, δημιουργώντας ένα περιβάλλον αποκλεισμού. Αυτό αποδεικνύεται σε όλες τις πτυχές των απαντήσεων του ερωτηματολογίου.

Το δεύτερο ζήτημα το οποίο αναδύεται ταχέως, είναι η άνοδος της τεχνητής νοημοσύνης, η οποία φαίνεται να συνιστά απειλή για τη βιωσιμότητα του εγχειρήματος, με χρήστες να αναφέρουν ότι το υλικό που δημιούργησαν με ομότιμη παραγωγή, καταντάει εντέλει να είναι το πρωτόλειο υλικό για την εκπαίδευση μοντέλων ΑΙ των τεχνολογικών εταιρειών.

Το τρίτο και τελευταίο, είναι ότι παρά τα προβλήματα που αναφέρονται, πολλοί αναγνωρίζουν ότι η Βικιπαίδεια παρά τις παθογένειές της, παραμένει ένα από τα σημαντικότερα ψηφιακά έργα του διαδικτύου με έντονο το αίσθημα της κοινότητας.

4.5 Συμπεράσματα της έρευνας

Όπως φαίνεται και παραπάνω το ερωτηματολόγιο, είναι πλούσιο σε διερευνητικές και στατιστικού και δημογραφικού ενδιαφέροντος ερωτήσεις, οι οποίες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα ζητημάτων που σχετίζονται με τα ψηφιακά κοινά και την ομότιμη παραγωγή στην Βικιπαίδεια.

Συμπερασματικά, η πρωτογενής ερευνά που έγινε, ανέδειξε ολιστικά το πραγματικό πρόσωπο της ελληνόφωνης κοινότητας των Βικιπαιδιστών. Αρχικά φαίνεται ότι η ελληνόφωνη κοινότητα της Βικιπαίδειας έχει υψηλό μορφωτικό επίπεδο και διακατέχεται από ένα αλτρουιστικό κίνητρο συμμετοχής των συντακτών της στην ομότιμη δημιουργία του περιεχόμενου της. Ωστόσο επίσης, αναδεικνύεται ότι στις δυο δεκαετίες που λειτουργεί το ελληνόγλωσσο εγχείρημα της Βικιπαίδειας, δημιουργήθηκε ένα περιβάλλον με αρκετές παθογένειες και ζητήματα όπως η εσωστρέφεια, η έμφυλη ανισορροπία, η τοξικότητα μεταξύ των συντακτών και η δημιουργία μιας άκαμπτης ιεραρχίας σε μερικές των περιπτώσεων, όλα αυτά τα ζητήματα όπως φαίνεται αποθαρρύνουν την είσοδο στο εγχείρημα νέων βικιπαιδιστών.

Μέρος πέμπτο: Συζήτηση και συμπεράσματα

5.1 Η Βικιπαίδεια ως δημόσιο αγαθό και πολιτισμικό οικοσύστημα

Όπως έγινε κατανοητό σε αυτή την διπλωματική εργασία, η Βικιπαίδεια δεν είναι απλά μια ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια όπως άλλες ψηφιακές εκδόσεις των παραδοσιακών εγκυκλοπαιδειών, αλλά αντιθέτως αποτελεί πλέον ένα παγκόσμιο ψηφιακό κοινό αγαθό.

Όπως αναφέρθηκε και στο κεφάλαιο για τα Κοινά, η ανάδυση του διαδικτύου και του Web 2.0, έφεραν στο προσκήνιο τα ψηφιακά κοινά. Πλέον, δηλαδή, δεν θεωρούνται κοινά μόνο τα δάση, οι δημόσιοι χώροι, οι σπόροι και το νερό, αλλά και η γνώση, η οποία βρίσκεται σε ψηφιακή μορφή και φυλάσσεται σε εγχειρήματα όπως η Βικιπαίδεια.

Η Βικιπαίδεια, τόσο στα ψηφιακά τεκμήρια που διαφυλάττει, όσο και στον τρόπο λειτουργίας της (πληθοπορισμός, ομότιμη παραγωγή, συλλογική νοημοσύνη) θεωρείται ως ψηφιακό κοινό αγαθό, το οποίο έρχεται σε αντίθεση με το αφήγημα του κυρίαρχου κοινωνικού και οικονομικού συστήματος του καπιταλισμού, το οποίο λόγω των δυο πυλώνων του, των αγορών και του κέρδους, οδηγεί στην εμπορευματοποίηση της γνώσης (τραγωδία των ψηφιακών κοινών).

Πλέον, το διαδίκτυο δεν είναι απλά ένας ψηφιακός πολυχώρος στον οποίο οι χρήστες αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, όπως οραματιζόταν το Web 2.0, αλλά κυριαρχείται από το μοντέλο του Καπιταλισμού της Επιτήρησης (Surveillance Capitalism), όπου η πρόσβαση σε πλατφόρμες (Google, Facebook, Amazon) ανταλλάσσεται με προσωπικά δεδομένα και προβολή διαφημίσεων, με την Βικιπαίδεια να παραμένει μια εξαίρεση (Zuboff, 2020).

Ο λόγος είναι ότι η Βικιπαίδεια δεν ανήκει σε κανένα κράτος με αποτέλεσμα να αποφεύγει την κρατική λογοκρισία, το Ίδρυμα της Wikimedia δεν είναι κερδοσκοπικού χαρακτήρα με αποτέλεσμα να μην εξαρτάται από μετόχους και οικονομικές επιρροές. Κατά συνέπεια, τα δεδομένα της Βικιπαίδειας και των αδερφών εγχειρημάτων της, να είναι αγαθά κοινά σε όλους χωρίς αποκλεισμούς.

Πέραν της οικονομικής της διάστασης, η Βικιπαίδεια λειτουργεί ως ένα ζωντανό πολιτισμικό οικοσύστημα, δεν είναι, δηλαδή, μια στείρα και στατική αποθήκη δεδομένων, αλλά ένας δυναμικός οργανισμός που βασίζεται στη συμβιωτική σχέση της κοινότητας των βικιπαιδιστών που παράγουν με ομότιμη παραγωγή τα ψηφιακά κοινά αγαθά, των εκατομμυρίων απλών χρηστών του διαδικτύου που την επισκέπτονται καθημερινά, για να ενημερωθούν, των πολλών υποστηρικτών που χρηματοδοτούν την Βικιπαίδεια με δωρεές καθιστώντας το εγχείρημα βιώσιμο, και τέλος της τεχνολογικής υποδομής του MediaWiki και της ελευθερίας και διαφάνειας που προωθεί το λογισμικό ανοικτού κώδικα.

Τα παραπάνω συνθέτουν το οικοσύστημα της Βικιπαίδειας, το οποίο επιτελεί την προώθηση και τη διατήρηση λημμάτων που αφορούν τοπικές ιστορίες, μειονότητες, επαπειλούμενες γλώσσες και θέματα χαμηλού εμπορικού ενδιαφέροντος αλλά υψηλής πολιτιστικής αξίας αφενός, και στη διατήρηση της πολιτισμικής μνήμης αφετέρου. Αυτό έρχεται σε αντίθεση, όπως ειπώθηκε και παραπάνω, με τις εμπορικές πλατφόρμες που προωθούν δεδομένα και περιεχόμενο με βάση τους αλγορίθμους που λαμβάνουν από τους χρήστες και τα trends του διαδικτύου.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι η αντίληψη αυτή της Βικιπαίδειας ως κοινού αγαθού για την ανθρωπότητα δεν είναι μόνο θεωρητική, αλλά επιβεβαιώνεται και από την πρωτογενή ερευνά του ερωτηματολογίου η οποία αναλύθηκε εκτενώς στο προηγούμενο κεφάλαιο. Όπως αποδείχθηκε και από τις απαντήσεις της ελληνόφωνης κοινότητας των βικιπαιδιστών, το κύριο κίνητρο συμμετοχής που τους παρότρυνε να ενασχοληθούν με το εγχείρημα της Βικιπαίδειας, είναι ο αλτρουισμός και η επιθυμία τους να προσφέρουν ανιδιοτελώς στη δημόσια, ελεύθερη γνώση, αντιστεκόμενοι στην τάση της εμπορευματοποίησης του διαδικτύου και της γνώσης.

5.2 Προκλήσεις για τη βιωσιμότητα των ψηφιακών κοινών

Παρόλο που τα ψηφιακά κοινά με τυπικό παράδειγμα αυτό της Βικιπαίδειας, έχουν αποδείξει τη σημαντικότητα τους τόσο στις ΨΑΕ όσο και γενικότερα στην ελεύθερη πρόσβαση στην γνώση, η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα τους δεν είναι μια εύκολη υπόθεση για πολλούς λόγους.

Καταρχάς, υπάρχει το σημαντικό ζήτημα της οικονομικής βιωσιμότητας αυτών των εγχειρημάτων, καθώς στηρίζονται σχεδόν αποκλειστικά σε δωρεές και όχι με το εμπορικό μοντέλο των αλγορίθμων και της πώλησης των προσωπικών δεδομένων των χρηστών που παρατηρείται σε άλλες πλατφόρμες με υψηλή επισκεψιμότητα. Ειδικά αυτό το μοντέλο των δωρεών που ακολουθεί το Ίδρυμα της Wikimedia είναι εύθραυστο σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, ενώ ακόμα υπάρχει και ο κίνδυνος της βιωσιμότητας λόγω της ανόδου της τεχνητής νοημοσύνης. Επιπλέον, δημιουργείται το ερώτημα κατά πόσο ένα παγκόσμιο δημόσιο κοινό αγαθό, όπως η Βικιπαίδεια μπορεί να επιβιώσει μακροπρόθεσμα βασιζόμενο στην καλή θέληση των πολιτών, χωρίς θεσμική ή κρατική χρηματοδότηση, η οποία, όμως, θα έθετε σε κίνδυνο την ουδετερότητα του.

Άλλο ζήτημα το οποίο αναλύεται εκτενώς και από τα ευρήματα του ερωτηματολογίου στην έρευνα που έγινε για την ελληνική κοινότητα της Βικιπαίδειας, αλλά απηχεί γενικότερα και την παγκόσμια κοινότητα των βικιπαιδιστών, είναι η γήρανση του ανθρωπίνου κεφαλαίου του εγχειρήματος. Είναι μια σοβαρή απειλή που προκαλεί μια στασιμότητα στην ανάπτυξη των ψηφιακών κοινών όπως η Βικιπαίδεια. Η κοινότητα των συντακτών της Βικιπαίδειας γερνάει, ενώ ο ρυθμός προσέλκυσης νέων

εθελοντών (ειδικά από τη γενιά Z) μειώνεται. Αυτό οφείλεται στην γραφειοκρατικοποίηση των κανόνων της εγκυκλοπαίδειας που αποθαρρύνουν τους νέους χρήστες, και έπειτα στην φυσική κόπωση των εμπείρων χρηστών του εγχειρήματος, καθώς πλέον ο σκληρός πυρήνας των εθελοντών αναλώνει περισσότερο χρόνο στην καταπολέμηση βανδαλισμών και σε διαχειριστικές διαμάχες, παρά στη δημιουργία νέου περιεχομένου. Όπως διαπιστώθηκε και από τη μέθοδο της αυτοεθνογραφίας (με τον διορθωπόλεμο στο λήμμα 'Νέα Ακρόπολη'), η ενασχόληση με αμφιλεγόμενα θέματα αναλώνει τους συντάκτες σε άκαρπες διαμάχες αντί για την παραγωγή νέας γνώσης.

Τέλος, ένα σοβαρό ζήτημα βιωσιμότητας των εγχειρημάτων ψηφιακών κοινών όπως η Βικιπαίδεια είναι η αναδυόμενη τεχνολογική απειλή, που επιφέρει η άνοδος της τεχνητής νοημοσύνης. Αυτή η απειλή πηγάζει από το γεγονός ότι πλέον τα AI chatbots μπορούν να συνθέσουν την πληροφορία σε λίγα δευτερόλεπτα, γεγονός το οποίο απωθεί τους ανθρώπους συντάκτες από το να αφιερώσουν χρόνο για την ανάπτυξη τέτοιου είδους εγχειρημάτων, καθιστώντας την ομότιμη παραγωγή και την συλλογική νοημοσύνη, παρωχημένες.

Η πρόκληση όλων των παραπάνω ζητημάτων, είναι να επαναπροσδιοριστεί ο ρόλος του ανθρωπίνου παράγοντα, καθώς στο μέλλον προβλέπεται ότι θα υπάρξει η ψηφιοποίηση και η αυτοματοποίηση σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, η αξία των ψηφιακών κοινών δεν θα πρέπει να είναι απλά η δημιουργία ψηφιακών τεκμηρίων και γνώσης τα οποία θα είναι ελεύθερα προσβάσιμα μόνο, αλλά η κριτική επιμέλεια, η ηθική αξιολόγηση και η διατήρηση της ανθρώπινης οπτικής στην γνώση, γεγονός το οποίο δεν μπορεί κανένας αλγόριθμος τεχνητής νοημοσύνης να πετύχει πλήρως, όχι ακόμα τουλάχιστον.

5.3 Εφαρμογές και επιδράσεις στις Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες

Η ανάδυση των ψηφιακών κοινών έχει μετασχηματίσει ριζικά το διεπιστημονικό πεδίο των Ψηφιακών Ανθρωπιστικών Επιστημών.

Με τα ψηφιακά κοινά οι επιστήμονες και ερευνητές των ΨΑΕ έχουν την δυνατότητα να εναποθέτουν σε ανοικτά αποθετήρια τους ψηφιοποιημένους πόρους, καθώς και το πρωτογενές ψηφιακό υλικό που δημιουργούν και να τα διαθέτουν ελεύθερα προς το ευρύ κοινό και την ερευνητική κοινότητα χωρίς περιορισμούς.

Η ομότιμη παραγωγή γνώσης και ο πληθοπορισμός από την άλλη είναι μέθοδοι με τις οποίες οι ψηφιακοί ανθρωπιστικοί επιστήμονες μπορούν να εμπλέξουν ανθρώπους από την εκάστοτε κοινότητα ενδιαφέροντος τους, ώστε να συνεισφέρουν συνεργατικά και συμμετοχικά στη δημιουργία πληροφοριών και πόρων, γεγονός το οποίο τα καθιστά σε κεντρικά μεθοδολογικά εργαλεία. Μέσω αυτής της συνεργατικής έρευνας, οι ακαδημαϊκοί, οι φοιτητές αλλά και πολίτες-ερευνητές (citizen

scientists) συνεισφέρουν, αναλόγως με τα ενδιαφέροντά τους, σε σύνθετες εργασίες όπως η μεταγραφή χειρογράφων, η σχολιασμένη έκδοση κειμένων και η ανάλυση μαζικών δεδομένων.

Παράδειγμα των παραπάνω είναι η πρωτοβουλία Wikimedia GLAM (Galleries, Libraries, Archives, Museums), μέσω της οποίας έγινε μια δράση για την ανάδειξη και τη διατήρηση της πολιτισμικής μνήμης από τα ίδια τα μέλη της κοινότητας, τους Βικιπαιδιστές (βλ. Εικόνα 5). Αυτή η δράση, διάφοροι πολιτιστικοί φορείς και θεσμοί μνήμης, συνεργάστηκαν με την κοινότητα των Βικιπαιδιστών για την ψηφιοποίηση, την τεκμηρίωση και τέλος την μεταφόρτωση του τεράστιου όγκου δεδομένων, στα Wikimedia Commons (Wikimedia Blog, χ.χ.). Μετατρέποντας μια γραφειοκρατική και τεχνοκρατική διαδικασία αρχειοθέτησης και ψηφιοποίησης που σε άλλη περίπτωση θα γινόταν από ειδικούς των ΨΑΕ, σε μια συμμετοχική διαδικασία η οποία ενσωματώνει την συλλογική νοημοσύνη, τον πληθοπορισμό, τα ψηφιακά κοινά, τα ανοιχτά δεδομένα και τις δυνατότητες του Web 2.0 με σκοπό την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και την διαφύλαξη της πολιτισμικής μνήμης.

Τέλος, όπως φαίνεται και παραπάνω, η αξιοποίηση της κοινότητας των βικιπαιδιστών για έργα των Ψηφιακών Ανθρωπιστικών Επιστημών στην Ελλάδα (π.χ. ψηφιοποίηση αρχείων) είναι εξαιρετικά ελπιδοφόρα, καθώς, όπως φάνηκε και στα δημογραφικά στοιχεία του ερωτηματολογίου, σχεδόν το 80% των χρηστών διαθέτει υψηλό μορφωτικό επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, γεγονός που τους καθιστά ιδανικούς εταίρους (citizen scientists) για τα ακαδημαϊκά ιδρύματα και τους λοιπούς θεσμούς μνήμης.

Εικόνα 5: Εργαστήριο Βικιπαίδειας στο Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Θεσσαλονίκης

Μέρος έκτο: Συμπεράσματα

Σε αυτό το καταληκτικό κεφάλαιο για την παρούσα διπλωματική εργασία, αναφέρονται οι προοπτικές και οι περιορισμοί του υποκείμενου μελέτης που ήταν τα εγχειρήματα του Ιδρύματος της Wikimedia, και ειδικά της Βικιπαίδειας η οποία είναι ένα δυναμικό σύστημα παραγωγής γνώσης και ως το κατεξοχήν πεδίο εφαρμογής των ψηφιακών κοινών και της ομότιμης παραγωγής, παρουσιάζονται έπειτα προτάσεις για μελλοντική έρευνα. Τέλος, αντί για μια απλή ανακεφαλαίωση των επιμέρους κεφαλαίων, η κατακλείδα της διπλωματικής επικεντρώνεται σε μια συνολική αποτίμηση της συμβολής της εργασίας στην κατανόηση της σημαντικότητας που έχουν τα ψηφιακά κοινά και η ομότιμη παραγωγή ως καλές πρακτικές ενός μετακαπιταλιστικού τρόπου αλληλεπίδρασης στον ψηφιακό κόσμο του διαδικτύου και απαντά ρητά στα κεντρικά διακυβεύματα που αναδείχθηκαν μέσα από τη βιβλιογραφική και την εμπειρική έρευνα.

6.1 Είναι τελικά τα ψηφιακά κοινά μια βιώσιμη εναλλακτική;

Η απάντηση σε αυτό το κρίσιμο ερώτημα είναι καταφατική, ωστόσο όπως φάνηκε και στην παρούσα διπλωματική εργασία, η οποία επιχείρησε να χαρτογραφήσει την Βικιπαίδεια και την κοινότητα που την αποτελεί, η αξίωση των ψηφιακών κοινών ως μιας βιώσιμης εναλλακτικής, συνοδεύεται από ισχυρές προϋποθέσεις.

Μέσα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση και την εμπειρική έρευνα στην ελληνική κοινότητα των βικιπαιδιστών, αναδείχθηκαν κάποια συμπεράσματα χρήσιμα για την έρευνα των ερευνητών των ΨΑΕ. Η 25ετής πορεία της Βικιπαίδειας αποδεικνύει πρακτικά ότι η γνώση μπορεί να δημιουργηθεί και να διαμοιραστεί μαζί εκτός του πλαισίου της καπιταλιστικής εμπορευματοποίησης. Είναι το αντίθετο στην κυρίαρχη ψηφιακή κατάσταση που κυριαρχείται από τον «Καπιταλισμό της Επιτήρησης» (Zuboff, 2020), των αλγορίθμων κερδοφορίας και την περίφραξη των δεδομένων, καθώς τα ψηφιακά κοινά, η συλλογική νοημοσύνη, η ομότιμη παραγωγή και το μοντέλο του copyleft προσφέρουν μια λειτουργική και πρακτική μετακαπιταλιστική εναλλακτική.

Παρόλα αυτά, η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα αυτού του μοντέλου δεν είναι εγγυημένη, καθώς απειλείται άμεσα από την φυσική κόπωση της εθελοντικής εργασίας, την επισφαλή εξάρτηση από δωρεές για τη οικονομική βιωσιμότητα αυτών των ψηφιακών εγχειρημάτων, και, κυρίως, από την επέλαση της Γενετικής Τεχνητής Νοημοσύνης (AI), η οποία καταλήγει τελικά να χρησιμοποιεί ως δεδομένα για εξόρυξη την ομότιμα παραγόμενη γνώση ακυρώνοντας τη συμμετοχική διαδικασία των ίδιων των κοινοτήτων.

6.2 Πού αποτυγχάνει η Βικιπαίδεια;

Παρά την τεράστια επιτυχία της, η Βικιπαίδεια ως σύστημα ομότιμης παραγωγής γνώσης και ψηφιακών κοινών, αποτυγχάνει όπως αποδεικνύεται και στην έρευνα που έγινε, στα εξής σημεία:

Πρώτον, με τα ευρήματα της έρευνας, επιβεβαιώνεται ότι η ελληνόφωνη αλλά και η διεθνής κοινότητα των βικιπαιδιστών, αν και διακατέχεται από πνεύμα αλτρουισμού και επιθυμία για την διάδοση της γνώσης, παρόλα αυτά χαρακτηρίζεται από μια δημογραφική ανισορροπία με την κυριαρχία λευκών ανδρών χρηστών, προερχόμενων από τον Παγκόσμιο Βορρά. Αυτή η ανισορροπία είναι μια αποτυχία γεφύρωσης του έμφυλου και γεωγραφικού χάσματος που υπάρχει εδώ και δεκαετίες στο εγχείρημα έχει ως αποτέλεσμα μια προκατειλημμένη καταγραφή της παγκόσμιας μνήμης.

Δεύτερον, υπάρχει ζήτημα στην οργανωτική της κουλτούρα, καθώς το σύστημα αυτορρύθμισης έχει οδηγήσει σε μια άκαμπτη γραφειοκρατία. Υπάρχουν φαινόμενα τοξικότητας και δημιουργίας κλειστών ομάδων εντός της κοινότητας, συνήθως από τους παλιούς χρήστες, γεγονός το οποίο οδηγεί σε σοβαρές προκλήσεις για τη βιωσιμότητα και την συμπερίληψη του εγχειρήματος, καθώς αποθαρρύνουν και συχνά εκδιώκουν τους νέους χρήστες.

Τρίτον, υπάρχει μια εσφαλμένη μυθοποίηση της απόλυτης ουδετερότητας. Ο λόγος είναι ότι παρά τις διακηρύξεις της Βικιπαίδειας για ουδετερότητα, αυτή δεν είναι μια εγγενής ιδιότητα της παρούσας εγκυκλοπαίδειας, αλλά είναι μια διαρκής και εύθραυστη διαπραγμάτευση μεταξύ των δυναμικών των χρηστών που απαρτίζουν το εγχείρημα.

Για παράδειγμα το υποκείμενο μελέτης του λήμματος «Νέα Ακρόπολη» που αναλύθηκε, κατέδειξε ότι η εφαρμογή της Ουδέτερης Οπτικής Γωνίας (NPOV) σε αμφιλεγόμενα θέματα και ζητήματα δεν είναι μια απλή, γραμμική διαδικασία. Αντιθέτως, αποτελεί πεδίο συνεχών συζητήσεων και συγκρούσεων όπως των διορθωπολέμων, μεταξύ των χρηστών, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνει ότι η ομότιμη παραγωγή είναι ένα κοινωνικό εργαστήριο όπου η αντικειμενικότητα κατακτάται μέσα από τη σύνθεση των αντιθέσεων και των δυναμικών μέσα στην κοινότητα της Βικιπαίδειας, αλλά αποδεικνύει ταυτόχρονα και τους κινδύνους του «ψηφιακού μαοϊσμού» που είχε επισημάνει ο Λανιέρ.

6.3 Τι σημαίνουν όλα αυτά για τις Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες;

Για τους ερευνητές των ΨΑΕ, οι διαπιστώσεις που έγιναν παραπάνω, έχουν μια μεθοδολογική και επιστημολογική σημασία. Καταρχάς, η διπλωματική αυτή δεν μένει απλά σε μια βιβλιογραφική

ανασκόπηση για τη σημαντικότητα των ψηφιακών κοινών και της ομότιμης παραγωγής για τις ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες, αλλά παράλληλα εμπλουτίζει την έρευνα με νέο πρωτογενές υλικό μέσω των ευρημάτων της έρευνας που έγινε πάνω στην ελληνόφωνη κοινότητα της Βικιπαίδειας.

Καθώς το διεπιστημονικό πεδίο των ΨΑΕ είναι αναδυόμενο, και σταδιακά εφαρμόζεται πάνω στις ανθρωπιστικές επιστήμες, είναι χρήσιμο να εξαχθούν παραδείγματα από την πολιτισμική ανάλυση καθώς και την εξόρυξη δεδομένων που μπορεί να προσφέρει ένα ώριμο ψηφιακό έργο όπως η Βικιπαίδεια. Η μελέτη περίπτωσης που έγινε με το λήμμα που αναλύθηκε, όσο και η ποιοτική διερεύνηση των απόψεων των ενεργών χρηστών της Βικιπαίδειας, αποτελούν χρήσιμα δεδομένα για την περαιτέρω ανάπτυξη από τους ερευνητές των ΨΑΕ, παρομοίων ψηφιακών έργων ΨΑΕ τα οποία θα βασίζονται στις αρχές των ψηφιακών κοινών, του πληθοπορισμού και της ομότιμης παραγωγής. Συνεπώς, οι ερευνητές των ΨΑΕ, πρέπει να μην αντιμετωπίζουν την Βικιπαίδεια, ως ένα μονολιθικό αποθετήριο δεδομένων, αλλά να ερευνήσουν και τις κοινωνιολογικές δυναμικές της κοινότητας των βικιπαιδιστών που παράγει αυτά τα δεδομένα, καθώς τα δεδομένα αυτά φέρουν το στίγμα, τις ιδεολογίες και τους αποκλεισμούς της κοινότητας που τα παρήγαγε.

Επιπρόσθετα, οι αποτυχίες της Βικιπαίδειας αναδεικνύουν τον ενεργό ρόλο που πρέπει να αναλάβουν οι ίδιες οι ΨΑΕ. Μέσω δράσεων όπως οι συνεργασίες GLAM (Galleries, Libraries, Archives, Museums), η ακαδημαϊκή κοινότητα και οι ερευνητές των ΨΑΕ καλούνται να διορθώσουν τα κενά αναπαράστασης με την προσθήκη λημμάτων για περιθωριοποιημένες ομάδες, τόσο στην Βικιπαίδεια όσο και σε άλλα εγχειρήματα ομότιμης παραγωγής και ψηφιακών κοινών. Ενώ, τέλος, στην εποχή της Γενετικής Τεχνητής Νοημοσύνης, οι ΨΑΕ καλούνται να υπερασπιστούν την αξία της ανθρώπινης κριτικής επιμέλειας και δημιουργίας της γνώσης, αποδεικνύοντας ότι η ομότιμη παραγωγή και τα ψηφιακά κοινά δεν παράγουν απλώς πληροφορία για την εκπαίδευση αλγορίθμων κερδοσκοπικού σκοπού, αλλά αποτελούν τον θεμέλιο λίθο της συλλογικής, συμμετοχικής πολιτισμικής μνήμης.

6.4 Περιορισμοί και αδυναμίες του έργου

Σε αυτή την διπλωματική, έγινε προσπάθεια όπως αναφέρεται και παραπάνω, να γίνει και μια ποιοτική διερεύνηση των απόψεων της ίδιας της κοινότητας των ελληνόφωνων βικιπαιδιστών. Αυτός ο στόχος κατέστη εν μέρει εφικτός, καθότι, αν και το ερωτηματολόγιο δέχθηκε 63 απαντήσεις που συνιστά μια αξιόλογη συμμετοχή, το δείγμα ωστόσο δεν είναι στατιστικά επαρκές για γενικεύσεις σε όλο τον πληθυσμό των χρηστών, καθώς υπάρχει ζήτημα στατιστικού σφάλματος. Η έρευνα μέσω του ερωτηματολογίου, ως εκ τούτου, κατέγραψε την άποψη των ενεργών χρηστών και όχι των

περιστασιακά ενεργών χρηστών ή των αποχωρησάντων. Η έρευνα επίσης, είχε διάρκεια διεξαγωγής ενός μήνα, γεγονός το οποίο απέκλεισε μια μακροχρόνια παρατήρηση.

Άλλο ζήτημα που πρέπει να αναφερθεί είναι ότι στο ερωτηματολόγιο θα μπορούσε να προστεθεί και η γεωγραφική κατανομή των ελληνόφωνων συντακτών, δηλαδή αν οι συντάκτες δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό και αν είναι σε αστικό περιβάλλον ή σε επαρχία. Επίσης, χρήσιμο στοιχείο για την έρευνα θα ήταν να προστεθεί και η πολιτική τοποθέτηση των ελληνόφωνων χρηστών, για μια πληρέστερη κοινωνιολογική χαρτογράφηση της ελληνόφωνης κοινότητας της Βικιπαίδειας.

6.5 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Με βάση τους περιορισμούς που εντοπίστηκαν στην παρούσα διπλωματική εργασία, καθώς και τα διακυβεύματα που τεθήκαν, γίνεται κατανοητό, ότι τα εγχειρήματα ψηφιακών κοινών και της ομότιμης παραγωγής αποτελούν ένα αναδυόμενο εναλλακτικό μοντέλο δημιουργίας και διαχείρισης της γνώσης στο διαδίκτυο.

Μια πρόταση για μελλοντική έρευνα θα ήταν να γίνουν ποιοτικές μελέτες (συνεντεύξεις) με γυναίκες χρήστριες, για να διερευνηθούν σε βάθος τα αίτια του έμφυλου χάσματος στην κοινότητα των Βικιπαιδιστών, γεγονός το οποίο απηχεί την παγκόσμια κοινότητα των Βικιπαιδιστών, όχι μόνο της ελληνικής.

Άλλη μια πολύ σημαντική πρόταση για έρευνα θα ήταν να μελετηθεί ο αντίκτυπος των εργαλείων AI (π.χ. ChatGPT, Gemini, Claude) στην ποιότητα και την ποσότητα των νέων λημμάτων της Βικιπαίδειας, καθότι πλέον παρατηρείται το φαινόμενο της ανακύκλωσης, δηλαδή τα μεγάλα γλωσσικά μοντέλα τεχνητής νοημοσύνης, αντλούν περιεχόμενο από την Βικιπαίδεια, και πλέον αρκετοί χρήστες έχουν αρχίσει να δημιουργούν λήμματα μέσω των εργαλείων AI. Εάν αυτή η τάση συνεχιστεί, ενέχει τον κίνδυνο να οδηγήσει στην μείωση της ανθρώπινης δημιουργικότητας, διαψεύδοντας τον Λανιέρ που ανέφερε ότι η ομότιμη παραγωγή προάγει τον «ψηφιακό μαοϊσμό» καθότι η ίδια η τεχνολογική εξέλιξη απέδειξε ότι αυτός ο κίνδυνος προέρχεται από την τεχνητή νοημοσύνη.

Αυτές είναι μερικές προτάσεις που μπορεί να ερευνηθεί ένας μελλοντικός ερευνητής, καθώς τέτοιες μελέτες θα τοποθετήσουν ευρήματα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο και θα συμβάλουν στην κοινωνιολογική κατανόηση των ψηφιακών κοινοτήτων της Βικιπαίδειας που λειτουργούν στις αρχές της ομότιμης παραγωγής.

6.6 Συνολική αποτίμηση και κατακλείδα

Συνοψίζοντας, ως κατακλείδα όλων των παραπάνω που αναφέρθηκαν σε αυτή τη διπλωματική, γίνεται σαφές ότι η Βικιπαίδεια είναι η απόδειξη ότι η συνεργασία και η κοινοκτημοσύνη είναι βιώσιμες εναλλακτικές απέναντι στην ψηφιακή περίφραξη της γνώσης που επιχειρείται με την άνοδο αλγορίθμων κερδοφορίας των μεγάλων τεχνολογικών εταιρειών (Big Tech) καθώς και με την γενικότερη κατάσταση με τα πνευματικά δικαιώματα που αποκλείουν την γνώση από το ευρύ κοινό. Το παράδειγμα που διδάσκει η 25ετής πορεία της Βικιπαίδειας δείχνει ότι η γνώση μπορεί να είναι ελεύθερη ακόμα και όταν πλέον έχει επέλθει σχεδόν ολοκληρωτικά η εμπορευματοποίηση του διαδικτύου (Λινάρδος-Ρυλμόν, 2010, σ. 12), καθότι παρά τις παθογένειες της Βικιπαίδειας και την άνοδο της τεχνητής νοημοσύνης ως μιας νέας κανονικότητας, η Βικιπαίδεια είναι ίσως ένα από τα τελευταία δημοκρατικά μέρη του διαδικτύου, που αξίζει να προστατευθεί και να μελετηθεί για τον αντίκτυπο της στην ανθρωπότητα.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Αγγλόφωνη

Aminpour, P., Gray, S. A., Jetter, A. J., Introne, J. E., Singer, A., & Arlinghaus, R. (2020). Wisdom of stakeholder crowds in complex social–ecological systems. *Nature Sustainability*, 3(3), 191–199.

Can history be open source? Wikipedia and the future of the past. (χ.χ.). RRCHNM. Ανακτήθηκε 13 Ιανουαρίου 2026, από <https://rrchnm.org>

Coase's penguin, or, Linux and the nature of the firm. (χ.χ.). Yale University. Ανακτήθηκε 9 Ιανουαρίου 2026, από <https://www.yale.edu>

Digital commons: A dictionary entry | n.n. -- notes & nodes on society, technology and the space of the possible, by felix stalder. (χ.χ.). Felix.openflows.com. Ανακτήθηκε 2 Ιανουαρίου 2018, από <https://felix.openflows.com>

Encyclopædia Britannica, Inc. (2006, Μάρτιος). *Fatally flawed: Refuting the recent study on encyclopedic accuracy by the journal Nature.*

Estellés-Arolas, E., & González-Ladrón-De-Guevara, F. (2012). Towards an integrated crowdsourcing definition. *Journal of Information Science*, 32(2), 189–200. Ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2026.

European Commission. (2016). *Open innovation, open science, open to the world: A vision for Europe.* Publications Office of the European Union.

Gatto, M. (2023). *A Digital Humanities approach to Wikipedia Studies.* OpenReview. <https://openreview.net/pdf?id=Q0K6UzMMDm>

Giles, J. (2005). Internet encyclopaedias go head to head. *Nature*, 438(7070), 900–901.

Glaser, M. (2006, 21 Απριλίου). *Email debate: Wales discusses political bias on Wikipedia.* MediaShift. Ανακτήθηκε 17 Ιανουαρίου 2026, από <https://mediashift.org>

Greenstein, S., & Zhu, F. (2012). Is Wikipedia biased? *American Economic Review*, 102(3), 343–348.

How data analysis can enrich the liberal arts. (χ.χ.). The Economist. Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου 2026, από <https://www.economist.com>

Jones, C. T. (2023, 24 Οκτωβρίου). Elon Musk offers to also ruin Wikipedia. *Rolling Stone*. Ανακτήθηκε 17 Ιανουαρίου 2026, από <https://www.rollingstone.com/culture/culture-features/elon-musk-wikipedia-twitter-x-encyclopedia-1234861220/>

Kostakis, V., Niaros, V., & Giotitsas, C. (2023). Beyond global versus local: Illuminating a cosmological framework for convivial technology development. *Sustainability Science*, 18(5), 2309–2322.

Lévy, P. (1997). *Collective Intelligence: Mankind's Emerging World in Cyberspace*. Cambridge, MA: Perseus Books. (Excerpt from "Introduction" in Trend, D. (Ed.), *Reading Digital Culture*, Blackwell, 2001).

Lanier, J. (2006, 30 Μαΐου). *Digital Maoism: The hazards of the new online collectivism*. Edge.

Milekic, S. (2018, 26 Μαρτίου). *How Croatian Wikipedia made a concentration camp disappear*. Balkan Insight. Ανακτήθηκε 17 Ιανουαρίου 2026, από <https://balkaninsight.com>

Miller, M. (2025, 17 Οκτωβρίου). *New user trends on Wikipedia*. Diff Wikimedia. Ανακτήθηκε 17 Ιανουαρίου 2026, από <https://diff.wikimedia.org>

Ostrom, E., Burger, J., Field, C. B., Norgaard, R. B., & Policansky, D. (1999). Revisiting the commons: Local lessons, global challenges. *Science*, 284(5412), 278–282.
<https://doi.org/10.1126/science.284.5412.278>

Paulson, M. (2014, 14 Φεβρουαρίου). *Wikimedia Foundation supports Wikipedia user subject to defamation lawsuit in Greece*. Diff Wikimedia. Ανακτήθηκε 17 Ιανουαρίου 2026, από <https://diff.wikimedia.org>

The internet? We built that. (χ.χ.). The New York Times. Ανακτήθηκε 9 Ιανουαρίου 2026, από <https://www.nytimes.com>

Turner, A. (2010, 29 Ιανουαρίου). *OpenStreetMap Haiti*. Opensource.com. Ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2026, από <https://opensource.com/osm>

Verza, S. (2018, 31 Ιουλίου). *SLAPP: The background of Strategic Lawsuits Against Public Participation*. ECPMF. Ανακτήθηκε 17 Ιανουαρίου 2026, από <https://www.ecpmf.eu>

Ward Cunningham, inventor of the wiki. (χ.χ.). Wikipedia. Ανακτήθηκε 13 Ιανουαρίου 2026, από <https://el.wikipedia.org>

Welcome visitors. (χ.χ.). Wiki.c2.com. Ανακτήθηκε 13 Ιανουαρίου 2026, από <https://wiki.c2.com>

Wiki. (χ.χ.). Britannica. Ανακτήθηκε 13 Ιανουαρίου 2026, από <https://www.britannica.com>

Wikimedia Foundation. (2021). *Community insights 2021 report: Thriving movement.*

https://meta.wikimedia.org/wiki/Community_Insights/Community_Insights_2021_Report/Thriving_Movement

Wikimedia Foundation. (2021). *Croatian Wikipedia disinformation assessment - final report.*

Wikimedia Commons. Ανακτήθηκε 17 Ιανουαρίου 2026, από <https://commons.wikimedia.org>

Zhao, F. (2023). A systematic review of Wikidata in Digital Humanities projects. *Digital Scholarship in the Humanities*, 38(2), 852–874.

<https://academic.oup.com/dsh/article/38/2/852/6964525>

Ελληνόφωνη

1.5 Τι είναι ο κοσμοτοπικισμός?. (χ.χ.). Το αλφαβητάρι των κοινών. Ανακτήθηκε 19 Ιανουαρίου 2026, από <https://abc.commons.gr>

Αρβανίτης, Π. (2009). *Web 2.0, e-learning 2.0 και εκμάθηση ξένων γλωσσών*. Syn-Thèses. <https://ejournals.lib.auth.gr/syn-theses/article/view/5140/5040>

Βικιπαίδεια. (χ.χ.). Βικιπαίδεια, Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια. Ανακτήθηκε 13 Ιανουαρίου 2026, από <https://el.wikipedia.org>

Βικιπαίδεια: Απλοί κανόνες. (χ.χ.). Βικιπαίδεια, Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια. Ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2026, από <https://el.wikipedia.org>

Βικιπαίδεια: Διορθωπόλεμος. (χ.χ.). Βικιπαίδεια, Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια. Ανακτήθηκε 17 Ιανουαρίου 2026, από <https://el.wikipedia.org>

Βικιπαίδεια: Πέντε πυλώνες. (χ.χ.). Βικιπαίδεια, Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια. Ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2026, από <https://el.wikipedia.org>

Βικιπαίδεια: Συχνές ερωτήσεις. (χ.χ.). Βικιπαίδεια, Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια. Ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2026, από <https://el.wikipedia.org>

Γαραντζώτης, Γ. (χ.χ.). *Νέα Ακρόπολη - Νέα Εποχή: Το αρχαίο ψέμα με νέα μάσκα*. Labyrinthos.net. Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου 2026, από <http://www.labyrinthos.net>

Δημητρούλια, Τ., Γούτσος, Δ., & Φραγκάκη, Γ. (2023). *Εισαγωγή στις Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες: Ένας πρακτικός οδηγός*. Εκδόσεις Καρδαμίτσα.

Εγκυκλοπαίδεια. (χ.χ.). Λεξικά της Νέας Ελληνικής. Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Ανακτήθηκε 19 Ιανουαρίου 2026.

Η Αναδυόμενη Σφαίρα των Κοινών - P2P Foundation. (2008). P2P Foundation. Ανακτήθηκε 9 Ιανουαρίου 2026, από <https://wiki.p2pfoundation.net>

Η Wikipedia χάνει επισκέπτες λόγω Τεχνητής Νοημοσύνης και social media. (2024, 17 Ιουνίου). *LiFO*. Ανακτήθηκε 17 Ιανουαρίου 2026, από <https://www.lifo.gr>

Κυριάκη-Μάνεση, Δ., & Κουλούρης, Α. (2015). *Διαχείριση ψηφιακού περιεχομένου* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις.
<https://repository.kallipos.gr/handle/11419/2496>

Κωστάκης, Β. (2012). *Το Ομότιμο Μανιφέστο: Δημιουργώντας τον κόσμο που θέλουμε, μέσα στον κόσμο που θέλουμε να ξεπεράσουμε*. Βορειοδυτικές Εκδόσεις.

Λινάρδος-Ρυλμόν, Π. (2010). *Γνώση, εργασία και συλλογική δράση*. ΙΝΕ-ΓΣΕΕ. Ανακτήθηκε από <https://www.inegsee.gr>

Νέα Ακρόπολη. (χ.χ.). Βικιπαίδεια, Η Ελεύθερη Εγκυκλοπαίδεια. Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου 2026, από <https://el.wikipedia.org>

Νέα Ακρόπολη | ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ. (χ.χ.). Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου 2026, από <https://nea-acropoli.gr>

Νόμος 2121/1993 - Πνευματική ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και πολιτιστικά θέματα. (χ.χ.). Lawspot. Ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2026, από <https://www.lawspot.gr>

Ο «διορθωπόλεμος» της Wikipedia. (χ.χ.). *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε 13 Ιανουαρίου 2026, από <https://www.kathimerini.gr>

Ο Μασκ έχει βάλει στο στόχαστρο αυτό που δεν μπορεί να έχει: τη Wikipedia. (2025, 10 Φεβρουαρίου). *LiFO*. Ανακτήθηκε 17 Ιανουαρίου 2026, από <https://www.lifo.gr>

Πώς να επιλέξετε την κατάλληλη άδεια Creative Commons. (χ.χ.). Creative Commons Ελλάδα. Ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2026, από <https://creativecommons.ellak.gr>

Σέργης, Μ. Γ. (2018). *Αυτοεθνογραφία (Autoethnography)*. Στο Μ. Γ. Βαρβούνης & Μ. Γ. Σέργης (Επιμ.), Πλάτανος Ευσκίοφυλλος: Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Μηνά Αλ. Αλεξιάδη (σσ. 675-696). Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Κ. & Μ. Αντ. Σταμούλη.

Τι είναι η Ανοικτή Πρόσβαση. (χ.χ.). Open Access. Ανακτήθηκε 19 Ιανουαρίου 2026, από <https://www.openaccess.gr>

Commons: Featured pictures/el. (χ.χ.). Wikimedia Commons. Ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2026, από <https://commons.wikimedia.org>

Commons: Welcome/el. (χ.χ.). Wikimedia Commons. Ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2026, από <https://commons.wikimedia.org>

Free Software Foundation. (χ.χ.). *Τι είναι το ελεύθερο λογισμικό;*. Ανακτήθηκε 19 Ιανουαρίου 2026, από <https://www.gnu.org>

GLAM. (χ.χ.). Wikimedia Blog. Ανακτήθηκε 18 Ιανουαρίου 2026, από <https://blog.wikimedia.gr>

Open Source Initiative. (χ.χ.). *The Open Source Definition*. Ανακτήθηκε 19 Ιανουαρίου 2026, από <https://opensource.org>

Template: Main page/el. (χ.χ.). MediaWiki. Ανακτήθηκε 14 Ιανουαρίου 2026, από <https://www.mediawiki.org>

Zuboff, S. (2020). *Ο Καπιταλισμός της Παρακολούθησης ελέγχει την επιστήμη και τους επιστήμονες, τα μυστικά και την αλήθεια* (Μετ. Δ. Κοτσακά). ENA Institute. Ανακτήθηκε 18 Ιανουαρίου 2026, από <https://www.enainstitute.org>

Παραρτήματα

Παράρτημα Α: Η ανακοίνωση του Ιδρύματος Wikimedia για τον Diu

«Η ανακοίνωση του Ιδρύματος Wikimedia

Αναρτήθηκε από την Michelle Paulson στις 14 Φεβρουαρίου 2014

Η Wikipedia δεν υπάρχει σε κενό αέρος. Δημιουργήθηκε και συνεχίζει να αναπτύσσεται χάρη σε πραγματικούς ανθρώπους, που αφιερώνουν το χρόνο, τις γνώσεις και τον ενθουσιασμό τους σε ένα κίνημα που αγγίζει τις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων σε όλον τον κόσμο. Δυστυχώς, η προσφορά του δώρου της γνώσης δεν είναι χωρίς κινδύνους και συχνά αποκαλύπτει το θάρρος της κοινότητάς μας.

Λόγω της ανάμειξής του με τη Βικιπαίδεια, ο χρήστης και διαχειριστής της Ελληνικής Βικιπαίδειας Diu έχει γίνει στόχος νομικών μέτρων από τον πολιτικό και καθηγητή πανεπιστημίου Θεόδωρο Κατσανέβα. Ο κ. Κατσανέβας παραπονείται ότι το άρθρο της ελληνόγλωσσης Βικιπαίδειας σχετικά με το άτομό του περιέχει ορισμένες μη κολακευτικές δηλώσεις. Αντί να απευθύνει τους προβληματισμούς του στην κοινότητα της ελληνόγλωσσης Βικιπαίδειας μέσω των κατάλληλων διαδικασιών, ο κ. Κατσανέβας επέλεξε να καταθέσει μήνυση εναντίον του Diu.

Τα εν λόγω επίμαχα σχόλια αναφέρονται στη διαθήκη του Ανδρέα Παπανδρέου, πρώην Πρωθυπουργού της Ελλάδας και πεθερού του κ. Κατσανέβα. Η διαθήκη κατ' ισχυρισμόν χαρακτήριζε τον κ. Κατσανέβα «όνειδος» για την οικογένεια και σύμφωνα με τις αναφορές κατηγορούσε τον κ. Κατσανέβα ότι «προσπάθησε να εκμεταλλευτεί πολιτικά τον Γεώργιο Παπανδρέου», επίσης πρώην Πρωθυπουργό της Ελλάδας. Για τις δηλώσεις αυτές υπήρχαν οι κατάλληλες πηγές, σε συμφωνία με τις πολιτικές της Βικιπαίδειας. Μάλιστα η διαμάχη αυτή είχε λάβει εκτενή κάλυψη από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στην Ελλάδα.

Ο Diu κατά τα φαινόμενα στοχοποιήθηκε επειδή ο κ. Κατσανέβας φαίνεται να πιστεύει ότι οι δηλώσεις προστέθηκαν στο άρθρο από τον Diu και επειδή ο Diu δεν αφαίρεσε τις δηλώσεις αφότου ο κ. Κατσανέβας απαίτησε να το πράξει. Τον Ιούνιο του 2013, ο κ. Κατσανέβας υπέβαλε μήνυση για συκοφαντική δυσφήμιση εναντίον του Diu και της Ελληνικής Εταιρείας Ελεύθερου

Λογισμικού/Λογισμικού Ανοικτού Κώδικα (ΕΕΛ/ΛΑΚ), έναν μη κερδοσκοπικό οργανισμό στην Ελλάδα, για τον οποίο ο κ. Κατσανέβας πίστευε λανθασμένα ότι διευθύνει τη Βικιπαίδεια. Η υπόθεση έχει οριστεί να εκδικαστεί τον Ιανουάριο του 2016.[T 1]

Ωστόσο, τώρα ο κ. Κατσανέβας ζήτησε την επιβολή προσωρινών ασφαλιστικών μέτρων, προκειμένου να διαταχθεί ο Diu να αφαιρέσει τις δηλώσεις από το άρθρο της Βικιπαίδειας. Η εκδίκαση των μέτρων έχει οριστεί για τις 11 Μαρτίου 2014.[T 2] Στο μεταξύ, εχθές το δικαστήριο εξέδωσε προσωρινή διαταγή, σύμφωνα με την οποία ο Diu υποχρεούται να αφαιρέσει την αναφορά στη χειρόγραφη διαθήκη του Ανδρέα Παπανδρέου που υπάρχει στο άρθρο της Ελληνικής Βικιπαίδειας για τον Θεόδωρο Κατσανέβα, έως την εκδίκαση των μέτρων στις 11 Μαρτίου. Ωστόσο, ακόμη και αν το περιεχόμενο αφαιρεθεί από τον Diu, δεν υπάρχει εγγύηση ότι οι δηλώσεις δεν θα δημοσιευτούν εκ νέου από άλλους χρήστες. Η προσπάθεια εξασφάλισης μιας τέτοιας διαταγής απεικονίζει περαιτέρω τη βασική έλλειψη κατανόησης του τρόπου λειτουργίας της Βικιπαίδειας εκ μέρους του κ. Κατσανέβα.

Το Ίδρυμα Wikimedia εκφράζει τη βαθιά του απογοήτευση για τις αδικαιολόγητες ενέργειες του κ. Κατσανέβα σχετικά με αυτό το ζήτημα. Η Βικιπαίδεια είναι ένα ανοικτό και συνεργατικό εγχείρημα, δέσμευση του οποίου αποτελεί η παρουσίαση πληροφοριών χωρίς λογοκρισία, υπό ουδέτερη οπτική γωνία και με την υποστήριξη αξιόπιστων, δευτερογενών πηγών. Οι ενέργειες του Diu ήταν εντός των πλαισίων αυτών των αρχών και πολιτικών — οι δηλώσεις υποστηρίζονταν και υποστηρίζονται από αξιόπιστες δευτερογενείς πηγές[T 3] — και η κοινότητα της Ελληνικής Βικιπαίδειας αποφάσισε, μέσω συζήτησης, ότι ήταν κατάλληλες για το άρθρο.

Ο κ. Κατσανέβας έχει αγνοήσει αυτά τα δεδομένα και πλέον χρησιμοποιεί το νομικό σύστημα εναντίον εκείνων που δεν έχουν τη δική του οικονομική επιφάνεια και επιρροή. Ο Diu αντιμετωπίζει το ενδεχόμενο να υποστεί σοβαρές χρηματικές και ποινικές κυρώσεις ως αποτέλεσμα της μήνυσης του κ. Κατσανέβα. Προσφέραμε — και ο Diu αποδέχθηκε — βοήθεια μέσω του Προγράμματος Υποστήριξης Νομικών Δαπανών που διαθέτουμε. Μέσω αυτού του προγράμματος, ο Diu απέκτησε ανεξάρτητη νομική εκπροσώπηση από τη γνωστή δικηγορική εταιρεία Λαμπαδάριος, την οποία ευχαριστούμε για τη βοήθειά της στον Diu τις δύσκολες αυτές ώρες.

Ελπίζουμε ότι ο κ. Κατσανέβας θα επανεξετάσει την επιμονή του στην ασυνείδητη αυτή μήνυση, την οποία θεωρούμε επίθεση εναντίον των χρηστών μας, των εγχειρημάτων μας και της ελευθερίας του λόγου.

Μέχρι τότε, είμαστε στο πλευρό του Diu.

Michelle Paulson

Νομική Σύμβουλος»

Παράρτημα Β: Ερωτηματολόγιο έρευνας

Φύλο

Άνδρας

Γυναίκα

Μη δυαδικό

Δε θέλω να απαντήσω

Ηλικία

<18

18–24

25–34

35–44

45–54

55–64

65+

Εκπαιδευτικό επίπεδο

Λύκειο

Προπτυχιακές σπουδές

Μεταπτυχιακές σπουδές

Διδακτορικό

Άλλο

1. Ποιος είναι ο ρόλος σας στην Βικιπαίδεια

Εγγεγραμμένος χρήστης

Ανώνυμος χρήστης

Διαχειριστής

Πόσα χρόνια συμμετέχετε στη Βικιπαίδεια;

<1

1–3

3–5

5–10

10–15

15+

Πόσο συχνά επεξεργάζεστε άρθρα;

Καθημερινά

Εβδομαδιαία

Μηνιαία

Σπάνια

Σε ποια είδη συνεισφορών συμμετέχετε περισσότερο; (πολλαπλές επιλογές)

Δημιουργία νέων λημμάτων

Επιμέλεια/διόρθωση

Μετάφραση

Προσθήκη πηγών/τεκμηρίωσης

Έλεγχος βανδαλισμών

Συμμετοχή σε συζητήσεις/πολιτικές

Άλλο (προσδιορίστε)

Κατά μέσο όρο πόσο χρόνο αφιερώνετε εβδομαδιαίως στη Βικιπαίδεια;

<2 ώρες

2–5 ώρες

5–10 ώρες

10 ώρες

Παρακαλούμε αξιολογήστε τις παρακάτω δηλώσεις σε κλίμακα 1–5

(1 = Διαφωνώ απόλυτα, 5 = Συμφωνώ απόλυτα)

Συμμετέχω στη Βικιπαίδεια επειδή θέλω να συμβάλλω στο κοινό καλό.

Μου αρέσει να μοιράζομαι γνώση.

Μαθαίνω περισσότερα μέσα από τη συνεισφορά μου.

Με ενδιαφέρει να αναπτύξω νέες δεξιότητες.

Απολαμβάνω την αίσθηση της κοινότητας.

Έχω ενδιαφέρον για τα θέματα στα οποία συνεισφέρω.

Νιώθω αναγνώριση για την προσφορά μου.

Πόσο εύκολη θεωρείτε τη χρήση των εργαλείων της Βικιπαίδειας;

- 1 (Καθόλου)
- 2
- 3
- 4
- 5 (Πολύ)

Έχετε βιώσει δυσκολίες ή αποθαρρυντικές εμπειρίες;

- Ναι
- Όχι

Αν ναι, ποιες;

- Διαφωνίες/συγκρούσεις στη κοινότητα
- Διαγραφές άρθρων χωρίς επαρκή αιτιολόγηση
- Πολύπλοκοι κανόνες
- Τεχνικές δυσκολίες
- Τοξικότητα/επιθετικότητα χρηστών
- Άλλο (προσδιορίστε)

Παρακαλούμε αξιολογήστε τις παρακάτω δηλώσεις σε κλίμακα 1–5

(1 = Καθόλου, 5 = Πολύ)

- Η Βικιπαίδεια λειτουργεί ως ψηφιακό κοινό αγαθό.
- Η συλλογική επιμέλεια βελτιώνει την ποιότητα του περιεχομένου.
- Υπάρχει επαρκής διαφάνεια στις διαδικασίες και τις πολιτικές.
- Η κοινότητα λειτουργεί δημοκρατικά.
- Οι άδειες Creative Commons ενισχύουν την ανοιχτότητα της γνώσης.
- Νιώθω ότι οι νέοι συντάκτες υποστηρίζονται επαρκώς.
- Θεωρείτε ότι τα λήμματα είναι γενικά αξιόπιστα;

Πόσο συχνά συναντάτε προβλήματα ουδετερότητας;

- Ποτέ
- Σπάνια
- Μερικές φορές

Συχνά

Πολύ συχνά

Παρακαλούμε αξιολογήστε τις παρακάτω δηλώσεις σε κλίμακα 1–5

(1 = Καθόλου, 5 = Πολύ)

Πιστεύετε ότι η κοινότητα διαχειρίζεται αυτές τις περιπτώσεις αποτελεσματικά;

Νιώθετε ότι ανήκετε στην κοινότητα των Βικιπαιδιστών;

Πόσο φιλόξενη θεωρείτε την ελληνική Βικιπαίδεια προς νέους χρήστες;

Συμμετέχετε σε συζητήσεις, fora, ομάδες, WikiProjects;

Ναι

Όχι

Τι σας παρακίνησε να ξεκινήσετε να συνεισφέρετε στη Βικιπαίδεια;

(προσδιορίστε)

Τι θα βελτιώνατε στην κοινότητα ή στις διαδικασίες;

(προσδιορίστε)

Πώς αντιλαμβάνεστε την έννοια των «ψηφιακών κοινών» και της «ομότιμης παραγωγής» στο πλαίσιο της Βικιπαίδειας;

(προσδιορίστε)

Θέλετε να προσθέσετε κάτι ακόμα;

(προσδιορίστε)

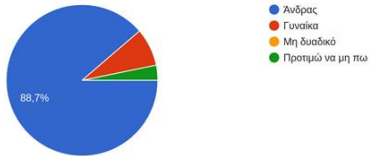
Συναινείτε στη χρήση των απαντήσεών σας αποκλειστικά για ακαδημαϊκή έρευνα;

Ναι

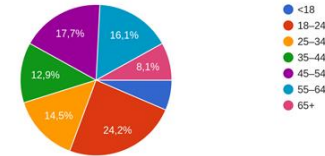
Όχι

Παράρτημα Γ: Γραφήματα έρευνας

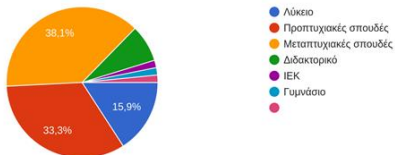
Φύλο
62 απαντήσεις

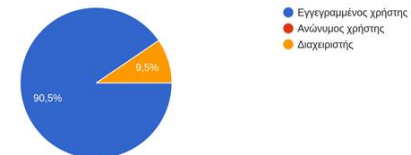
Ηλικία
62 απαντήσεις

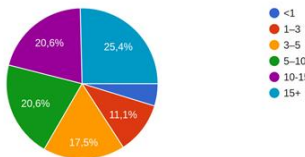
Εκπαιδευτικό επίπεδο
63 απαντήσεις

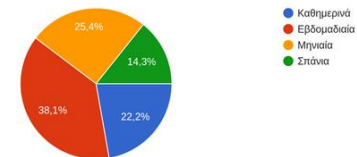
Ποιος είναι ο ρόλος σας στην Βικιπαίδεια
63 απαντήσεις

Πόσα χρόνια συμμετέχετε στη Βικιπαίδεια;
63 απαντήσεις

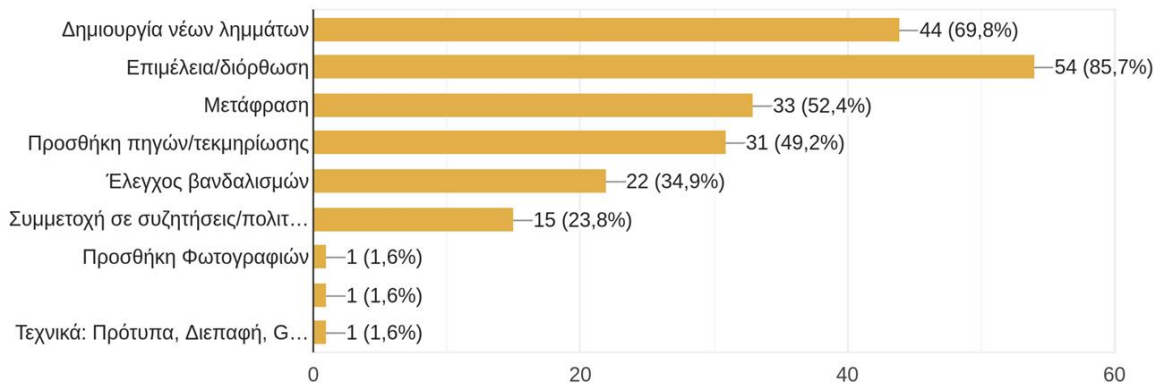

Πόσο συχνά επεξεργάζεστε άρθρα;
63 απαντήσεις

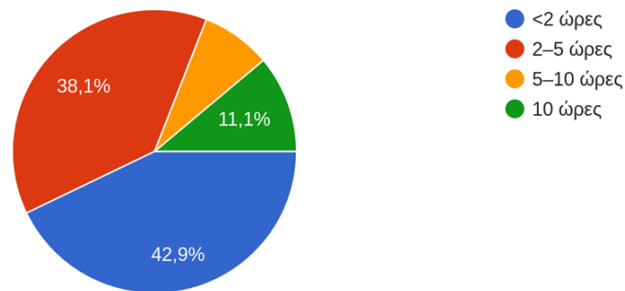

Σε ποια είδη συνεισφορών συμμετέχετε περισσότερο; (πολλαπλές επιλογές)

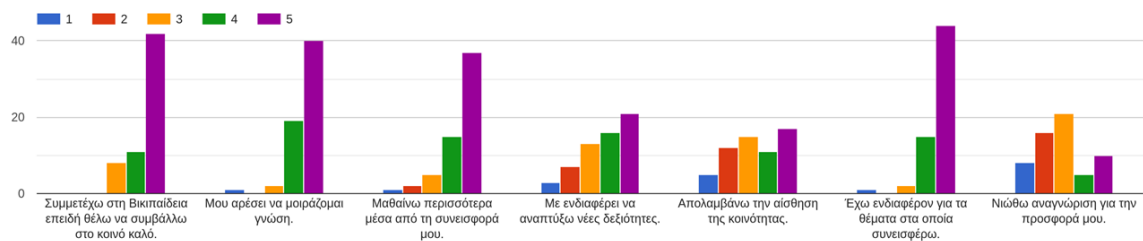
63 απαντήσεις

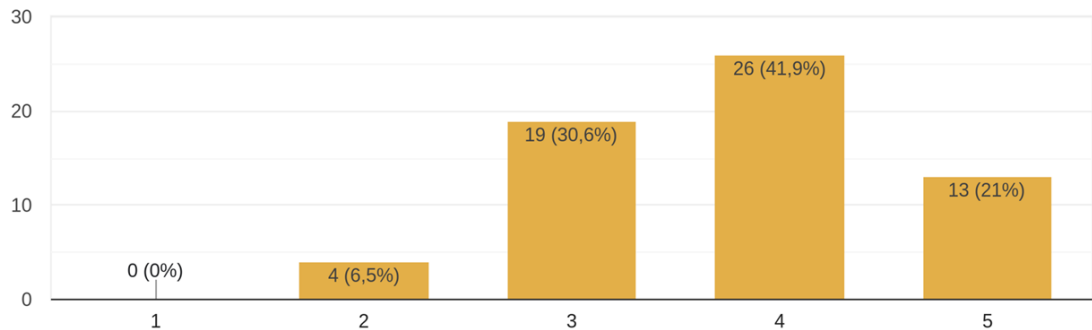
Κατά μέσο όρο πόσο χρόνο αφιερώνετε εβδομαδιαίως στη Βικιπαίδεια;
63 απαντήσεις

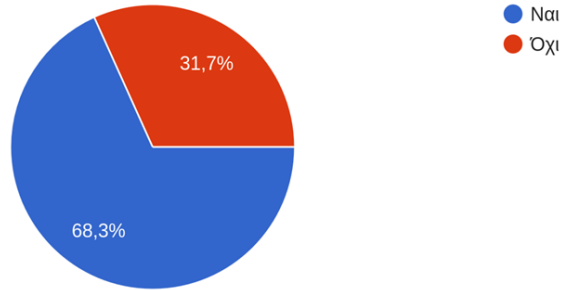
Παρακαλούμε αξιολογήστε τις παρακάτω δηλώσεις σε κλίμακα 1-5 (1 = Διαφωνώ απόλυτα, 5 = Συμφωνώ απόλυτα)

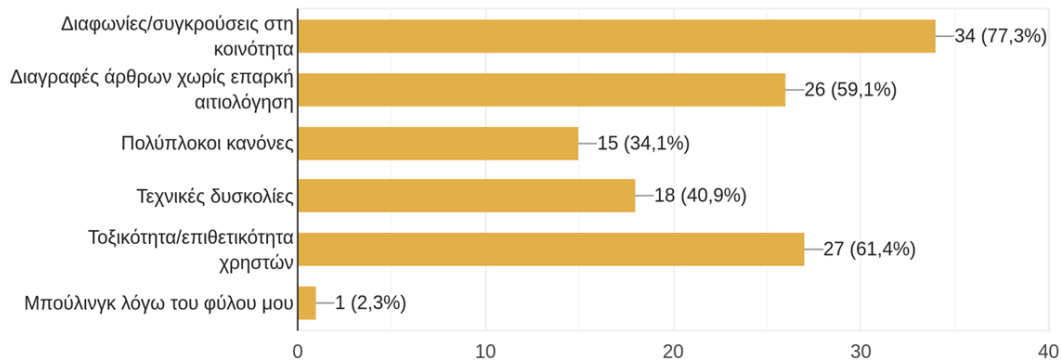
Πόσο εύκολη θεωρείτε τη χρήση των εργαλείων της Βικιπαίδειας; (1 = Καθόλου, 5 = Πολύ)
62 απαντήσεις

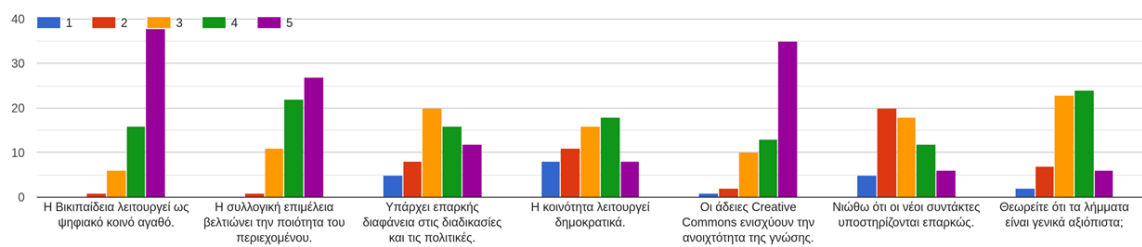
Έχετε βιώσει δυσκολίες ή αποθαρρυντικές εμπειρίες;
63 απαντήσεις

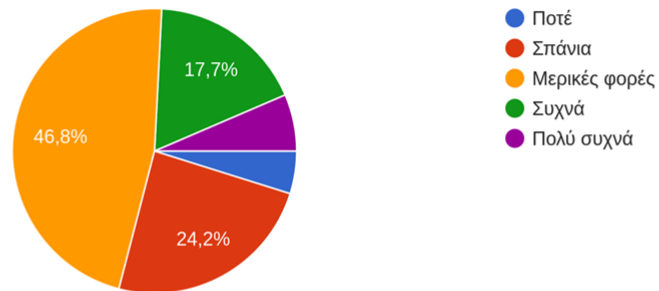
Αν ναι, ποιες;
44 απαντήσεις

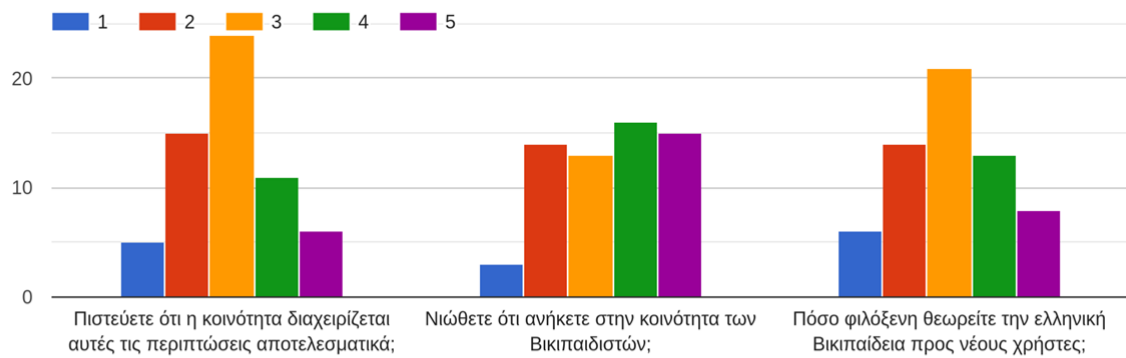
Παρακαλούμε αξιολογήστε τις παρακάτω δηλώσεις σε κλίμακα 1-5 (1 = Καθόλου, 5 = Πολύ)

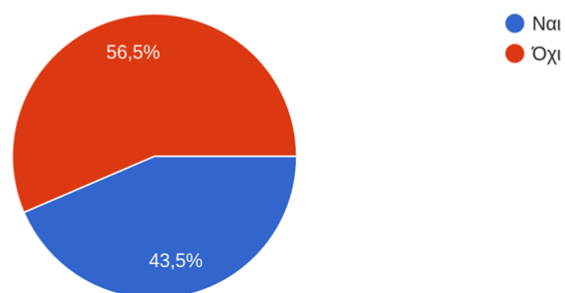
Πόσο συχνά συναντάτε προβλήματα ουδετερότητας;
62 απαντήσεις

Παρακαλούμε αξιολογήστε τις παρακάτω δηλώσεις σε κλίμακα 1–5 (1 = Καθόλου, 5 = Πολύ)

Συμμετέχετε σε συζητήσεις, fora, ομάδες, WikiProjects;
62 απαντήσεις

Παράρτημα Δ: Ανοιχτές ερωτήσεις έρευνας

Τι σας παρακίνησε να ξεκινήσετε να συνεισφέρετε στη Βικιπαίδεια;

53 απαντήσεις

1. προσφορά στη δημόσια γνώση
2. Να διορθώσω τυχόν λάθη/παλιές πληροφορίες
3. Δεν είμαι σίγουρος, πάνε χρόνια... Νομίζω το ότι είχε πλάκα και ενδιαφέρον μαζί
4. Εύρεση συγκεκριμένου λήμματος, το οποίο δεν υπήρχε εν τέλει
5. Οι πληροφορίες που έχω αποκομίσει
6. Το ενδιαφέρον για τα κοινά.
7. Μου άρεσε το concept.
8. Ήθελα να συνεισφέρω στην διατήρηση και μεταφορά της γνώσης στα λήμματα που επιμελούμαι.
9. Αγάπη για την γνώση
10. Το όραμα για πολύπλευρη, ενημερωμένη γνώση που την δημιουργούν οι ίδιοι οι χρήστες και την μοιράζονται.
11. Να μοιραστώ αξιόλογες γνώσεις και πληροφορίες
12. Η διάδοση της αληθινής γνώσης
13. Η αγάπη μου για τη συγγραφή.
14. Απόκτηση ψηφιακών δεξιοτήτων
15. ΤΥΧΑΙΑ
16. Η έλλειψη λήμματος σχετικά με τον κινηματογράφο
17. Το καλοκαίρι του 2019 παρατήρησα ότι η Ελληνική Βικιπαίδεια ήταν φτωχή από λήμματα θρησκευτικού περιεχομένου. Οπότε ξεκίνησα να δημιουργώ τέτοια λήμματα κυρίως λόγω των γνώσεων που έχω πάνω στον τομέα. Έβρισκα τις θρησκείες όλου του κόσμου πάντα συναρπαστικές.
18. Ενδιαφέρον για ταινίες.
19. τυχαία
20. Ο διαμοιρασμός της γνώσης, η αίσθηση του ανήκειν σε μία εγκυκλοπαιδική κοινότητα
21. L'idea che sarebbe diventata la bella e utile Enciclopedia fruibile come in effetti sta diventando
22. Όταν ήμουν 12-13 χρονών (μαθητής γυμνασίου) ήθελα να μεγαλώσω ανεπαρκή άρθρα ή να δημιουργήσω, καθώς έλλειπαν εντελώς από την ελληνική Βικιπαίδεια, ακόμα ακι σε βασικά

- θέματα. Δυστυχώς, λόγω χρόνου, παρόλο που χρησιμοποιώ την Βικιπαίδεια για προσωπική χρήση, σπάνια συνεισφέρω διορθώνοντας λήμματα στα οποία είμαι σχετικός.
23. Η θέληση διαμοιρασμού γνώσης, καθώς και η δημιουργία λημμάτων με πληροφορίες για θέματα που με ενδιαφέρουν, όπου και για τα οποία δεν υπήρχε πρωτότερη διαθέσιμη πληροφορία.
 24. Γιατί θέλω να βοηθώ το χώρα μου (Ρουμανία)
 25. Ήθελα να προσφέρω γνώση που νομίζω γνωρίζω καλύτερα.
 26. Η έλλειψη λημμάτων σε θέματα που με ενδιέφεραν επίσης θεωρώ ότι είναι παραγωγικός τρόπος να περάσει κανείς την ώρα του.
 27. Βρήκα ένα κενό στην κάλυψη θεμάτων των ενδιαφερόντων μου και άρχισα να προσθέτω άρθρα.
 28. Δημιουργική αξιοποίηση ελεύθερου χρόνου, ανάδειξη θεμάτων ειδικού ενδιαφέροντος.
 29. Ατελείωτες πληροφορίες
 30. Ενδιαφέρον για την ιστορία
 31. Περιέργεια, φιλομάθεια, θέληση να μοιραστώ τις όποιες γνώσεις μου
 32. Ένα λήμμα που διάβασα στην αγγλόφωνη Βικιπαίδεια, που δεν υπήρχε στην ελληνική και ας αφορούσε σε ένα ιστορικό συμβάν με πρωταγωνιστή έναν Έλληνα
 33. Άρχισα να ασχολούμαι με την Βικιπαίδεια όταν κατάλαβα την έλλειψη που υπήρχε σε αρκετά θέματα.
 34. Η έλλειψη επιμέλειας σε συγκεκριμένα άρθρα.
 35. Περιέργεια
 36. Τα άθλια άρθρα που είχαν γραφτεί για θέματα που γνώριζα.
 37. Σελίδες σχετικές με την Ελλάδα που υπήρχαν στην αγγλική Βικιπαίδεια αλλά όχι στην ελληνική, ή υπήρχαν με μεγάλες ελλείψεις
 38. Μου αρέσουν οι μεταφράσεις και να μαθαίνω για νέα θέματα. Η αγγλική Βικιπαίδεια προσφέρει πιο δουλεμένα άρθρα, που προσπαθώ να μεταφέρω στην Ελληνικά.
 39. Το ενδιαφέρον μου για να επιμεληθώ και να εμπλουτίσω λήμματα πάνω στα οποία είχα γνώσεις και μπορούσα να ανατρέξω εύκολα σε πηγές. Επίσης το ενδιαφέρον μου για προσθήκη φωτογραφικού υλικού και ανανέωση του υπάρχοντος.
 40. Ενδιαφέρον
 41. Το ενδιαφέρον μου για συγκεκριμένα λήμματα και θεματολογίες και η θέλησή μου να τα βελτιώσω.
 42. Η αγάπη μου για την πολιτική, την γνώση και την μετάφραση.
 43. Η διάδοση συγκεκριμένων θεματολογιών γνώσης
 44. ορθογραφικά και τυπογραφικά λάθη

45. Διόρθωση λανθασμένων ή ανεπαρκών πληροφοριών και η κοινωνική προσφορά.
46. Η διεύρυνση της δωρεάν κοινής γνώσης
47. Άρθρα που δεν υπήρχαν
48. Τα ιστορικά θέματα, ιδιαίτερα οι βιογραφίες προσώπων. Η συνεργασία με άλλους με ίδια ενδιαφέροντα.
49. η νοοτροπία της δωρεάν ανοιχτής γνώσης και λογισμικού
50. Τα ελλιπέστατα λήμματα στον τομέα τής ειδικότητάς μου.
51. Ήμουν ήδη θιασώτης του ελεύθερου λογισμικού / ανοικτού κώδικα, διάβαζα πολύ ιστορία, και μου αρέσει γενικά η δημιουργικότητα και οι προκλήσεις.
52. Ξεκίνησα το 2014 στα λυκειακά μου χρόνια γιατί μου αρεσε το γεγονός να είμαι μέρος μιας κοινότητας συλλογικής δημιουργίας γνώσης.
53. Όταν ξεκίνησα η Ελληνική Βικιπαίδεια ήταν νήπιο, ήταν κάτι πολύ καινούργιο και πολύ ενδιαφέρον.

Τι θα βελτιώνατε στην κοινότητα ή στις διαδικασίες;

45 απαντήσεις

1. Δεν ξέρω, δεν ασχολούμαι ενεργά μόνο όταν χρειάζεται
2. Τίποτα - το υπόλοιπο διαδίκτυο είναι που έχει πρόβλημα
3. Δεν έχω κάτι ιδιαίτερο
4. Πιο απλές οδηγίες
5. Η ανοιχτοτητα και οι ουσιαστικές δημοκρατικές διαδικασίες
6. Περισσότερη βοήθεια στα νέα μέλη, λιγότερη τοξικότητα.
7. Θα έκανα πιο απλά τα εργαλεία.
8. Θα επιθυμούσα αμεσότερη επικοινωνία μεταξύ των μελών
9. Ποιοτικότερα λήμματα, μεγαλύτερη έμφαση στην ουδετερότητα και στις ανεξάρτητες πηγές.
10. Την προσθήκη πηγών και παραπομπών σε ένα λήμμα
11. Θα υποστήριζα τους νεότερους χρήστες, θα έκανα απλούστερους τους κανόνες διαχείρισης και θα επεξεργαζόμουν τα λήμματα περισσότερο έτσι ώστε το θέμα που εκπροσωπεί το κάθε λήμμα να καλύπτεται πλήρως.
12. Στην προσέλευση νέων χρηστών, στην χρήση της Βικιπαίδειας ως εκπαιδευτικού εργαλείου για ευπαθείς κοινωνικές ομάδες και ως μέσω συμπεριληψης , στην διόρθωση ψηφιακών ανισοτήτων ενισχύοντας έτσι την αξιοπιστία της, στην αφαίρεση της "κακής" χρήσης της Βικιπαίδειας σε παλιους χρηστες που την χρησιμοποιουν κακοπιστα και επαγγελματικά

13. Αν κάτι χρήζει βελτίωσης, είναι ο τρόπος που καλωσορίζουμε τους νέους συντάκτες στην Βικιπαίδεια. Η Βικιπαίδεια για εμένα είναι ένας χώρος που όλοι μπορούν να συνεισφέρουν αλλά πάντα με σεβασμό. Αν βλέπουμε έναν νέο χρήστη που προσπαθεί να δημιουργήσει κάτι αλλά κάνει κάποια λάθη (π.χ. δεν έχει χρησιμοποιήσει παραπομπές ή δεν γράφει εγκυκλοπαιδικά) να προσπαθήσουμε να τον βοηθήσουμε και όχι να τον αποθαρρύνουμε. Το μόνο που καταφέρνουμε έτσι είναι να μειώνονται συνεχώς οι ενεργοί συντάκτες της Βικιπαίδειας.
14. Για κάποιους συγκεκριμένους χρήστες, μια στάση λιγότερο απόλυτη.
15. τίποτα
16. Εξάλειψη αισθήσεων από μερικούς ότι αποτελούν αυθεντία
17. *va giù bene così*
18. Πιστεύω ότι θα πρέπει να υπάρχει καλύτερος έλεγχος σε ιστορικά λήμματα και να είναι μόνιμα κελιδωμένα. ίσως και μόνο ιστορικοί να έχουν δικαίωμα επεξεργασίας.
19. Τον περιορισμό αυθαιρεσιών εκ μέρους διαχειριστών και εγγεγραμμένων χρηστών σχετικά με ζητήματα αποκλεισμού αλλά και δημοκρατικότητας για ζητήματα μηχανοργάνωσης των λημμάτων.
20. Θα μπορούσε να είναι σίγουρα λιγο πιο φιλική στους καινούργιους χρήστες αν και δεν είναι τοσο θέμα εγώ προσωπικά ως νέος χρήστης δεν ενιωσα πολυ αποξενωμένος.
21. Δεν είναι κάτι που μπορώ να βελτιώσω, αλλά σίγουρα το μεγαλύτερο μέγεθος της κοινότητας θα βοηθούσε να βελτιωθούν οι διαδικασίες.
22. Διαχειριστές με χρόνο λήξης
23. Εν γένει λόγω πολιτικής είναι δύσκολο να αλλάξει και να βελτιωθεί κάτι
24. Έμφαση στην ουσία και όχι σε γραφειοκρατικά εμπόδια, μείωση της δύναμης των διαχειριστών, απλοποίηση πολιτικών και χαλάρωσή τους, ουδετερότητα με συμπερίληψη όλων των απόψεων, επαρκής τεκμηρίωση και μείωση τοξικότητας.
25. Την επικοινωνία
26. Κίνητρα για μεγαλύτερη συμμετοχή και αύξηση της κοινότητας
27. Καλύτερη καθοδήγηση σε νέους χρήστες
28. Να υπάρξει μικρότερος αριθμός βανδαλισμών σελίδων.
29. Δεν συμμετέχω αρκετά ώστε να εκφέρω γνώμη.
30. Καλύτερη επιλογή των sysops. Περισσότεροι sysops από διαφορετικά αντικείμενα ενδιαφέροντος. Προσοχή για τη μη εμπλοκή ακραίων πολιτικών απόψεων στους sysops. Αποτροπή μελών που έχουν ακραίες απόψεις (κάθε τομέα) να γράφουν λήμματα. Την προσπάθεια ένταξης της πανεπιστημιακής κοινότητας στα μέλη της κοινότητας που συνεισφέρουν με λήμματα. Πρέπει να πεισθούν (οι πανεπιστημιακοί) ότι η συγγραφή ενός

λήμματος εκ μέρους τους μπορεί να συμπεριληφθεί στις ακαδημαϊκές τους συνεισφορές. Σαν να ήταν λήμματα σε κάποια άλλη έντυπη εγκυκλοπαίδεια.

31. Την προσέλκυση νέων χρηστών
32. Περισσότερα μεταφρασμένα πρότυπα θα διευκολύνουν τις μεταφράσεις.
33. πιο εύκολος τρόπος επίλυσης διαφωνιών όσον αφορά την επεξεργασία λημμάτων. Γενικά αναθεώρηση του τρόπου που λειτουργεί η επικοινωνία των βικιπαιδιστών ώστε να είναι πιο πρακτική.
34. Οργάνωση
35. Την σαφήνεια των πολιτικών και τις διαδικασίες διαλόγου προς πιο δομημένη μορφή.
36. Επαναξιολόγηση των διαχειριστών κάθε 5 χρόνια.
37. Χρειάζονται πολλοί περισσότεροι συνεισφέροντες, και σχετική εκπαίδευση στους κανόνες. Η πειθάρχηση στους κανόνες είναι πολύ πιο χαμηλή στην Ελληνική Έκδοση από ό,τι στις άλλες εκδόσεις
38. απλοποίηση, ξεκαθάρισμα, κάποιο newsletter με τα σημαντικά νέα βικιπαιδικά νέα και όχι μόνο προς τους εγγεγραμμένους χρήστες
39. Τους κανόνες συμμετοχής και τις διαδικασίες αποπομπής
40. Αλλαγή διαχειριστών
41. Ο ιδρυτής της Βικιπαίδειας έχει ευνοούμενους και είναι αυταρχικός. Δεν είναι ιδιοκτησία του! Δεν υπάρχει ηθική στα άρθρα, γράφονται και τα άσχημα. Υπάρχει μια σαφώς αριστερή πολιτική χροιά. Δεν υπάρχει ευγένεια/σεβασμός στους μεγαλύτερους, σαν να είμαστε όλοι νεαροί και μάγκες (μου μιλάνε στον ενικό και με προσταγές/διαταγές). Έχουν φύγει πολλοί δυσαρεστημένοι, το βρίσκω στην user page τους.
42. 1) Θα έπρεπε να λειτουργεί περισσότερο η διαδικασία τής διαμεσολάβησης, όταν υπάρχουν διαφωνίες.
43. 2) Οι διαχειριστές θα μπορούσαν να εκλέγονται με θητεία και όχι επ' αόριστον.
44. 3) Δεν πρέπει να γίνεται ανεκτή η εισαγωγή μηχανομεταφρασμένων λημμάτων, τα οποία αφήνονται στην τύχη τους, απλώς για να αυξηθεί η παραγωγή ή να καλυφθούν τα κενά.
45. Περισσότερη και διαρκής ανανέωση και πρόσκληση για συλλογικές συζητήσεις και επίλυση ζητημάτων με συμμετοχή χρηστών ως διαμεσολαβητών.
46. Θα ήθελα να βελτιωθεί το περιεχομένο της Βικιπαίδειας και αυτο θα γίνει με την καλύτερη υποστηριξη του εγχειρηματος απο την πολιτεια με την ενταξη της κουλτουρας wiki στην εκπαιδευση.
47. 1) Λιγότερες άσκοπες συζητήσεις. 2) Η εμμονή στην παρουσίαση πηγών είναι κατανοητή αλλά πολλές φορές αποθαρρυντική για την ανάπτυξη νέων λημμάτων. Τουλάχιστον αρχικά.

Πώς αντιλαμβάνεστε την έννοια των «ψηφιακών κοινών» και της «ομότιμης παραγωγής» στο πλαίσιο της Βικιπαίδειας;

39 απαντήσεις

1. ένα βήμα πλουραλισμού
2. Δεν ξέρω
3. Ως ένα πολιτιστικό προϊόν και μια πολιτική πράξη
4. Πολύ καλή με αρκετή διευκόλυνση σε σημείο τέτοιο το οποίο βοηθά την καθημερινότητα
5. Κάτι πολύ θετικό
6. Ως ποιοτική τεκμηριωμένη γνώση που παράγεται εθελοντικά
7. Χρήσιμα εργαλεία.
8. Ένα κοινό μέρος για να μοιραζόμαστε τις γνώσεις.
9. Ο καθένας συμβάλλει όπως μπορεί και εκφράζει τη γνώμη του
10. Γνώση για όλες και όλους.
11. Δεν αντιλαμβάνομαι ιδιαίτερες τις έννοιες αυτές καθώς δεν έχω αναζητήσει τι σημαίνουν.
12. Προσβαση σε όλους ελευθερά χωρίς κακοποιητικές συμπεριφορές ή εδραιωμένες συμπεριφορές εκφοβισμού από ενεργούς εμπειρους που δραστηριοποιούνται χρόνια
13. Τα ψηφιακά κοινά είναι περιεχόμενο που ανήκει σε όλους και συγχρόνως σε κανέναν. Είναι αναπαραγώγιμα με μηδενικό σχεδόν κόστος, προσβάσιμα και επαναχρησιμοποιήσιμα από όλους. Η ομότιμη παραγωγή είναι ο πυρήνας θα έλεγα της Βικιπαίδειας. Ο καθένας μπορεί να συνεισφέρει χωρίς κάποια ειδική άδεια, η ποιότητα δεν επιβάλλεται αλλά αναδύεται με τον έλεγχο να γίνεται μέσω αμοιβαίας επιμέλειας και συζητήσεων.
14. Δεν είμαι σίγουρος.
15. δεν έχω γνώμη
16. -
17. non saprei
18. Αρκετά θετική
19. Την δυνατότητα ισότιμης και αδιαίρετης πρόσβασης σε πληροφορίες, καθώς και την ισότιμη βαρύτητα στην παραγωγή περιεχομένου, το οποίο ωστόσο θα πρέπει να επιθεωρείται διεξοδικώς.
20. Um, το γνώσεις ελεύτερος.
21. (δε τη πολυκαταλαβα την ερωτηση) Η Βικιπαίδεια είναι ίσως η έννοια των ψηφιακών κοινών αφού είναι το πιο γνωστό παράδειγμα και επίσης το πιο πετυχημένο όπου χρήστες στο διαδίκτυο ενώνονται για να φτιάξουν κάτι κοινό.

22. Είναι κάποιες χιλιάδες το ψηφιακό κοινό και πολύ λιγότεροι αυτοί που παράγουν έργο στην Βικιπαίδεια
23. Η παραγωγή δεν είναι ομότιμη, θα έπρεπε βέβαια, αλλά δεν είναι.
24. Δεν έχω ασχοληθεί
25. Η εφεύρεση της τυπογραφίας έφερε στην εποχή της, επανάσταση στην πρόσβαση στη Γνώση. Στην δική μας εποχή, της ψηφιακής επανάστασης, εργαλεία όπως η Βικιπαίδεια είναι απολύτως αναγκαία ώστε να μην μείνει η Γνώση ένα σκονισμένο μπιμπελό στα ράφια των βιβλιοθηκών. Είναι ομότιμη η παραγωγή στη Βικιπαίδεια; Κάποιες τοξικότητες με κάνουν να αμφιβάλλω
26. Έτσι επιτρέπεται η ελεύθερη πρόσβαση σε μια αρκετά μεγάλη πηγή γνώσεων, η οποία είναι -τις περισσότερες φορές- εμπεριστατωμένη μέσα από πηγές οι οποίες είναι αξιόπιστες. Η ομότιμη παραγωγή μπορεί να επιτρέψει στον καθένα να αναπτύξει ένα θέμα που τον ενδιαφέρει και να το καταστήσει πιο πλήρες στην Βικιπαίδεια, με το μόνο πράγμα που απαιτείται να είναι μια ηλεκτρονική συσκευή και Ίντερνετ.
27. Δεν ξέρω πώς να ερμηνεύσω την λέξη «αντιλαμβάνεστε» στην ερώτηση, ακούγεται σαν προτροπή να γράψουμε έκθεση ιδεών. :-)
28. Σε κάθε περίπτωση, τα _ψηφιακά κοινά_ καταλαβαίνω να αναφέρονται σε πληροφορία που είναι διαθέσιμη σε κάθε άτομο ανεξαιρέτως, εφόσον αυτό έχει πρόσβαση στο διαδίκτυο(!). Ενώ _ομότιμη παραγωγή_ οφείλει να σημαίνει την παραγωγή ενός αποτελέσματος στα πλαίσια μίας ομάδας «ομοτίμων», πάει να πεί, μία ομάδα που συνειδητά αυτοοργανώνεται μέσα απο διαβουλεύσεις στις οποίες συμμετέχουν όλα τα μέλη και αποφασίζει με βάση τον διάλογο μεταξύ τους και εντέλει την ψηφοφορία.
29. Εξαιρετικά χρήσιμη. Πρέπει να ελεγχθεί εάν η απαιτούμενη αναφορά δημοσιεύεται στην αναπαραγωγή των εικόνων.
30. Ως την κοινή βάση για τη δημιουργία αξιόπιστου περιεχομένου
31. Η Βικιπαίδεια είναι ένα ενδιαφέρον εργαλείο ανοικτής γνώσης, το πιο πιστό site στις πρώτες αρχές του διαδικτύου, του διαμοιρασμού και της γνώσης. Η εγκυρότητα των άρθρων εξαρτάται απόλυτα από το πόσο επαγρυπνεί και ενδιαφέρεται το ψηφιακό κοινό και οι χρήστες. Δυστυχώς επειδή οι περισσότερες ελληνικές πηγές είναι συνήθως έντυπες και όχι ψηφιακές, οι μεταφράσεις είναι μονόδρομος για να μπορέσει να εγκριθεί άρθρο από το ελληνικό βικιπαιδικό κονκλάβιο των διαχειριστών.
32. Η κοινότητα προσφέρει πληροφορίες και υλικό (κείμενο, φωτογραφίες, βίντεο) για την ίδια την κοινότητα και μπορούν όλοι να έχουν πρόσβαση, να το επεξεργαστούν, να προσθέσουν

κι άλλο, να δουν από πού προήλθε. Θεωρώ ότι όσο πιο ανοιχτά και προσβιβασιμα είναι τα ψηφιακά κοινά τόσο περισσότερο επωφελείται η κοινότητα.

33. Δεν τα αντιλαμβάνομαι

34. Πρόσβαση σε φωτογραφίες, διαγράμματα, κείμεαν υψηλής ποιότητας δωρεάν, άσκηση των συνεισφέροντων στη διάδοση της γνώσης και τη συλλογική προσφορά στην κοινωνία της γνώσης

35. δεν μου είναι οικείοι αυτοί οι όροι

36. Κοινή περιουσία των συμμετεχόντων και μη

37. Μολονότι η έννοια της λελογισμένης ανωνυμίας βρίσκεται πίσω από τέτοια εγχειρήματα, συχνά παρατηρείται η παγίδα τής εισαγωγής υλικού χωρίς πηγές ή με μονομερείς πηγές, ακριβώς λόγω της αυταπάτης ότι κάθε συνεισφορά είναι καθ' αυτήν χρήσιμη.

38. Τα «ψηφιακά κοινά» στη Βικιπαίδεια είναι το ίδιο το ελεύθερο εγκυκλοπαιδικό περιεχόμενο και η τεχνολογική του υποδομή, που ανήκουν συλλογικά και είναι ανοιχτά σε όλους, ενώ η «ομότιμη παραγωγή» είναι ο τρόπος με τον οποίο αυτή η κοινή γνώση παράγεται, συντηρείται και βελτιώνεται από εθελοντές σε ισότιμη βάση. Η Βικιπαίδεια αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα «βασισμένης στα κοινά ομότιμης παραγωγής» (commons-based peer production), όπου η κοινότητα οργανώνει, ελέγχει και διανέμει έναν κοινό πόρο γνώσης χωρίς αποκλειστική ιδιοκτησία.

39. Τα ψηφιακα κοινα ειναι για μενα ολα τα ψηφιοποιημενα και εξαρχης ψηφιακα τεκμηρια και δεδομενα τα οποια βρισκονται ελευθερα στο διαδικτιο και ανηκουν σε ολους.

40. Η ομοτιμη παραγωγη ειναι οταν ενα προτζεκτ υλοποιειται μεσα απο μια κοινοτητα ανθρωπων συνεταιριστικα χωρις ειδημονες και ιεραρχιες.

41. Δυσστυχώς αυτές οι κοινές προσπάθειες τυγχάνουν και εκμετάλλευσης.

Θέλετε να προσθέσετε κάτι ακόμα;

26 απαντήσεις

1. Όχι

2. -

3. όχι

4. Η Wikipedia ως οργανισμός θα πρέπει να επεμβαίνει ενεργητικά όπου παρατηρούνται φαινόμενα περιθωριακά στην λειτουργία ομάδων που διαχειρίζονται εγχειρήματα της Wikipedia.

5. Όχι.

6. Συγχαρητήρια για την έρευνα αυτή καθώς έτσι υπάρχει η δυνατότητα εξέφρασης διαφόρων απόψεων οι οποίες μπορούν να ωφελίσουν την κοινότητα
7. Η Βικιπαίδεια στην Ελλάδα είναι καταδικασμένη να παραμείνει μικρή καθώς είναι ο επαγγελματικός χώρος παλαιών χρηστών που στερούν τα μέσα και την τεχνολογία σε νέους χρήστες να συμμετέχουν. Είναι σεξιστική και κακοποιητική με κύριο γνώμονα να βγαίνουν λεφτά και σε καμία περίπτωση ουδέτερη. Έχουν αλληλουποστηριξη και "ομερτα".
8. La eml.wikipedia in cui io scrivo quasi sempre è piccola ma accogliente. Trovo invece che sia più complicato contribuire alle wikipedie cosiddette maggiori
9. Όσον και αν ακούγεται περίεργο, είναι επίσημη πολιτική της Βικιπαίδειας ότι δεν είναι η δημοκρατία. Στόχος είναι να επιτυγχάνεται συναίνεση με βάση τις καλύτερα τεκμηριωμένες απόψεις, όχι τις δημοφιλέστερες.
10. Ούτε 10 λεπτά δεν χρειάζονται για να συμπληρωθεί το παρόν ερωτηματολόγιο
11. Μακάρι η Βικιπαίδεια να σταματήσει να έχει τη φήμη της «παραπληροφόρησης» και της «αναξιόπιστης πηγής» για έρευνα.
12. Από το 2007, ως και σήμερα, που δείχνουν οι καιροί κάπως χαλεποί, την Βικιπαίδεια εξακολουθώ να τη θεωρώ μία από τις αξιολογότερες χρήσεις εργαλείου από τους ανθρώπους στην ιστορία. Το γράφω αυτό γιατί θυμάμαι να το λέω σε μία παρέα πριν πολλά χρόνια, και χαίρομαι που συνειδητοποιώ, με αυτήν την αφορμή που μου δίνετε, ότι ακόμη το πιστεύω.
- 13.
14. Όσον αφορά το ερωτηματολόγιο, θα ήθελα να παρατηρήσω ότι ίσως ήταν σκόπιμο, για αρκετές ερωτήσεις, να διευκρινίζεται εάν μιλάμε για την ελληνική Βικιπαίδεια ή γενικά για τις Βικιπαίδειες· σε κάποια ερωτήματα η εμπειρία μου διαφέρει από γλώσσα σε γλώσσα (για παράδειγμα, με βάση τις γλώσσες που καταλαβαίνω, αξιοπιστότερη μακράν βρίσκω την αγγλόφωνη, μετά την γερμανόφωνη, κατόπιν την ελληνόφωνη).
- 15.
16. Επίσης, κόμπιασα σε κάποιες από τις ερωτήσεις, καθώς μέσα σε όλα αυτά τα χρόνια η τριβή μου με την Βικιπαίδεια έχει περάσει φάσεις, οπότε κλήθηκα να απαντήσω, κατά κάποιον τρόπο, στατιστικά, δίνοντας έναν μέσο όρο. Αλλά ίσως να μην ήμουν συνεπής σε αυτό, αφού, για παράδειγμα όσον αφορά το εύρος της λειτουργίας της κοινότητας, προτίμησα να μην απαντήσω δίνοντας την εντύπωσή μου προ δεκαετίας (τόσο περίπου είναι που έπαυσα να συμμετέχω σε συζητήσεις).
- 17.
18. Καλή τύχη με την εργασία!

19. Προσπαθήστε η Βικιπαίδεια να θεωρηθεί πρόσφορος τόπος συγγραφής για τους ακαδημαϊκούς.
20. Η Βικιπαίδεια εκμεταλλεύεται την δωρεάν εργασία των εθελοντών για να δημιουργεί "περιεχόμενο", το οποίο πλέον το 2025 χρησιμοποιείται για να εκπαιδεύει AI εργαλεία. Η έννοια της "ομότιμης παραγωγής" είναι απλά μετάφραση για "δωρεάν εργασία" για μεγάλες εταιρείες πληροφορικής όπως η Google και η Microsoft, οι οποίες βγάζουν υπερκέρδη από "ανοικτά δεδομένα".
21. Οχι
22. Θα μπορούσατε να κάνετε και μία νύξη στον ιδιαίτερο ρόλο της Ελληνικής έναντι της αγγλικής έκδοσης της ΒΠ. Οι γλωσσικές εκδόσεις αναπόφευκτα φέρουν κάτι από τον πολιτισμό των γλωσσών που εκπροσωπούν. Αυτό έχει αρνητικό και θετικό χαρακτήρα, προκαταλήψεις και προτερήματα, όλα αυτά θα μπορούσατε να τα αναδείξετε. Καλή επιτυχία στο έργο σας!
23. Να εφαρμόζεται η καλή διάθεση, η πραότητα και η ισοτιμία. Όχι ο φανατισμός, η επιθετικότητα, οι αλλαγές χωρίς συζήτηση πρώτα. Όσοι γράφουν είναι εθελοντές, τους πρέπει μόνο καλά/θετικά λόγια. Όχι λεκτική βία, ψυχολογική μείωση. Επιβάλλονται απόψεις: ποιος εθελοντής κάθετε να επιμένει στο ορθό, όταν μπορεί να φύγει και να έχει την ησυχία του;
24. Οχι.
25. Θα ήταν ευχής έργο αν η Βικιπαίδεια ήταν σε Ελληνικά χέρια εξ ολοκλήρου.